

54551
ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDINENSIS
SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI
1961

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ , WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

I

Dr. VARGA LAJOS.

HARC A REVIZIONIZMUS ELLEN
A NÉMET SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT
1903-AS DREZDAI KONGRESSZUSÁN

SZEGED

1961

BEVEZETÉS

A párizsi kommün bukása után a kapitalizmus fejlődésének viszonylag „békés” szakasza következett be. E korszak jellemző vonása az volt, hogy Nyugat-Európa országai végeztek már a polgári forradalommal, Kelet pedig még nem érett meg erre. A munkásmozgalom előtt ebben az időben elsőrendű helyen marxista tömegpártjai kiépítésének feladata állt. A századfordulóig közvetlenül nem volt napirenden a munkásosztály előtt a politikai hatalom megragadásának kérdése. Az imperializmus kialakulásával, az osztályellentétek fokozódásával azonban a munkásosztály forradalmi pártjai előtt az a feladat bontakozik ki, hogy megdöntse a kapitalista társadalmat és létrehozza a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló termelési viszonyokat, a szocialista társadalmi rendet.

Az imperializmus kialakulása idején a munkásmozgalmon belül kialakul egy másik tendencia is, amely a társadalomban megnövekedett elmentmondásokat a burzsoázia érdekében kívánja kibékíteni. Ez különösen elméleti, de gyakorlati vonatkozásban is jelentkezett a múlt század végén.

A revizionizmus a marxizmusnak a különböző burzsoá és kispolgári opportunistá áramlatok felett aratott győzelme után jelent meg a munkásmozgalmon, a munkáspárton belül. A revizionizmus belülről kívánta aláásni a mozgalmat. Ebből kifolyólag a revizionizmus különleges veszélyt jelentett a munkásmozgalom számára, mert a revizionisták frazeológiájukban marxistáknak vallották magukat, akiket az a jószándék vezet, hogy a marxizmust csupán „módosítsák” az új feltételeknek megfelelően.

A revizionizmusnak nemzetközi jellege volt és van, következésképpen az ellene folytatott harc szintén nemzetközi méretekben folyt és folyik.

A revizionizmus elleni harc a marxizmus—leninizmus alapján működő munkáspártok egyik legfontosabb feladata.

A XIX. századbeli és a XX. század első évtizedének munkáspártjai harcoltak a revizionizmus ellen, azonban e harcot nem vezették forradalmi következetességgel, ami a szociáldemokrata pártok csődjéhez, az internacionalizmus elveinek feladásához, valamint a szociálszovinizmusra való áttéréshez vezetett.

A kommunista pártok, mint a munkásosztály újtípusú pártjai vezettek és vezetnek kérlelhetetlen harcot az „új elméletek” különböző formáiban megjelent és megjelenő revizionizmus ellen. A revizionizmus elleni állandó harc nélkül a kommunista pártok képtelenek megőrizni

osztályharcos lényegüket, képtelenek megvalósítani történelmi küldetésüket.

Minthogy jelenleg a revizionizmus elleni harc aktuális feladat, éppen ezért célszerű a revizionizmus néhány kérdését figyelembe venni kialakulásának első periódusában, valamint az ellene folytatott harc néhány tapasztalatát elemezni, abból a célból, hogy e tapasztalatokból a szükséges és fontos tanulságokat levonjuk.

A Német Szociáldemokrata Párt drezdai kongresszusa a revizionizmus elleni harc történetében fontos helyet foglal el. A drezdai kongresszusig és azután a német szociáldemokrácia nem lépett fel olyan határozottan és élesen a revizionizmus ellen, mint éppen ekkor. A revizionizmus ilyen éles elítélését a tömegek és a párttagok következetes fellépése tette lehetővé. A drezdai kongresszus az egész revizionista elméletet és gyakorlatot elvetette, mint tarthatatlant és ellenségest a párt számára. A párt marxista alapjainak védelme, bár ez távolról sem volt következetes, a XX. század elején, a drezdai kongresszus egész tevékenységének pozitív oldalát képezi.

ELSŐ FEJEZET

A NÉMET SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ÁLTALÁNOS BELSŐ HELYZETE A XX. SZ. ELEJÉN

A „vérrel és vassal” létrehozott Németország gazdasági fejlődése a XIX. sz. utolsó harmadában példanélküli Európában. Németország, mint ismeretes, később lépett a kapitalista fejlődés útjára, mint más európai országok. Azonban a gazdasági fejlődés ugrásszerűen haladt előre. Mint minden európai ország, Németország is a kapitalizmus utolsó fázisába, az imperializmusba lépett. A politikai és gazdasági fejlődés egyenlőtlensége az imperializmus abszolút törvénye. A tények szemléltetően bizonyítják e törvényszerűség helyességét, illetve e jelenség feltárása, vizsgálata tette lehetővé ilyen törvényszerűség megállapítását.

A 60-as, sőt még a 70-es évek Németországa, Angliával összehasonlítva egy elmaradott ország képét mutatja. De alig telt el 15 év az ország egyesítése óta, Angliában állambizottságot alakítottak, melynek feladata volt az angol külkereskedelem csökkenésének okait vizsgálni. A bizottság jelentésében megállapította, hogy a német ipar termékei az egész világon megjelentek és Anglia veszélyes konkurrenséivé váltak. A német ipar fejlődésének hallatlanul gyors üteme tette ezt lehetővé. 1870-ben Németországban 100 ezer tonna acélt öntöttek, Angliában több mint 1 milliót.¹ 1899-ben Németországban 5,1 milliót, míg Angliában csak 4,2 milliót.² Széntermelésben ugyan még nem haladta túl Angliát az abszolút mutatókban, azonban a fejlődés üteme messze felülmúlta az angolt. Németországban a 70—90-es évek között 30 ezer km vasutat építettek.

Különösen gyorsan fejlődött a vegyipar. 1907-ben a vegyiüzemek száma meghaladta a 7000-t, és ezekben 170 ezer munkás dolgozott. Az anilin festék feltalálása a festék előállításában monopol helyzetet teremtett. 1893-ban 2,7 millió angol font értékben exportált Németország festéket, javarészt Angliába. Gyorsan fejlődött az elektromosipar is. 1891-ben 45 millió márka értékben termelt ipari terméket. 1898-ban már meghaladta a 225 millió márkát. A századfordulóra már többszörösen megnövekedett az elektromos gépek száma.

¹ Новые материалы к работе Ленина: Империализм..., М. 1936. 185—187. о

² Капиталистические страны. Статистический сборник, т. I, М. 1937. 240—243 о.

Németország az ipari termelésben a századfordulóra a legfontosabb mutatókban megelőzte Angliát és a világ ipari termelésében a második, Európában pedig az első helyre került.

Gyorsan növekedett a külkereskedelem is. A XIX. sz. utolsó harminc évében háromszorosára emelkedett. 1900-ban a német export értéke 4611 millió márkát tett ki, 1907-ben pedig 6846 millió márkát.³

A gyors ipari fejlődés következtében lényegbevágóan megváltozott a városi és falusi lakosság aránya. 1871-ben a városokban a lakosság 36%-a lakott, míg 1901-ben 54,3%-a. E városokban nem valamiféle adminisztratív kulturális centrumok voltak, hanem a modern kapitalizmus fellegráirai. Engels, aki 16 éves szünet után 1893-ban újra Németországban járt, a következőket mondta: „Egy nemzedékkel korábban Németország mezőgazdasági ország volt; most elsőrendű ipari ország, és az egész Rajna mentén a holland határtól egészen a svájci határig, én nem találtam a legkisebb helyet sem, ahol ne látszottak volna a füstölő gyárkéimenyek. Az első látomásra úgy tűnik, mintha ez csak a tőkéseket érintené. De a tőkések amikor az ipart fejlesztik, ezzel nemcsak érték-többletet hoznak létre, hanem a proletáriátust is, felszámolják a kispolgári és kisparaszti rétegeket, kiélezi a burzsoázia és a proletariátus között meglevő osztályellentétet.”⁴

Németországban a tőke koncentrációja erőteljesebben, a monopóliumok kialakulása és fejlődése gyorsabban haladt, mint más európai országban. A német imperializmus sajátos vonása volt, hogy a monopóliumok széles arányban átfogták az ország egész gazdasági életét. Ehhez még hozzátartozott a finánc-tőke viszonylag magasfokú szervezettsége is. Az első kartellek 1873-ban keletkeztek, de szerepük már jelentéktelen. 1890-ben már 137 kartell van, míg 1896-ban 250, 1905-ben pedig 385,⁵ amelynek birtokában 12 ezer üzem volt. (Valóságban annál több.) A 80—90-es években jelentősen megnövekszik a részvénytársaságok száma és tőkéje.

A 90-es évek elején a Ruhr-vidéken megalakultak a különböző szénegyesületek, míg 1893-ban megalakul a Rajna—Westfáliai Kőszén-szindikátus. Ez a szindikátus ezen a területen a szén termelésének több mint 85%-át tartotta kezében. A kis és középvállalatok vagy beolvadtak, vagy megszűntek létezni.

Hasonlóképpen megalakult 1896-ban a Rajna—Westfáliai Vasszindikátus, amely igyekezett kezébe venni az egész nyersvastermelést. Az ún. új iparágak (elektromos, vegyipar) szintén hatalmas monopóliumok formájában jelennek meg. (AEG, Siemens—Schuckert.)

A monopóliumok létrehozásában, azok megerősítésében kiemelkedő szerepet töltöttek be a bankok. A századforduló utáni első évekre 9 nagy berlini bank a betétek felét koncentráltta. A banktőke összenőtt az ipari tőkével és létrehozta a finánc-tőkét, amely lényegében kézben tartotta a bel- és külpolitika irányítását. (Ehhez meg kell jegyezni, hogy a porosz

³ Мировые экономические кризисы 1848—1935, т. I, 1937. Под ред. Е. Варга, 300—301. о.

⁴ Маркс, Энгельс: Соч., Т. XVI, Ч. 2, 372. о.

⁵ Новые материалы к работе Ленина..., 43. о.

junkerség — megőrizve hatalmas földbirtokait — éppen a mezőgazdaság porosztatás fejlődése következtében, nem kisebb mértékben irányította a bel- és külpolitikát, mint maga a finánc-tőke.)

Igy pl. Kirdorf, mint a gelsenkirchēni részvénytársaság feje, nagy politikai befolyással rendelkezett. Ugyszintén Stumm, a Saarvidék gazdasági uralkodója egyben a birodalmi párt vezetője is volt. Kruppot nagyra becsülték az állam különböző vezetői. (Maga II. Vilmos császár 1902-ben részt vett E. Krupp temetésén és nem volt fukar elismerő szavakban.) Krupp, akinek kezén már a századforduló idején 500 bánya, a kielī kikötő, hatalmas vasgyárak voltak, a német imperializmus és militarizmus megtestesítőjévé vált. (Krupps Ehre — Deutschlands Ehre.)

A XIX. sz.-beli kapitalista ipar a 90-es évek végéig főleg a belső piacra termelt. Az ország politikai egyesítése eredményeképpen nagy volt a belső piac felvevő-képessége. Azonban a XIX. sz. végétől a német rablóimperializmus megjelent a világpolitika ajtajában, és helyet követelt magának a nap alatt. Mint ismeretes, Németország nem rendelkezett jelentős gyarmatokkal, ezért a tőkekivitel más országok gyarmataiba vagy Európa és Latin-Amerika önálló országaiba irányult.

1898-ban, hivatalos birodalmi adatok szerint, 7—8 milliárd márkát helyeztek el Európán kívül, amely a következőképpen oszlott meg:⁶

Afrika	970— 980 millió
DK-Ázsia	240 „
Brit-India	50 „
Kelet-Ázsia	370— 400 „
Ausztrália—Indonézia	610— 670 „
Közép-Amerika	1000—1250 „
Dél-Amerika	1300—1700 „
USA—Kanada	2025 „

A német tőkekivitel — ellentétben a franciával — főleg ipari tőke formájában kerül ki az országból. Így pl. az elektromosipar készítményei a német export jelentős részét képezték, de ami még szembetűnőbb, külföldön nagyszámú leányvállalatot hoztak létre, s ezzel is behatoltak az országok nemzetgazdaságába. Ugyanez vonatkozik a vegyiparra is. E mellett a német monopóliumok résztvettek nemzetközi kartellekben is. 1897-ben 40 ilyen kartellben voltak érdekelve német monopóliumok.

A „Német Bank”, amely a legszorosabb kapcsolatban állt a Krupp házzal, a 80-as 90-es években nagy részt vállalt a Dél-Amerikai vállalkozásokban. Ez a bank finanszírozta a Brazíliával folyó kereskedelmet, a Venezuelában folyó vasútépítkezést. Részt vett a németázsiai bank létrehozásában. Ugyszintén hatalmas befolyással rendelkezett Romániában, Bulgáriában, a Monarchiában, Hollandiában, Norvégiában.

A tőkekivitel hatalmas extraprofitot jelentett a finánc-tőke számára. Az elmaradott országokban olcsóbb volt a nyersanyag, a föld és főleg a munkaerő. Az export viszont kész iparcikkekből állt. Az extraprofitból a munkásosztály egy rétege is részesült. (Krupp üzemeinél, ahol a szá-

⁶ А. С. Ерусалимский: Внешняя политика и дипломатия германского империализма в конце XIX века. М.—Л 1948, 49. о.

zadfordulón 45 ezer ember dolgozott, a munkások egy része lakást, biztos munkát kapott. Az elektromos iparban dolgozók bére lényegesen nagyobb volt, mint az átlagbér.) Így a tőkekivitel növekedése és az ebből származó extraprofit lehetővé teszi a munkásarisztokrácia kialakulását is.

A kapitalista nagyipar és a poroszutas kapitalista mezőgazdasági fejlődés a kis és középzuzemek, illetve gazdaságok felszámolódását hozta magával. A kartellek és trösztök a monopól egyesüléseken kívülmaradó vállalatokra olyan nyomást gyakoroltak, hogy vagy a kartellbe léptek, vagy beszüntették működésüket.

A kisipar és a kisparaszti gazdaság fokozatos felszámolódása e rétegek mély differenciálódását is magával hozta. 13 év alatt (1882—1895) a mezőgazdasági lakosság száma 700 ezerrel csökkent, míg a lakosság több mint 8%-kal növekedett, a falusi lakosság 7%-kal növekedett. Viszont ez alatt az idő alatt az önálló gazdaságok száma 36%-kal csökkent. Németországban a mezőgazdasági lakosság 70,7%-a nem tudta kielégíteni elsőrendű szükségletét. Bajorország falusi lakosságának 0,6%-át képezték a földesurak, de ugyanakkor kezükben tartották a mezőgazdasági áruk termelésének több mint 60%-át.⁷

Szászországban 1903-ban az egy hektáron aluli parasztság a falusi lakosság 50%-át tette ki, de kezükben az egész földterületnek csak 3%-a volt. A falusi lakosság 25%-át a kulákok, a földesurak, és más nagybirtokosok tették ki, de ugyanakkor kezükben volt a földterület 85%-a.⁸

Az 1895-ben megtartott népszámlálás adatai szerint a mezőgazdaságban a gazdaságok száma 5 és fél milliót tett ki. Ennek 58%-a 2 hektárnál kevesebb földdel rendelkezett, 4 és fél millió parasztgazdaság földterülete pedig nem haladta meg az 5 hektárt. Ezért a kisparcellás parasztsztruktúra kénytelenek voltak különböző mellékkeresethez folyamodni, vagy a junker földjén vállalni mezőgazdasági bér munkát, vagy az iparban keresni elhelyezkedést.

Hasonló folyamat látható, bár burkoltabb formában a kisiparon belül is. 1882—1905 között az ipari vállalatok száma 8,1%-kal csökkent, 2 270 339-ről 2 086 368-ra; viszont ez idő alatt az iparban foglalkoztatottak száma 5 933 633-ról 10 852 873-ra nőtt.⁹ (A vállalatok számába a segéd nélküli, vagy 1—2 segéddel dolgozó iparos is beletartozott, s ez magyarázza az ún. ipari vállalatok magas számát.) Ebből a nagyvállalatok száma (51 főnél többet foglalkoztató üzem) 28 205, az ún. középvállalatok (6—50) száma 176 101, a kisvállalatok (1—5) száma 1 870 261. A kisvállalatok többségénél idegen munkaerőt nem is foglalkoztattak. A kisvállalatok tették ki a vállalatok 90%-át, de ezek jelentősége az iparban nagyon kicsi volt és számuk évről évre csökkent, a századfordulóra több mint 100 ezerrel megkevesbedett. Míg a XIX. sz. 70-es éveiben a könnyű- és a kisiparnak a német gazdasági életben döntő szerepe volt, addig a századfordulóra viszonylagos és abszolút értelemben is elveszti szerepét. A kisiparnak nem volt olyan egyetlen ága sem, amely

⁷ Vorwärts 7. sz. (A szövegben és a lábjegyzetben szereplő újságok és folyóiratok, ha nincsenek külön feltüntetve, az 1903-as évre értendők.)

⁸ Leipziger Volkszeitung. 109. sz.

⁹ Лукин—Антонов: Очерки по новейшей истории Германии, М. 1925, 24. о.

ne szenvedett volna a nagytőkétől. Egy sor iparág megszűnt lényegében termelőiparnak lenni, csak javításokkal foglalkozott, más iparág pedig a nagyipar háziipari kiegészítőjévé vált. Ez utóbbi forma különösen elterjedt a konfekció iparban. A nagy áruházak vagy vállalatok rendelésére dolgoztak otthon az iparosok, akik teljesen a nagytőkétől függnének. De a hivatalos statisztikában mint „önállók” szerepelnek.

A parasztság és a kisiparosság körében végbemenő differenciálódás számszerűleg jelentősen növelte a proletáriátus számát.

Németország reakciós junker-burzsoá politikai felépítménye nem teremtett lehetőséget a burzsoá pártok nagyobbarányú elterjedéséhez. Mint ismeretes, a német burzsoázia nem rendelkezett olyan forradalmi hagyományokkal, mint a francia. A német burzsoázia kezdetétől fogva gyáva, forradalmiatlan volt. Valójában Németországban nem volt burzsoá radikális, de még liberális párt sem. Az értelmiség egy része, amelynek Franciaországban radikális, de inkább a liberális pártban lett volna a helye, Németországban ezek a szociáldemokrata párton belül hangoztatják polgári liberalizmusukat. Ez nem jelenti azt, hogy közöttük nem voltak a munkásosztály ügyének becsületes harcosai, sőt ellenkezőleg, közülük sok kiemelkedő forradalmi vezető lett. (Liebknecht, Mehring, Singer stb.) A forradalmi értelmiségnek a munkásmozgalomban való részvétele elengedhetetlen, de a mozgalomhoz csatlakozó értelmiség többsége legjobban esetben is polgári liberális nézeteket vallott. Felfogásuknak, osztályhelyzetüknek a szociáldemokrata párt, mint polgári liberális párt felelt meg legjobban, ezért a liberális értelmiségiek elég nagy számban vettek részt a párt különböző fórumaiban.

Az eddig vázoltakból nyilvánvaló, hogy a proletarizálódott parasztok és iparosok, valamint a liberális értelmiség kapcsolata a munkásmozgalommal kispolgári nézetek és felfogások elterjedését eredményezi. A korábban „önálló” termelő tevékenységet folytató kispolgárok nehezen szabadulnak meg a magántulajdon varázserejétől. Ugyan tagadhatatlan a kapitalizmussal való szembenállásuk és a munkásosztállyal való elkerülhetetlen szövetségük, de nyilvánvaló, hogy nézeteikkel gyengítik a proletáriátus elvi, szervezeti egységét, mivel közvetlenül kerülnek kapcsolatba a munkásokkal. A liberális értelmiségek sohasem voltak általában a harc hívei. A magasztosan hangoztatott szólamok mögött a kapitalizmushoz való teljes alkalmazkodás tette húzódtott meg. A munkásosztály érdekeivel teljesen szembenálló nézeteket, elméleteket terjesztettek el a mozgalomban. A revizionizmus osztálybázisa, de egyben eszméi forrása is éppen a kispolgári rétegeknél keresendő.

Az imperializmusba való átmenet magával hozza az extraprofit kifejlődését. A fokozódó tőke kivétel, a gyarmatok növekedése, a fejlettebb technikai módszerek alkalmazásából származó többletprofit lehetőséget nyújt a munkások egy részének lefizetéséhez. Ezenkívül még szerepet játszott Németországban az olasz, lengyel és más nemzetiségű munkások fokozottabb kizsákmányolása is. Az ő munkabérük általában 200—250 márkával alacsonyabb volt. A nagyipar minden fejlettsége mellett Németországban több mint 500 ezer volt az ún. háziipari munkások száma. Ezek a munkások kis földdel, kerttel rendelkeztek és nagyon

alacsony bérért vállaltak munkát. Kétségtelen, hogy a tőkések többszörös profitra tudtak szert tenni rajtuk keresztül is.

Az extraprofit, valamint a munkásosztály egyes részének különösen hatványozott kizsákmányolása lehetőséget adott a munkásarisztokrácia kialakítására. A munkásosztály e része jelentős anyagi előnyben részesült, több fizetést, jobb lakást, kedvezőbb munkafeltételeket kapott. Ezek rendszerint a magasabb kvalifikált munkásokból kerültek ki. A munkásosztály e része tehát jobban élt, mint a munkások alapvető tömege. Rendszerint a munkás arisztokráciából kerültek ki a munkafelügyelők, előmunkások. Németországban a XX. sz. elején magas volt a szakképzett munkások száma. E szakképzett munkások egy része sokkal több bért kapott, mint maguk a szakmunkások. Általában fizetésük felülmúlta a munkaerő értékét.

A munkásarisztokrácia aránya a különböző iparágakban nem volt egyenlő az iparban foglalkoztatottak létszámához mérten. Az imperializmus kifejlődésével szélesedett a munkásarisztokrácia aránya. Így Németországban 1898-ban a munkásarisztokrácia a munkásosztály 3%-át tette ki, míg 1908-ban ez a szám 9%-ra nőtt.¹⁰ Egy sor iparágban ez az arány még magasabb volt. (1905-ben a Saarvidéki kohászati üzemekben 8,6%, a berlini gépgyártóiparban 11, általában a nehéziparban 11%.) A munkásarisztokráciához tartozók általában évi 1800 márka feletti fizetéssel rendelkeztek a századforduló idején, míg a munkások nagy többsége évi 1000 márkát keresett. Nem volt ritka eset, amikor a munkásarisztokrácia bizonyos része 2500 márkát kapott, vagyis a szakmunkások alapvető fizetését 100%-kal haladta meg. Jövedelmét illetően a munkásarisztokrácia a 4—5, vagy a 6 segéddel foglalkoztató iparos helyzetével állt hasonló színvonalon. Ezzel kapcsolatban Bebel megjegyezte: „Az ipari munkások több tízezer létezik, akik jobb fizetést és nagyobb függetlenséget élveznek, mint több tízezer egyszerű hivatalnok.”¹¹

Tehát a szakmunkások egy része kispolgári réteggé alakult át, a munkásosztályon belül. E réteg lényegesen eltért a munkások alapvető tömegétől. De ennek ellenére továbbra is a munkásosztály részét képezte, megőrizte kapcsolatait és befolyását a munkások körében, és ennek következtében lehetőséget kapott a munkásmozgalom belső bomlasztására, különösen a nagyüzemeknél, ahol e mozgalom a legveszélyesebb volt a burzsoázia számára.

Ugyancsak az imperializmus idejére alakult ki az ún. munkásbürokrácia. A sikeres gazdasági és politikai harc feltételezte az operatív munka szervezését. Azonban ennek az a negatívuma alakult ki, hogy a szakszervezetek, szövetkezetek, betegpénztárak, különböző tanácsadó szervezetek, a helyi önkormányzati szervezetekben dolgozó volt munkások elkülönültek a munkásosztálytól. Számuk a századfordulóra túlhaladta a 15 ezret. Mivel biztos megélhetéssel és viszonylag jó jövedelemmel rendelkeztek, a munkásmozgalom irányának békés jelleget akartak adni. A szakszervezetek különböző szervei a statisztikai hivatal szerepét kezd-

¹⁰ В. Михалевский: О рабочей аристократии в Германии. — Вопросы истории, № 1, 1955.

¹¹ А. Бебель: Социальный состав социал-демократической партии в Германии, 20. о.

ték betölteni. Ezeknek pontos kimutatásai voltak a munkabér alakulásáról, a munkalehetőségekről, a munkanélküliség növekedéséről, vagy csökkenéséről. Természetesen e feladatok elvégzése fontos, de e szervek az ilyen jellegű munkát fő feladatuknak kezdték tekinteni. Az e szervezetben dolgozók anyagi feltételei a kispolgár biztonságos életét jelentették. Gorkij egyik visszaemlékezésében írja le, hogy alkalma volt résztvenni a német szociáldemokrata párt vezetőségénél egy megbeszélésen. (Igaz, hogy nem volt hivatalos jellegű.) A beszélgetés főleg a baromfiak különböző elkészítési módjainak előnyeiről és hátrányairól folyt. Gorkij első volt, aki e beszélgetésről eltávozott. A volt munkások közül sokan jelentősen meggazdagodtak (könyvkiadók, lapkiadók, szálloda tulajdonosok, dohánygyárosok lettek), de továbbra is megőrizték a mozgalomban vezető pozícióikat.

Ennek a „bürokrata” rétegnek nem volt érdekében az osztályharc alapján álló párt létezése, ezért elméletében is az osztály együttműködés, a harmónia, a békés evolúció szellemének kellett uralkodnia.

A revizionizmus megjelenését osztály, szociális bázisának kialakulásán kívül más körülmények is elősegítették. A 90-es évek közepétől a német ipar hatalmas sikereket ért el. Az ipari fellendülés az összes iparágra kiterjedt. Ennek következtében, bizonyos látszólagos tényezőket figyelembe véve, javult a munkásosztály helyzete. A 90-es években jelentősen csökkent a halandóság száma, viszont a lakosság száma gyorsan növekedett. Míg a 80-as években az évenkénti kivándorlók száma meghaladta a 130 ezret, akkor a 90-es években e szám 25 ezret tett ki. Az uralkodó osztály különböző időkben a kormányzás két fő formáját alkalmazza. Vagy az erőszak módszerét, vagy a liberalizmus módszerét. A különböző munkás-biztosítási formák elterjesztése — bizonyos, bár nagyon jelentéktelen nyugdíjbiztosítása — növelte a szociális állam iránti illúziót. A növekvő munkásmozgalom ereje és sikere következtében az uralkodó osztály nem merte magát rászánni újabb, kivételes törvények bevezetésére. A munkásmozgalomba került kispolgári rétegek és a munkásarisztokrácia a parlament, a párt és a szakszervezetek legális működését úgy értelmezte, mint ami lehetőséget ad a kapitalizmus békés átnövésére a szocializmusba. A revizionizmus megjelenését és elterjedését megkönnyítette, hogy a párt forradalmi szárnya számára még ebben az időben nem vált teljesen világossá ezen áramlat árulása. Mehring „A német szociáldemokrata párt története” című munkájában (nagyon helytelenül) a revizionizmust egyszerűen hangulatnak nevezte, amelytől a párt ugyanúgy meg tud majd szabadulni, mint korábban a „fiatalok” baloldali elhajlásától.

Ilyen körülmények között lépett fel Bernstein Engels halála után a „Neue Zeit”-ben kinyomtatott cikkeivel a marxizmus ellen. (Ezt a fellépését a folyóirat főszerkesztője, Kautsky engedélyezte.) 1899-ben megjelent „A szocializmus előfeltételei és a szociáldemokrácia feladatai” c. munkája, amelyben részletesen lefektette elméletét. E fő munka után megjelent a különböző brosúrák és könyvek sokasága, amelyek kivétel nélkül a marxizmus és annak talaján működő szociáldemokrata párt tevékenysége ellen irányultak.

Bernstein munkájával éles bírálat alá vetette Marx és Engels egész tanítását a dialektikus és történelmi materializmus, a politikai gazdaságtan és az osztályharc elméletét.

A marxizmust számtalanszor akarták bírálat alá vetni filozófiai vonatkozásban. A XIX. sz. második felében a burzsoá filozófusok Kanthoz fordultak vissza. A neokantianizmus reakciós idealista ideológia volt. Nézeteikben azt állították — fő képviselőik Liebmann, Lange, Riekkert, Wiendelband —, hogy a tudomány nem a valóságos világot tanulmányozza, hanem csak kigondolt konstrukciókat. Az újkantianusok egyértelműen tagadták az anyag létezését. Történelemszemléletükben tagadták az objektív törvényszerűséget, az emberiség történelmi fejlődését a véletlen és az individuális jelenségek halmazaként fogták fel. Mivel tagadták az objektív törvényszerűségeket a társadalom életében, hangoztatták, hogy lehetetlen előre látni a társadalom fejlődését, ezért tagadták a proletárforradalom lehetőségét is.

Bernstein, aki könyvében elvetette a dialektikus és történelmi materializmust, lényegében a neokantianusok filozófiai álláspontjára került. Bernstein — akár a burzsoá filozófusok — az ifjú Marxot az öreg Marx-szal törekedett szembeállítani, s azután mindkettőt elvetette. Szerinte a történelmi szükségszerűség csak ott következik be, ahol az emberek valamiféle kényszerhelyzetben vannak, ahol akaratauk nem tud megfelelő módon érvényesülni. Így tehát objektív törvények nincsenek a társadalomban. Bernstein művében azt állította, hogy a kapitalista társadalom fejlődésének tanúsága szerint a történelmi szükségszerűséget mindinkább korlátozni lehet. Azt hangoztatta, hogy az észnek egyre növekvő beavatkozási szerepe lesz a gazdasági fejlődésben. Bernstein ezt a tényezőt különösen a burzsoá államban látta. Bernstein a neokantianizmust törekedett összeegyeztetni a marxizmus bizonyos tételeivel. A tudományos szocializmust etikai szocializmussal akarta helyettesíteni, amikor a kanti maximával akarta felcserélni az osztályharcot. A proletariátus osztályharcát általában erkölcsstelennek nyilvánította. De Bernstein nem törekedett arra, hogy etikai nézetekből, illetve az ő általa hangoztatott más tényezőkből vezesse le a történelmi folyamat szükségszerűségét.

Bernstein elveti a dialektikus módszert is. Marxot azzal vádolja, hogy kutatásainak kezdetén már előre kész következtetésekkel rendelkezett. Eszerint a dialektika önkényes konstrukciók és törvényszerűségek megállapításait teszi lehetővé. Bernstein módszerében egyes részjelenségek kiragadásából von le általános következtetéseket.

Bernstein művében bírálat alá vetette a marxizmus politikai gazdaságtanát. Eszmei forrásul szintén a burzsoá vulgáris közgazdaságtan szolgált, konkrétan az osztrák határhaszonelméletet képviselő Böhm—Bawerk, a német katedra-szocializmus hangoztatói — különösen Brentano személyében — s a XIX. századbeli imperialista német közgazdászok, elsősorban N. Sombart nézetei.

Bernstein azt hangoztatta, hogy Böhm—Bawerk határhaszonelmélete van annyira helyes, mint Marx munkaértékelmélete. A határhaszonelméletet hirdető a gazdasági élet törvényszerűségeit az egyéniből, az egyén pszichológiai alkataból, belső motívumokból vezették le. Az egyes gazdasági folyamatokat nem a termelésből, hanem a fogyasztásból magya-

rázták. Szerintük az értéket az egyén szabja meg, a javak hasznossága és ritkasága alapján.

A német katedra-szocialisták és imperialista közgazdászok a gazdasági fejlődést szintén pszichológiai tényezőkkel magyarázták. Brentano azt állította, hogy a kapitalista társadalomban lehetséges a szociális béke, a munkáskérdés megoldható a burzsoá állam keretein belül a szakszervezetek és a gyári törvényhozás útján. Az agrárkérdésben a kisparaszti gazdaságok tartósságát és megingathatatlanságát hangoztatta. Sombart az értéktöbblet létrejöttét a termelésben résztvevő három faktorról magyarázta (tőke, föld, munka). Ez megnyilvánult történelemszemléletében is. Sombart szerint a kategóriák örök jellegűek, s a társadalom fejlődése abban áll, hogy e tényezők közül melyik játssza a főszerepet. Továbbá e három tényező a kapitalizmusban az osztályharmoniót is hivatott szolgálni (a földesurak, a burzsoázia, a munkásosztály együttműködése). Sombart tagadta a gazdasági válságokat és közgazdasági elméletével alátámasztotta a kolonializmust.

Bernstein gazdasági nézeteinek gyökere a burzsoá vulgáris gazdaságtanban van. Bernstein, akárcsak Sombart, a részvénytársaságok növekedésében a vagyon centralizációjának csökkenését látta.¹² A fejlődés vonala viszont éppen ellenkezőt mutatott. A 80-as évek közepén a 10 millió márkánál nagyobb névértékkel rendelkező részvénytársaságok száma 74 volt, míg 1900-ban 229. Ez idő alatt a részvénytársaságok száma 2143-ról 5222-re nőtt. Viszont a nagyobb részvénytársaságok, bár a részvénytársaságok 4%-át tették ki, a részvénytársasági tőke össznévértékének több mint 40%-ot tartották kezükben.¹³ Így tehát nem a vagyon arányos elosztásának tendenciájáról tanúskodnak a tények, hanem éppen ellenkezőjéről. (Nem beszélve arról, hogy a kisebb részvénytársaságokban is érdekelve voltak a nagyok, sőt a különböző társaságok kis részvényei a nagytőkések tulajdonában voltak. A részvények számának növekedése még nem jelenti a gazdaság megosztását.)

Bernstein továbbá azt állította, hogy a kapitalizmus fejlődése nem úgy megy végbe, ahogy Marx elképzelte. Szerinte a termelés koncentrációja lassabban történik, mert a kis és középvállalatok megtartják pozíciójukat, számuk nem csökken, sőt a mezőgazdaságban számuk emelkedik. „Nem lehet egyetérteni azzal, hogy fejlődésük a jövőben alátámasztaná a magántulajdonosok számának abszolút, vagy viszonylagos csökkenését. Nem kevésbé, vagy többé, hanem egyenesen abszolútan és világosan növekszik a tulajdonosok száma. A szocializmus reménye a társadalmi gazdaság növekedésétől függ.”¹⁴

A hivatalos statisztikai adatok, amelyek nem egy esetben a tényeket elferdítették, a kistulajdonosok csökkenéséről számoltak be. Kautsky az „Anti-Bernstein”-ben összehasonlítva az 1882-es és 1895-ös összeírás adatait, megállapítja, hogy a fejlődés Marxot igazolja. A burzsoájunker statisztikához hasonlóan Bernstein nem tett különbséget a kis-

¹² Э. Бернштейн: Проблемы социализма и задачи социал-демократии. М. 1901, 64. о.

¹³ Мировые экономические кризисы..., т. I..., 256. о.

¹⁴ Э. Бернштейн: Проблемы социализма 235.

vállalatok és a vállalkozók között. Így a kisvállalatok közé sorolta a hordárokat, bérkocsisokat, sírásokat, házalókat, szobák vagy ágyak kiadóit. Bernstein a tőke és a termelés koncentrációjánál megfigyelte a hatalmas szindikátusokról, amelyek nagyon rövid idő alatt nyelték el a kis és középvállalatokat.

Bernstein a szocializmus megvalósulását a tulajdonosok számának növekedésében látja. Még ha Bernsteinnak igaza is lett volna a tulajdonosok számának növekedését illetően, akkor sem fogható ez úgy fel, mint ami a szocializmus előfeltételeit teremti meg. A szocializmus ilyen elképzelése kispolgári alapokon nyugszik és gyökeresen ellentétben áll a „Kommunista Kiáltványban” megállapítottakkal. A proletariátust a tulajdonhoz való semmiféle ragaszkodás sem húzza vissza a kapitalista társadalomhoz, míg a kispolgár, aki ugyan szintén szemben áll a kapitalizmussal, konzervatív módon görcsösen ragaszkodik kis tulajdonához.

A revizionizmus atyja — egyetértésben a burzsoá közgazdászokkal — azt állította, hogy a tőkés fejlődés nagy alkalmazkodási képességet mutatott fel. Ő azt vallotta, hogy a hitel, a kartellek és trösztök fejlődése következtében gyengül a kapitalista termelés anarchiája, eltűnnek a válságok, következképpen enyhülnek az osztályellentétek is.

A trösztök és szindikátusok nem szüntették meg a tőkés termelés anarchiáját, hanem ellenkezőleg, elmélyítették azt. A válságok világviszonylatban még élesebbek lettek éppen a nemzetközi tőke összefonódása következtében. Az 1900—1903-as gazdasági világválság a legpusztítóbb válságok egyike volt abban a korban. (Bernstein azt gondolta, hogy a kapitalizmus ciklikus fejlődésének törvénye megszűnt létezni.)

Bernstein fő revizionista nézetei azonban az osztályharc elméletre, valamint a párt elvi és gyakorlati irányelveinek megváltoztatására vonatkoznak.

Először elferdítette a marxizmus tudományos elméletét az osztályokról. Szerinte az osztályokat meghatározó tényező nem a termelő-eszközöz való viszonyban, a termelési folyamatban betöltött szerepben és helyben keresendő, hanem a jövedelem nagyságában, a szociális helyzetben. Ezután azt bizonyította, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való fejlődés egy örömteli folyamat eredménye lesz, amelynek során az általános érdekek túlsúlyba jutnak a magánérdek felett, ideértve a burzsoázia érdekeit is. A jövőben eszerint a burzsoázia és a munkásosztály között szoros érdekazonosság áll elő a szocializmus megvalósítása érdekében. Végeredményben a társadalom nem is osztályokból áll, hanem csupán különböző jövedelmű emberekből, s az már egy mellékes körülmény, hogy egyesek milliókat és milliárdokat tudnak magukénak a milliók munkája árán. Miféle érdekegység lehetséges itt? Talán csak nem a francia forradalom előtti harmadik rend „egységéről” beszél Bernstein az imperializmus korában?

Bernstein az osztályokról beszélve nem riad vissza Marx arcátlan meghamisításától sem. „Nála (Marxnál) az osztály fogalma a rang fogalmához közeledik és nagyon gyakran éppen ilyen értelemben használja.”¹⁵

¹⁵ Э. Бернштейн: Классы и классовая борьба. М. 1906, 15. о.

Arra sajnos ő nem mutatott rá (nem is tudott volna), hogy Marx hol használta ilyen értelemben e fogalmat.

Miután Bernstein megállapította a különböző nagyságú jövedelemmel rendelkezők „érdekezazonosságát”, különböző, a burzsoá közgazdászoktól kölcsönvett gazdasági tételekre támaszkodva hangoztatja, hogy a kapitalista társadalmat semmiféle katasztrófa nem fenyegeti, és hogy nem fog bekövetkezni a szocialista forradalom.

Bernstein szerint a társadalmi fejlődés lassú evolúció útján halad, amely kizár minden ugrást. A szocializmusba való átmenet békés úton történik. Ez a folyamat szerinte már megkezdődik a kapitalizmus keretei között, mégpedig úgy, hogy a szociáldemokrata párt harcainak eredményeként az állam (burzsoá-junker!) egyre jobban beleavatkozik a gazdasági ügyekbe, pl. elfogadják a gyári törvényhozást, szociális biztosítást, a vasutak államosítását. (Erre mondta ironikusan Rosa Luxemburg, hogy voltak emberek, akik a gázvilágítást, a posta bevezetését szocialista intézkedésnek minősítették.) Szerinte a szocializmusba való átmenet folyamata úgy is végbemegy, hogy kiszélesedik a helyi közigazgatás szerveinek joga és kötelessége, megnövekednek a munkásosztály gazdasági és politikai szervezetei, megsokasodnak azok a legális lehetőségek, amelyek segítségével a jelenlegi államban a proletariátus megjavíthatja a jogi és gazdasági helyzetét.

Ilyen alapon tehát, ha a munkásosztály korlátozott demokratikus jogokkal rendelkezik, ezzel már biztosítva van a szocializmusba való átnöves egyik lényeges feltétele. A revizionisták nem vették figyelembe a burzsoá állam különböző uralkodási módszereit, a kivívott jogokat felnagyították. A szociáldemokrata párt részvétele a Reichstagban nem változtatta meg a junker-burzsoá Németország jellegét és az uralkodó osztályok mindvégig ellenségesen viszonyultak a munkásosztályhoz. A kivívott demokratikus jogok a szocializmusért való harcot könnyítették meg, de nem jelentették a szocializmusba való átnövést.

Bernstein a szocializmus evolúciós, az osztályharmónián alapuló megvalósulását más tényezőkkel is indokolta. Az államnak megfelelő törvényeket kell hozni (a lassallei százmilliós bismarki hitel helyett II. Vilmos császár „szociális” törvényei dominálnak), hogy a munkás-termelő szövetkezeteket nagy monopól vállalatokká alakítsák át. „A bérviszonyokból való felszabadulás csak a szövetkezetek formáinak elterjesztésével lehetséges. Ezért szükséges a munkásszövetkezetek további fejlődését elősegíteni, amely a legjobb eredményeket ígéri.”¹⁶ Továbbá a szocializmus gazdasági alapjainak megteremtése nagymértékben függ az állam segítségétől. Bernstein szerint az államnak törvényt kellene hozni, amely megállapítaná a kizsákmányolás legfelsőbb határát, s ezzel a tőkésekét korlátozná. Ugyancsak törvényhozással fel lehetne váltani a tulajdonosi egyeduralmat a vállalatoknál alkalmazandó alkotmányos rendszerrel. Ha ez megvalósulna, teljesen lényegtelen volna az, hogy állami, szövetkezeti vállalatok mellett léteznének magánvállalatok, amelyben a tulajdonos csak az irányító szerepet töltené be.¹⁷

¹⁶ Э. Бернштейн: Проблемы социализма..., М. 1901, 98. о.

¹⁷ Э. Бернштейн: Проблемы социализма... 215. о.

Mindezekből már látható, hogy az egész bernsteini revizionizmus elveti a marxizmus államelméletét, az államot osztályfeletti intézménynek tartja, amelynek az általános és egyenlő jólétről kell gondoskodnia. Bernstein a burzsoá államot és törvényeit fetiszálja, nem látja, hogy a törvényeket mindig az uralkodó osztály érdekeinek megfelelően hozzák. Bernstein a kivételes törvény idején is — akkor a zürichi hármass keretén belül fejtette ki opportunista tevékenységét, — általános ember-szeretetből indult ki. Marx és Engels ismert körlevelükben elvetették ezt a kispolgári nézetet, és az ilyen elemek kizárását javasolták a pártból.

A szocializmus gazdasági megvalósítását Bernstein lehetségesnek tartja a kapitalizmus politikai megdöntése nélkül. A marxizmus számos elméleti dokumentumában szerepel, hogy a tőkés társadalmat a munkásosztály politikai harcának eredményeképpen kell felszámolni és ezután kerül sor a kizsákmányolók kisajátítására. Bernstein a szocializmust valamiféle vegyes gazdasági alakulatlak fogja fel, ahol békésen elfér egymás mellett a három szektor. Az állami szektor Bernstein szerint már szocialista gazdasági alakulat, és számára teljesen érthetetlen az állam-monopólikapitalizmus. Mennyire naiv elképzelés az, hogy a törvényhozás révén a tőkéből csak ipari parancsnok lesz és nem kizsákmányoló. (Ezzel a gondolattal Owen is megpróbálkozott, de a burzsoázia belül csak egyedekként képzelhetők el filantrópok, és példájuk nyomán a burzsoázia nem lesz filantróp. Az imperializmus korában még ilyenek sem akadtak a burzsoázián belül, s Bernstein most akarja jó belátásra bírni a tőkéseket.) A munkások termelőszövetkezeteivel kapcsolatban Marx már az I. Internacionálé alapító üzenetében rámutatott arra, hogy a proudhonista szövetkezetek, bár bebizonyították a munkásosztály képességét a termelés irányítására, sohasem lesznek képesek arra, hogy reálisan felvesgyék a versenyt a tőkés vállalatokkal. Az I. Internacionálé óta eltelt harminc év alatt a kapitalista nagyipar Európa méretű elterjedésének következtében vált a kapitalizmus valóban uralkodóvá. A szövetkezetek kispolgári értelmezését újította fel Bernstein az imperializmus korszakában. A szövetkezetek lehetnek a proletariátus egyik harci formái a kapitalizmus elleni harcban, de nem lehetnek a kapitalizmus megváltoztatásának eszközei.

A vállalatok irányításának alkotmányos rendszere a munkáltató és a dolgozók együttműködésének harmóniájából indul ki. A munkások és tőkések a maguk eszközével a javak előállításában vesznek részt. Ez a polgári felfogás érződik Bernsteinnél, amikor a szakszervezetek szerepére mutat rá. Szerinte a szakszervezetek „az iparban a demokratikus elem”¹⁸ szerepét játsszák és a szakszervezetek tevékenységének eredményeként „Anglia a XIX. sz. utolsó harmadában alakult át oligarchikus módon irányított országból majdnem demokratikus állammá”.¹⁹

A szakszervezetek marxi meghatározása és szerepe polgári módon megváltozik. Marx a szakszervezetek legfontosabb feladatát a gazdasági harc vezetésében látta, ahol a proletariátus politikai iskolát is végez.

¹⁸ Э. Бернштейн: Проблемы социализма..., М. 1901, 104. о.

¹⁹ Э. Бернштейн: Проблемы социализма..., 220. о.

Bernstein szerint a szakszervezetek demokratikus ipari eleme az ipar és az üzemek „irányítására” vonatkozott, melynek értelmében a szakszervezetek képviselői „ellensúlyozzák” a tőkések szerepét a vállalatoknál. (Jelenleg a nyugatnémet szociáldemokrata párt ezt a gyakorlatban valószínűsíti meg, de a Kruppok továbbra is azok maradtak.)

Bernstein elvetette azt az alapvető elvet, hogy a munkásosztály felszabadítása maguknak a munkásoknak az ügye. Szerinte a szocializmus megvalósításának ez a feltétele nincs meg. Ezt azzal magyarázta, hogy a proletariátus nem egységes, különböző kapcsolatban van a tulajdonnal. A munkásosztály mivel különböző foglalkozást űz, különböző tudatuk színvonala is. A munkások egy nagy része nem lépett be a szakszervezetbe és sokan közülük más pártokra szavaznak.

Ő a munkásosztályban nem látott forradalmi erőt. Tagadta a munkásosztály történelmi hivatását. Szerinte a szocializmus megvalósításában a munkásosztálynak nincs különleges szerepe. A proletariátus a bérből élők szétfolyt tömege, akiknek nem lehet azonos érdekük. Így tehát Bernstein nem látja a proletariátus osztályérdekét, ami a tőkés társadalom megdöntésében fejeződik ki. Ezért van az, hogy a szocializmus megvalósulása az osztályharmónián alapul Bernsteinnél és nem beszél sehol a proletariátus szövetségeseinek szerepéről, akik dolgozó osztályok köréből kerülnek ki. Sőt a proletariátus és a burzsoázia együttműködését helyezi előtérbe. A kapitalista társadalom e két antagonisztikus osztálya nála szövetséges.

Miután Bernstein körvonalazza a szocializmus megvalósításának ő általa kikiáltott egyetlen lehetséges útját, meghatározza a párt általános tevékenységét.

Ha a kapitalizmus békésen belenő a szocializmusba és a kapitalizmus katasztrófája nem következik be, akkor a pártnak nem a hatalom megragadásának előkészítésén kell fáradoznia, hanem a párt munkáját a tőkés társadalom keretein belül kell szerveznie, rendszereznie, állandósítania acélból, hogy hatást gyakoroljon a szocializmusba való átnövés folyamatára.

Bernstein a szociáldemokrata párt feladatát a következőkben állapította meg: „A szociáldemokrácia egyáltalán nem kívánja ennek a társadalomnak (a burzsoá) megsemmisítését, hanem ellenkezőleg arra törekszik, hogy a munkásokat a proletariátus helyzetéből a burzsoázia helyzetébe vezesse és így egyesítse a társadalmat. A szociáldemokrácia egyáltalán nem álmodozik a burzsoá társadalomnak proletártársadalommal való felváltásáról, hanem csak a kapitalista társadalom helyett szocialista társadalmi rend bevezetéséről.”²⁰

A szociáldemokrata pártnak békés tevékenységet kell kifejtenie a parlamentben, a képviselőtestületekben, a legszorosabb együttműködést kell kiépítenie a szakszervezetekkel (értsd a reformista vezetéssel) a szövetkezetekkel. Ezzel kapcsolatban állapítja meg Bernstein hirhedt mondatát: „A végcél semmi a mozgalom minden.”

E nézet értelmében a szociáldemokrata párt lényegében semmivel sem különbözik a burzsoá pártoktól.

²⁰ Э. Бернштейн: Проблемы социализма ..., 252. о.

E feladatokat Bernstein ideológiailag is próbálta alátámasztani. Azt tartotta, hogy a marxista forradalom elméletet örökre el kell temetni. Ezt történelmileg is igazolni akarta. Szerinte a feudalizmus megdöntése szükségszerűen forradalmi úton történhetett, mert felépítménye konzervatív, nehézkes volt (mintha éppen ezért kellett volna megdönteni elsősorban a feudalizmust), míg a polgári társadalomban a politikai intézmények liberális jellegűek, változékonyak, hajlékonyak, képesek a fejlődésre. Ezért ezeket az intézményeket nem kell gyökeresen megváltoztatni, csupán tovább kell fejleszteni.

Vagyis a marxi burzsoá államgépezet szétzúzásáról szóló elmélet helyére a burzsoázia politikai felépítményének meghagyása kerül. Ahogy Bernstein gazdaságilag megőrzi a kapitalizmust különböző formáiban, úgy politikailag is átmenti a jövőbe. Bernstein a politikai intézmények sokoldalúságát olyan országban hangoztatta, ahol még a demokratikus köztársaság követelése politikai zűrzavar és anarchia keltésnek minősült, ahol a lakosság nagy száma a legelemibb politikai jogokkal nem rendelkezett, ahol háromlépcsős választási rendszer uralkodott. S mindez a politikai rugalmasság és alkalmazkodás jegyében.

Bernstein különösen fellép a proletárdiktatúra ellen. Ha a szociáldemokrata párt, mondja ő, a parlamentarizmus útjára lépett, és ha megvalósult az általános választójog, akkor nem marad más hátra, mint türelmesen várni mindaddig, míg a párt ki nem vívja a többséget. A párt nem állhat a diktatúra alapján, hanem a népi képviselő és a népi törvényhozás megvalósítása a feladat.²¹ Továbbá azt állítja, hogy a diktatúra antidemokratikus és a demokráciában egy osztálynak sem lehet privilégiuma. Mivel a fejlődés során a „kultúrnépek” megismerték a többség akaratának módszereit, a diktatúra ilyen szempontból is elvetendő.

Nem kell különösen bizonyítani a népi képviselő és törvényhozás megvalósulásának fabuláját a burzsoá társadalomban. Bernstein demokráciáról és többségi akaratról beszél Németországban a XIX. sz. végén. A demokrácia hangoztatása osztálytartalom nélkül a legtipikusabb burzsoá ideológia, de ugyanakkor a proletáriátusnak nem szabad megvalósítania a diktatúráját, mert az antidemokratikus.

Ebből már logikusan következett az, hogy Bernstein tagadta a Kommunista Kiáltványnak azt a megállapítását, hogy a proletáriátusnak nincs hazája. Ezt azzal indokolta, hogy azóta a proletáriátus rendelkezik politikai jogokkal. Ha ez így van, akkor a haza és a nemzet javát kell szolgálnia a munkásosztálynak. Ezért Bernstein azt a következtetést vonta le, hogy a proletáriátus érdekelve van az aktív gyarmatosítás politikájában és azt támogatnia kell.²²

A gyarmatosítás elismerése természetesen a militarizmus politikájának elismerését is jelenti. Ezért a népi milícia, a nép felfegyverzésének követelése helyett az állandó hadsereg demokratizálásának feladatát kell hangoztatni.

A munkásosztály tehát saját imperialista burzsoáziája politikájának támogatójává válik. Bernstein úgy gondolkodott, hogy pl. miért az angol

²¹ Э. Бернштейн: Проблемы социализма..., 249. о.

²² Э. Бернштейн: Проблемы социализма..., 295. о.

burzsoáziának legyen csak haszna a gyarmatosításból, hisz Németországban mégis csak jobb, ha a német imperializmus extraprofitja nő. Az ilyen nézetek ásták alá a proletár internacionalizmust és készítették elő a csődöt.

A revizionizmus, amikor burzsoá ideológiából indult ki, nem juthatott más álláspontra, mint a marxizmus egész elvetésére, a tudományos szocializmus tagadására. Kétségtelen, hogy ennek az elméletnek bármely állítása objektíve a burzsoázia érdekeit fejezte ki.

Burzsoá körökben Bernstein elméletének megjelenése nagy örömet váltott ki. A burzsoázia helyeslése mindennél szemléltetőbben bizonyította a revizionizmus egész lényegét.

Szociáldemokrata körökben Bernstein első cikkei felelet nélkül maradtak, amíg Parvus a „Szász Népújságban” nem lépett fel ellene. Ettől az időtől kezdődtek meg a bernsteini nézetek elleni fellépések. A stuttgarti pártkongresszuson a vita nagyon éles jelleget öltött, bár itt még nem volt világos, hogy mit képvisel ez az irányzat. A stuttgarti 1898-as kongresszuson ebben a kérdésben nem fogadtak el határozatot, hanem csak eldöntötték, hogy sokoldalú elméleti vitát kell folytatni a revizionista nézetekkel szemben.

E kongresszus után Bernstein kiadta cikkeit külön könyv formájában. Könyvére válaszolt Luxemburg „Szociális réform, vagy forradalom” és Kautsky „Bernstein és a szociáldemokrata program” c. művekben.

Rosa Luxemburg Bernstein ellen írott könyvében filozófiai kérdésekkel nem foglalkozik, de annál mélyebben közgazdasági, de különösen politikai kérdésekkel. Luxemburg elveti a kartellek és trösztök alkalmazkodási képességét és bebizonyítja, hogy a szervezetek még nagyobb arányban kiélezik az ellentmondásokat. Luxemburg a monopólista egyesülésekben a tőkés ellentmondások meggyorsulásának eszközét látja. Elveti Bernsteinnek a szakszervezetekre és a szövetkezetekre tett megállapításait. Azonban, amikor helyesen bírálja Bernsteint, a szakszervezeti munkát sziszifuszi munkának minősíti, s ezzel leértékeli. Ő ekkor még lebecsülte a szakszervezetnek az osztályharcban betöltött fontos szerepét.

Rámutatott arra, hogy Bernstein tagadja a kapitalizmus gazdasági fejlődésének objektív előfeltételeit, vagyis azt, hogy a gazdasági fejlődésnek szükségszerűen a kapitalizmus összeomlására kell vezetnie. De ugyanakkor Luxemburg elköveti azt a hibát, hogy a kapitalizmus pusztulását természetesnek, magától értetődőnek fogja fel, s nem mutat rá a tőkés rendszer bukásának szubjektív feltételeire.

Luxemburg következtetéseiben megállapítja, hogy a Bernsteinnel folytatott vita két világnézet, két osztály összeecsapása. A munkásmozgalom kispolgári, vagy proletár fejlődésének harcában jut kifejezésre.

Luxemburg könyve a marxizmust következetesen védelmezte a revizionizmus elleni harcban.

Kautsky Bernstein ellen írott könyvében lépésről lépésre elemzi a revizionizmust. Rámutat Bernstein eklektikus módszerére. Kautsky hosszasan és mély elemzéssel bizonyítja be a kapitalizmus viszonyai között a kis és középgazdaságok szétforgácsolódásának folyamatát. Rámutat arra, hogy Bernstein a statisztikai adatokat sokszor saját elgondolásainak meg-

felelően módosította, vagy német jelenségeket bizonyít angol adatokkal. Kautsky meggyőző érvekkel veti el a bernsteini politikai gazdaságtani revíziót. Bebizonyítja, a marxi elnyomóróadási elmélet érvényességét is.

Kautsky rámutat arra, hogy a történelem bebizonyította mennyire helytelen elmélet a kapitalizmusnak a szocializmusba való átnövése. A liberalizmus megtalálta szövetségesét a reakciós junkereknél. A szociáldemokrata párt, bár hatalmas sikereket ért el a választásokon, mégsem tudott lényegbevágó reformokat elfogadtatni a proletáriátus érdekében. Kautsky leleplezte Bernsteinnek a demokráciáról szóló nézeteit is és síkraszállt a proletáriátus osztályhatalma mellett. A bírálat elvetette Bernsteinnek a kolonializmusra vonatkozó tételeit is.

Azonban Kautsky revizionista ellenes bírálatában több engedményt tett: a hatalom kivívásának formáját békés reformok útján tartja lehetségesnek. Megjegyzi azt, hogy a munkásosztálynak a parlamentarizmusra, a sztrájkokra, a sajtóra, tüntetésekre kell korlátoznia tevékenységét, főleg törvényes módszerekkel kell operálni. Ki kell kerülni az uralkodó osztály provokációit, amely polgárháborúban akarja eltiporni a proletáriátust. Kautskynak ennél az állításánál megtalálható bizonyos hasonlóság Bernstein nézeteivel.

A szociáldemokrata pártok egyoldalúan értelmezték Engelsnek 1895-ben az „Osztályharcok Franciaországban” c. Marx-műhöz írott előszavát. Itt Engels értékeli az általános választójogot, a parlament jelentőségét, de mindemellett nyomatékosan aláhúzza a fegyveres felkelés lehetőségét és alkalmazásának szükségességét is. Azonban a szociáldemokrata pártok azt a helytelen következtetést vonták le, elferdítve Engels szavait, hogy a fegyveres felkelés többé nem alkalmazható.

Kautsky könyvében nem beszél a proletárdiktatúráról, csak annyit jegyez meg, hogy ezt a kérdést majd a jövő dönti el. Engels az erfurti program kritikájában a proletárdiktatúra kérdésének megkerülését opportunista hibának nevezte. Kautsky, aki az erfurti programot készítette, a továbbiakban sem vette figyelembe az engelsi bírálatot. Kautsky Bernsteinnel szemben nem védelmezte meg a marxista államelméletet. Az 1848-as forradalmak és a Kommün Marx által általánosított tapasztalatait megkerülte és figyelmen kívül hagyta.

Ezek az engedmények az opportunizmus felé már következetlenségről tanúskodnak és a legforradalmibb nézetek megkerülése már magában rejt egy középserű tendencia kialakulását a szociáldemokrata pártban.

A viták azonban folytatódtak a következő pártkongresszusokon is. A hannoveri pártkongresszuson elfogadták a Bebel által javasolt határozatot, amelyben a következő áll: „A párt továbbra is az osztályharc alapján áll és a proletáriátus történelmi feladatának tekinti a politikai hatalom kivívását... a militarizmus elleni harc kérdésében, valamint a gyarmati politika kérdésében a párt továbbra is a korábbi véleményén áll... a párt határozottan elvet bármilyen törekvést, amelynek célja, hogy megváltoztassa, vagy elleplezze a párt álláspontját a fennálló állami és társadalmi rendhez, úgyszintén a burzsoá pártokhoz.”²³

²³ А. Бебель: Речь а Ганноверском партейтаге. Лондон, 1902, 67. о.

A lübecki kongresszuson szintén napirenden volt a revizionizmus kérdése, azonban nem az elvetés, hanem éppen a Bernstein iránt való bizalom szellemében.

E kongresszusokon a revizionizmust általában csak elvetették, mint amely elfogadhatatlan a párt számára. De még nem ítélték el és nem mutattak rá a revizionizmus lényegére. Bebel, Luxemburg stb. felszólalásaikban, cikkeikben bírálat alá vetették a revizionizmust és bemutatták pártellenes jellegét. Különösen felleptek Bernstein közgazdasági tételei ellen, az osztályharc csökkenéséről szóló elmélet, valamint a pártmunka gyakorlati kérdéseit bíráló revizionista megállapítások ellen. Bebizonyították, hogy a kis- és középzemek semmiféle növekedése nem figyelhető meg, egyáltalán nem csökkent a tőke központosítása, a válságok nem tűntek el, hanem inkább növekedtek. Bernstein tagadta a tőkés társadalom pusztulásának elméletét és a szocializmusba való átmenet lehetőségét csak a szövetkezetekben látta, ezzel kapcsolatban Bebel az utóbbiakról a következőket mondta: „Én nem tudom, hogy hogyan lehetséges, hogy a fogyasztó és teremlőszövetkezetek útján keresztül a Kruppok, Strummok, a nagybirtokosok, a nagybankok, a társadalom kezébe kerülnek? A kisajátítás továbbra is megmarad, mi ezt nem adjuk el.”²⁴

Ugy szintén határozottan elvetették az osztályharc csökkenéséről szóló elméletet. A pártnak a legfontosabb „a politikai hatalom kivívása. A munkásosztály nem állhat e filozófus dekadens nézetén, amely azt mondja, hogy a végcél nekem semmi, de maga a mozgalom számomra minden. Eppen fordítva, a mozgalom mint öncél számomra semmi, a végcél, számunkra minden”²⁵

A revizionizmus elleni harcban nagy szerepe volt Plehanovnak a XIX. sz. utolsó éveiben és a XX. sz. elején. Plehanovnak a „Neue Zeit”-ben publikált cikkei nagy segítséget nyújtottak a német szociáldemokráciának. Ő különösen élesen fellepett Bernstein filozófiai tételei ellen. Szükséges megjegyezni Plehanov bírálatát Kautskyval szemben. Kautsky a stuttgarti kongresszuson a következőt mondotta: „Bernstein nem félemlített meg bennünket, de arra kényszerített, hogy gondolkodjunk, s ezért mi köszönetet mondunk neki.” Plehanov cikkében bebizonyította Bernstein véleményének abszolút hasonlatosságát a bürzsóá közgazdászok nézetével. Akkor Kautsky — teszi fel a kérdést Plehanov — miért nem ezeknek a közgazdászoknak mond köszönetet, miért Bernsteinnek? Plehanov a revizionizmus elleni harc lényegére rámutatva megjegyezte: „Nekünk nyíltan meg kell mondani; most arról van szó, hogy ki kit temet el. A szociáldemokráciát Bernstein, vagy Bernsteint a szociáldemokrácia.”²⁶ Továbbá megjegyezte, hogy véleménye szerint a német szociáldemokrácia nem következetes, mert ha az lenne, akkor Eduard Bernsteint sokkal szigorúbban kellene elítélnie. Ő követelte Bernstein kizárását a pártból.²⁷

²⁴ А. Бебель: Выступление на Ганноверском съезде. 57. о.

²⁵ Р. Люксембург: Изб. соч., т. I, М. 1928, 138. о.

²⁶ Плеханов: Соч., т. II, 35. о.

²⁷ Плеханов: Соч., т. II, 34. о.

A német szociáldemokrata párt a II. Internacionálé legbefolyásosabb és leghatalmasabb pártja volt. Ebben az időben a német proletariátus a nemzetközi mozgalom élharcos szerepét töltötte be. A párt nagy hatással volt a széles tömegekre. A párt fel volt fegyverezve a propaganda és az agitáció legfontosabb eszközeivel. A XX. sz. elején a pártnak kb. 78 újsága volt, ebből 70% napilap. Nagyon sok volt a vidéki újság, s a nagyobb városokban naponként jelentek meg a szociáldemokrata lapok. Ezek az újságok nagy példányszámban láttak napvilágot. Évről évre növekedett a szociáldemokrata lapok előfizetőinek száma és példányszáma is. Pl. 1902-ben a „Pfälzische Post”, előfizetőinek száma 4000-rel, a „Rheinische Zeitung” előfizetőinek száma 2000-rel növekedett. Ebben az évben új lapokat adtak ki, mint pl. a „Freie Presse”, „Oberfränkische Volkszeitung.” A párt központi lapjának, a „Vorwärts”-nek példányszáma 1902—1903-ban elérte a 78.500-at, a „Leipziger Volkszeitung” 30 ezer, a „Hamburger Echo” 37.400-as példányszámban jelenik meg.²⁸

A párt kezében sok szakszervezeti, különböző ifjúsági és női lap volt. Nagy jelentőségű volt a hetenként megjelenő elméleti folyóirat, a „Neue Zeit”. A párton belül az opportunistáknak szintén megvolt saját lapjuk, a „Sozialistische Monatshefte”, amely mindig fellépett a párt határozatai ellen és dezorganizálta a párt sorait. A párt vezetősége semmiféle intézkedést nem foganatosított a opportunistáknak folyóirat ellen, hanem megtűrte pártellenes tevékenységét. (Auer még saját cikkeit is megjelentette benne, bár a pártvezetőség tagja volt.)

A párt jelentős anyagi eszközökkel rendelkezett; ezt a tagdíjakból, a különböző újság és irodalmi kiadványok jövedelméből szerezte. 1902. augusztus 1—1903. július 31. között a párt bevétele 628.247 márka, kiadása 554 211 márka volt.²⁹

A német szociáldemokrata párt nem üzemek és gyárak szerint volt szervezve. A legkisebb pártszervezet az olyan szociáldemokraták szervezete volt, akik azonos választókerületben laktak. Az ilyen jellegű pártszervezési elv a párt tevékenységét a parlamenti munkának és a választási harcnak vetette alá. (Ez a kivételes törvény ideje alatt helyes volt, de a törvények felszámolása után helytelenül ezt az elvet továbbra is egyedülinek ismerték el.) A párt a munkásosztály tömegpártja volt és mindenek előtt munkások voltak a tagjai. Szociális összetétel szerint a párt tagjainak hatalmas többségét munkások képezték, alapjában véve szakmunkások. A munkás párttagok mellett voltak nem proletár származású személyek is, de ezek száma a munkás tagokkal szemben nem volt nagy. A párt tagjainak száma a századforduló idején hozzávetőlegesen 250—300 ezerre becsülhető. (A taglétszámról csak 1906-tól vannak pontos adatok.)

Azonban a párt vezető szerveinek szociális és osztályhelyzete más képet nyújt. Erre világos példaként szolgál az 1903-ban választott parlamenti frakció szociális összetétele. A szociáldemokrata képviselők között volt 6 gyáros, kb. 35 burzsoá újságíró (főleg lapok szerkesztői), 5 kis-

²⁸ Protokoll über die Verhandlungen des Parteitag der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, Abgehalten zu Dresden. 1903. 34. o.

²⁹ Protokoll... zu Dresden. 40—41. o.

iparos (két szabó, 3 asztalos), 5 ügyvéd, valamint üzemi irányító, könyvkiadó, városi előjáró.

Az „akadémikusok”, értelmiségiek a párt különböző szerveiben fontos helyet töltöttek be. Ezeknek szocialista meggyőződése a marxista elmélettől idegen volt. Az opportunisták különösen nagy befolyással rendelkeztek a parlamenti frakcióban. A frakciónak olyan opportunistá tagjai voltak, mint: Bernstein, Auer, Elm, Fischer, Dawid, Heine, Südekum, Vollmar és mások.

Másrészt szükséges megjegyezni a szakszervezeti bürokrácia szerepét. Volt munkások párt és szakszervezeti hivatalnokokká váltak, így szociális helyzetük jelentősen megjavult, és mint a kispolgári értelmiségi körökből jövők, opportunistá eszméket kezdtek hangoztatni a pártban.

A vezetőszervek többségükben az ún. akadémikusoknak és a munkásarisztokráciának a gyülekező helyévé váltak. Ezek akadályozták a munkásosztály nevelését, előkészítését és forradalmi harcra és a revizionista vezetésen keresztül akarták megfosztani a proletariátus forradalmi marxista pártjától.

MÁSODIK FEJEZET

A KONGRESSZUSI ELŐKÉSZÍTŐ MUNKA

A kapitalizmusból az imperializmusba való átmenet a kapitalisták számára a profit további növekedését, a munkásosztály számára az életszínvonal csökkenését jelentette. „Az osztályellentétek kiéleződtek, a vállalkozói szövetségek erősebben nyomták a munkásszövetségeket, élesebb és nehezebb harci formák keletkeztek, mint pl. a tömegsztrájkok, fokozódott a drágaság, a finánctóke igája elviselhetetlenné vált.”¹

Bár a munkások nominál bére, bizonyos mértékig nőtt, azonban a reálbér lényegesen csökkent. A létminimum növekvő értéke jelentősen meghaladta a munkások jövedelmét.

A létminimum indexei: 1900-ban 100 volt, 1903-ban 102, a reálbér 1900-ban 100, 1903-ban 99.² Az általános német munkás évi jövedelme a századfordulón 900—1000 márka volt, de a létminimum értéke 1400 márkát tett ki.

E helyzet következtében a különböző gyárakban, bányákban évről évre növekedett a női és gyermekmunka aránya. Ez az arány a német iparban több mint 30%-ot ért el. Természetesen a női és gyermekmunka a kapitalisták számára volt hasznos, mert ezek munkabére a férfiak munkabérének a felét képezte.

A szakadatlan gazdasági harc bizonyos eredményekhez vezetett a munkaidő csökkentése területén. Néhány iparágban — különösen az építőiparban — bevezették a 10 órás munkanapot. Bebel meg is jegyezte a drezdai kongresszuson: „Bárcsak a 10 órás munkanapot bevezetnék; nem beszélve a 8 órásról.”³

A XX. sz. elején az ipar legtöbb ágában 11 órás volt a munkanap, de nem volt ritka a 13—14 órás munkanap sem.

A kapitalisták nem engedték meg, hogy a munkaidő rövidülése a munka termelékenységének csökkenéséhez vezessen. Ezért a kizsákmányolás új módszereire tértek át, mégpedig a munka intenzitásának emelésére, de műszaki fejlesztések nélkül. A német munkások munkatermelékenysége 15 év alatt majdnem 50%-kal nőtt.⁴ Ez a munkaintenzitás a balesetek nagyarányú felemelkedésével járt együtt.

¹ Lenin ŐM. 21. k. 143—144. old.

² Ю. Кучинский: История условий труда в Германии, 137. o.

³ Protokoll... zu Dresden 307. o.

⁴ Ю. Кучинский: История условий труда... 167, o.

A XX. sz. első éveiben (1900—1903-as válság) növekedett a munkanélküliség. 1903-ban a munkanélküliek száma a német munkások 2,7%-át tette ki,⁵ ezzel szemben a 80-as években még az ipar összes ágában munkaerőhiány volt.

A munkásosztály gyors növekedésével kapcsolatban rosszabbodtak a lakásfeltételek. Munkások százai, ezrei padlásokon, pincékben, az utcán tengődtek. A lakbér gyorsabban nőtt, mint a munkások nominál bére.

A junker-burzsoá kormány a huszadik század elején erőteljesebben támadt a munkásokra. 1902 végén vezették be az új vámtarifát, amelynek következtében jelentősen felemelkedett a közszükségleti cikkek ára. Az új vámtörvény szerint a behozatali vámok a következőképpen emelkedtek: a búza, rozs, 3,50-ről 5 márkára, a vaj 16-ról 40 márkára, a hús 15—17-ről 40—45 márkára mázsánként.⁶ Az új vámtarifa a junkerség és velük kapcsolatban álló nagyburzsoázia érdekében nagy terhet rótt a dolgozókra.

Jellemezve a munkások helyzetét, Karsky, a „Leipziger Volkszeitung”-ban írta: „Az 1902—03 év a termelőerők és termékek szétzúzásának és elpazarlásának, valamint az áruk elértéktelenedésének éve volt. A vállalatok ezrei a munkaidőt hetenként pár napra korlátozták. Általában mondván a munkások egyetlen válságtól sem szenvedtek ennyire, mint éppen ettől.”⁷

Az alacsony reálbér, a drágaság növekedése, a munkanélküliség, a munka intenzitása, a nehéz lakásviszonyok tanúskodnak a proletariátus abszolút elnyomorodásáról (nem beszélve a viszonylagos elnyomorodásról).

A munkásosztály látva saját napról napra rosszabbodó helyzetét, fellép saját osztályellenségei ellen gazdasági helyzetének megjavításaért.

1903, mint az első válság utáni év (1900—1903) új lendületet adott a proletariátus gazdasági harcának nagyarányú kibontakozásához.

1903-ban a szabad szakszervezetek tagjainak a száma az 1902-es 733.206-ról 887.698-ra nőtt, a növekedés 21%-os volt.⁸ Az előző években ilyen gyors növekedés a szakszervezetben nem volt.

A gazdasági konfliktusok száma egyre növekszik. 1902-ben 861 volt, 1903-ban már 1.282. A sztrájkok és az elbocsátások 1903-ban 121.593 munkást érintettek.⁹

A munkások követeléseai gazdasági jellegűek voltak: a munkabér felemelése, a munkaidő csökkentése, a munkafeltételek javítása.

Brémában télen és tavasszal a hajó- és dokkmunkások sztrájkoltak. A munkások béremelést követeltek, a tőkések először elbocsátással válaszoltak, de a háromhónapos sztrájk a munkások győzelmével végződött.¹⁰

⁵ Ю. Кучинский; История ..., 184. o.

⁶ K. Lipinski: Die Sozialdemokratie von ihren Anfängen bis zur Gegenwart. Brl. Bd. I. 188. o.

⁷ Leipziger Volkszeitung. 2. sz.

⁸ К. Легин: Развитие профессионального движения в Германии за 1894—1903, г.

⁹ Бершадская: Подъем рабочего..., Вопросы истории, 1948, № 7.

¹⁰ Hamburger Echo, 71. sz.

A strassburgi építőmunkások sztrájkja szintén engedményekre készítette a tulajdonosokat, bár sztrájektörőket akartak alkalmazni.¹¹

A kasseli asztalosok és más építőmunkások 7 hónapon keresztül sztrájkoltak, melynek következtében bizonyos munkabér emelést és munkaidő csökkentést értek el.¹²

A „Hamburger Echo” c. lap egy napi tudósítása a sztrájkmozgalomról (nem teljes felsorolás) ékesen bizonyítja a németországi tömegmozgalom kiszélesedését. Március 2-án az újság a következő sztrájkokról tudósít: München, Nordhausen és más városok közművesei sztrájkolnak. Chemnitzben a kohászok félbehagyták a munkát. Posnanban a fazekasok elhatározták a munkabeszüntetést. Kölnben a szabók a bérek emelését követelik. A berlini kertészek a munkaadókkal való megegyezés ellenére a 427 főből 354 tovább folytatja a sztrájkot.¹³

A sztrájkok az ország különböző részein folytak le, s a különböző szakmákat érintették. Általában a sztrájkok sokáig tartottak, és ezeket a burzsoázia és a proletariátus közötti harc éles ellentmondása jellemezte.

Hannoverben és Limburgban 1500 közműves sztrájkolt.¹⁴ Ebben a sztrájkban részt vettek a keresztény szakszervezethez tartozó munkások is. Ez a körülmény újból alátámasztotta a munka és a tőke közti növekvő ellentétet.

Az 1903-as év legnagyobb gazdasági harca, amely még 1904-ben is folytatódott, a crimmitschauer textil munkások sztrájkja volt.

A munkafeltételek, a bérek Crimmitschauban rosszabbak voltak, mint az ország más textilüzemeiben, de évek hosszú munkásharcának eredményül itt is elérték a 11 órás munkanap bevezetését.

1903 júliusában a munkások újabb követeléseket állítottak fel: a munkabér 6%-os emelését és a 10 órás munkanap bevezetését. A gyártulajdonosok nem voltak hajlandók teljesíteni ezeket a követeléseket, erre 5 gyár 650 takácsa sztrájkba lépett. A gyárosok válasza tömeges elbocsátás volt, 7500 embert dobtak ki az utcára. Az elbocsátások ellenére a munkások szívós és hosszú harca mély visszhangot váltott ki az egész német munkásság körében.

A drezdai kongresszus egyhangúlag elfogadott táviratot küldött a sztrájkoló munkásoknak: a pártkongresszus teljes együttérzését fejezi ki a 10 órás munkanapért harcoló crimmitschauer dolgozóknak. A hihetetlen rendőri nyomás, a gyülekezési jog megfosztása ellenére a munkások folytatják harcukat a kegyetlen gyárosok ellen. A 10 órás munkanap egy szakasz a 8 órás munkanap kivívásának útján. Mi biztosítjuk a 7500 textil munkást az egész munkáosztály teljes erkölcsi támogatásáról. A pártkongresszus a harcoló testvéreknek teljes sikert kíván.¹⁵

Crimmitschau munkásai nagy szilárdsággal vezették jogos harcukat. Nem félve a rendőrségtől, a bíróságtól, szétzavarták a sztrájektörőket és

¹¹ Hamburger Echo 109. sz.

¹² Hamburger Echo 73. 186. sz.

¹³ Hamburger Echo 111, 112. sz.

¹⁴ Hamburger Echo 111, 112. sz.

¹⁵ Protokoll... zu Dresden. 297. o.

szilárdan kitartottak követeléseik mellett, egy lépést sem engedve a munkáltatók egyesített erejének.

A textilgyárosokat az államhatalom minden eszközzel támogatta és támogatták más gyáros szervezetek is.

A kapitalistákat segítették a szakszervezetek opportunistá vezetői is. A munkások készek voltak folytatni a harcot a teljes győzelemig, biztosítva voltak ehhez az anyagiak és ezért teljesen váratlanul érte őket a szakszervezeti vezetőség 1904. január 18-i döntése a munka felvételéről, a követelések teljesítése nélkül. Világos volt, hogy az opportunistá vezetők megegyeztek a kapitalista tulajdonosokkal. A munkások tiltakoztak a több mint fél évig tartó sztrájk ilyen jellegű kimenetele ellen.

A német munkások nemcsak gazdasági harcot vívtak, hanem felléptek politikai jogaik védelmében is. Erről tanúskodik az áprilisi sörbojkott Lipcsében. (Bierbojkott.)

A sikeres választási kampány véghezvitele szükségessé tette a párt számára, hogy megfelelő számú gyűlésterem álljon rendelkezésre, de mivel a teremtulajdonosok a burzsoáziához tartóznak, nagyon gyakran nem bocsátották a proletariátus rendelkezésére a termeket. Ilyen esemény zajlott le Lipcsében is.

A söripari dolgozók gyűlést akartak tartani, a teremtulajdonos csak azzal a feltétellel bocsátotta volna rendelkezésükre a termet, ha a munkások előtt szociáldemokrata szónok nem fog felszólalni. Ezek a munkások április 24-én határozatot hoztak, melyet 1500 ember elfogadott, hogy munkásgyűlésen csak szociáldemokrata szónok szólalhat fel.¹⁶

A söripari munkások kihírdették a sörbojkottot. Ez a bojkott nem maradt ilyen 'szűk keretek között.

Április 29-én a „Leipziger Volkszeitung” óriási betűkkel írta: „A bojkott az egész városra kiterjedt. Lipcsében folytatódik a háború. A bojkott közös ügyé vált szolidaritásból a teremtulajdonosok ellen. Lipcse munkáosztálya megmutatja óriási erejét és eléri a győzelmet.”¹⁷

A bojkott majdnem egy hónapig tartott és a munkások győzelmével végződött. „Ez a tett felemelő volt, ez a mozgalom az egész dolgozó osztály tette volt,”¹⁸ — írta a „Leipziger Volkszeitung”.

A munkáosztály csatát nyert a burzsoázia ellen, megmutatta a munkásömek hatalmas erejét és egységét politikai jogainak védelmében.

A munkásmozgalom általános fellendülésének közepette ünnepelte a német munkáosztály május elsejét 1903-ban.

A II. Internacionálé első kongresszusa határozata szerint a világ országaiban meg kell ünnepelni a napot a világ munkásai szolidaritásának jegyében.

A szakszervezet és a párt között sok ellentétre adott okot ez a kérdés. A szakszervezetek, félve a tőkéssekkel való viszony kiéleződésétől, javasolták, hogy az ünnepet munka után vagy vasárnap tartsák meg. A párt általában az adott nap megünneplése mellett szállt síkra. A kérdést véglegesen nem döntötték el, melynek következtében a pártszerve-

¹⁶ Leipziger Volkszeitung 94. sz.

¹⁷ Leipziger Volkszeitung 97. sz.

¹⁸ Leipziger Volkszeitung 114. sz.

zetek mindinkább engedtek a szakszervezeteknek és nem fordítottak kellő figyelmet e kérdésre.

Ez a viszony tükröződött a pártvezetőségnek berlini és az egész német munkásokhoz szóló felhívásában, ahol általános szavakban méltatták május elseje jelentőségét, a 8 órás munkanapot, de még csak célzás sem volt a szervezett munkabeszüntetésről, valamint az aznapi ünnepelés szükségességéről. (Május elseje pénteken volt.)

A felhívásnak deklaratív és nem szervezési jellege volt. De a munkások nagyon sok helyen saját maguk szüntették be a munkát ezen a napon. Berlinben az egyes szakmák szakszervezetei szervezték meg május 1 megünneplését. A kőművesek szakszervezete által szervezett gyűlésen 2500 ember vett részt. E berlini szervezetben a munkabeszüntetés általános volt.¹⁹

A famunkások gyűlésén felszólalt Bebel, akit a 20 ezer főnyi hallgatóság óriási ovációval fogadott. (Jellemző a „Vorwärts”-ra, hogy Bebel beszédét nem közölték.)

Az ácsok gyűlésén Ledebour szólalt fel, a kohászok előtt Singer. A berlini szakszervezetek által szervezett gyűléseken (Berlinben tüntetés nem volt) rész vett kb. 45 ezer ember.

A berlini pártegyletek (Verein) a választókerületek szerint május elsején este gyűléseket szerveztek. A negyedik körzetben fellépő Singer a nap nemzetközi jellegét emelte ki. A német munkáosztályt a proletár internacionalizmus szellemében kell nevelni.

A több mint 40 gyűlésen felszólaló szónokok leleplezték a burzsoá junker rendszert, kül- és belpolitikáját és élesen bírálták választási rendszerét. A gyűlések tömeges jellegűek voltak.²⁰

Május elsejét más városokban és helységekben is megünnepezték. Lipcsében több, mint hét óráig tartott a felvonulás. A résztvevő tömeg végeleáthatatlan sorban vonult fel.²¹ A felvonulás után nagygyűlés volt, ahol határozatot fogadtak el: „Az összegyűlteket teljes elhatározottsággal fellépnek minden reakciós intézkedés ellen, a nép elnyomása ellen. Az összegyűlteket fellépnek a kapitalista termelési viszonyok ellen, mert ez minden gazdasági és szociális (nem beszéltek politikairól, — VL.) baj okozója... Az öntudatos munkások és munkásnők, ma, május 1 alkalmából a világ összes munkásainak testvéri üdvözlétüket küldik, és kifejezik a közös eszményt, a népek közötti békét és egyenlőséget.”²²

Szászország más városaiban, mint pl. Drezdában, Chemnitzben a rendőrség a tüntetést betiltotta. Ezekben a városokban csak gyűlések voltak.

Hamburgban különösen tömegméretű volt május elseje ünnepzése. Az ünnep előtt 250 ezer példányban kiadták az „1903. május elsejéhez” c. röpiratot.²³ „A tüntetésen részt vett 27—30 ezer ember. A részvétel

¹⁹ Vorwärts 101. sz.

²⁰ Protokoll... zu Dresden 20. o.

²¹ Leipziger Volkszeitung 99. sz.

²² Leipziger Volkszeitung 99. sz.

²³ Hamburger Echo 98. sz.

sokkal nagyobb volt, mint az előző évben. Nagyarányú propagandát folytattak a munkabeszüntetésért.²⁴

A rajna-westfalii tartományban a munkások részvétele a gyűléseken jelentősen túlszárnyalta az előző évek számarányát. Dortmundban a gyűléseken több mint 3000 ember vett részt.²⁵

Nagyon sok helyen a munkát beszüntették, mint pl. Magdeburgban, Brandenburgban, Nürnbergben, Münchenben. Magdeburgban tömeges városi séta volt 3000 ember részvételével; Brandenburgban e napon sokan léptek be a pártba.²⁶ Az összes müncheni nagyüzemben beszüntették a munkát. A városban tüntetés volt.²⁷

Május elseje ünneplése ilyen feltételek mellett nagyon nehéz volt. A rendőrség állandó beavatkozása; a munkások gyülekezési jogának korlátozása akadályozta az ünnep eszméinek széleskörű elterjedését. A vezető pártszervek nem fordítottak kellő figyelmet május elseje jelentőségére. A legtöbb esetben maguk a tömegek kezdeményezték a fellépést.

Egészében meg lehet állapítani, hogy 1903 új, nagy lendületet hozott a munkásmozgalomba. A részvevők számának növekedése következtében a különböző gazdasági harcoknak lényegesen nagyobb jelentősége volt, mint a korábbiaknak, és az uralkodó osztállyal történt összecsapásoknak élesebb jellege volt. Vitathatatlan, hogy a tömeges munkásmozgalom fellendülése döntő nyomást gyakorolt a kongresszus munkájára.

A német munkásosztály előtt nagy feladat állt: a Reichstag választások sikeres véghezvitele. (A választások részletes bemutatása indokolt, mivel a későbbiek során a revizionisták éppen ezt akarták felhasználni ürügyül taktikájuk megvalósításához.)

Az önálló munkáspárt fellépése a különböző parlamenti választásokon nagy jelentőséggel bírt a munkásosztály erőinek mozgósítására, a munkásosztály öntudatának fejlesztésére. A párt helyes politikájához tartozott a parlamenti szószék felhasználása a tömegek érdekében és az uralkodó osztályok népellenes politikájának leleplezésére. De a parlamenti választások lehetőségének a túlértékelése, és az összes erők összpontosítása e választások érdekében a pártnak és a munkásosztálynak óriási kárt okozott. A párt vezeterei az általános választójogot a politikai hatalom kivívására fő eszköznek tekintették. Bár a választásoknak mobilizáló jelentősége volt, mégis amennyiben a parlamenti utat fő eszköznek tekintették, a munkásosztály pártjának erejét demoralizálták olyan értelemben, hogy nem készítették elő a proletariátust forradalmi harcra a burzsoázia ellen.

A német császári alkotmány értelmében a Reichstag-választásokat minden öt évben tartották meg. Az 1898-ban választott Reichstagot fel kellett oszlatni és új választásokat kellett kiírni. Ezért a párt az agitációs munkájában a fő figyelmet a választásokra fordította. Az előkészítő munkára 1903 elejétől kezdve az egész pártapparátust felhasználták.

²⁴ Hamburg Echo 102. sz.

²⁵ Leipziger Volkszeitung 99. sz.

²⁶ Vorwärts 102. sz.

²⁷ Leipziger Volkszeitung 99. sz.

Az agitációs és propaganda munkában elengedhetetlenül szükségsek a tömegek helyzetét és követelését kifejező helyes jelszavak. A párt parlamenti frakciója április 30-án nyilvánosságra hozta a választási jelszavakat, melyeket az összes német szociáldemokrata lap közölt: Le a népeket kizsákmányoló militarizmussal és marinizmussal. Népek közötti egyetértést, népek közötti békét! Le a belső reakcióval, az állami önkénnyel, a rendőri elnyomással! Harcra a mindenoldalú haladásért, a tudásért, az elnyomás alóli felszabadulásért!

A mi célunk a szocialista társadalmi rend megalkotása, amely a termelőerők társadalmi tulajdonán és a mindenki számára kötelező munkán alapszik. Ilyen állami társadalmi rend létrehozása mindenki javára egész tevékenységünk egyetlen helyes irányvonala.²⁸

A választási harc előkészítése során nagy mennyiségű röplapot is felhasználtak. Így a parlamenti frakció felhívását 632.800 példányszám-ban bocsátották ki.²⁹ Különleges röplapokat terjesztettek a rajnai tartományban 218.300 példányban.³⁰

A választási kampány az egész országban folyt. „Az ötödik Schleswig-Holsteini választási kerületben 34 elvtárs 4.000 példányban röplapot bocsátott ki, ahol bírálják ellenségeinket, akik kizsákmányolják és elnyomják a néptömegeket, valamint a szociáldemokrata jelöltek melletti szavazásra hívnak fel.”³¹

A kieli szociáldemokrata röplapot 32.000 példányban adták ki.³² Két és félhónap alatt a párt kiadásai (április, május, június első fele) több mint 370 ezer márkát tett ki, bár rendszerint a havi kiadás 25—27.000 márka.³³

Az agitációs propaganda munka másik formája a választási nagygyűlések. Ezek a többezres, gyakori gyűlések átfogták az egész országot, Németország minden sarkában hallatszott a szociáldemokrácia szava.

Hatalmas feladatot teljesített a választási kampányban Bebel, a párt fáradhatatlan veterán vezére. Május 5—9-e között a Ruhr-vidék hatalmas ipari városaiban többször szónokolt többezres tömeg előtt, és a munkások mindenütt óriási lelkesedéssel fogadták.³⁴ Május közepén Bebel Lipcsében lépett fel, ahol élesen bírálta az új vámtarifa rendszert.³⁵ Egy hét múlva a berlini munkások előtt leplezi le a szabadelvű pártot, bebizonyítva kettős arculatát. „A liberálisok, a különböző burzsoá pártokkal szoros kapcsolatban vannak.”³⁶ Majd közvetlen a választások előtt saját kerületében, Hamburgban lépett fel.

A párt más vezetői szintén részt vettek különböző választási gyűléseken. Pl. Clara Zetkin, a kborai nőgyűlésen szólalt fel: „A nők köte-

²⁸ Vorwärts 101. sz.

²⁹ Protokoll... zu Dresden 33. o.

³⁰ Uo.

³¹ Hamburger Echo 52. sz.

³² Hamburger Echo 92. sz.

³³ Protokoll... zu Dresden 41. o.

³⁴ Hamburger Echo 107. sz.

³⁵ Leipziger Volkszeitung. 115. sz.

³⁶ Vorwärts 130. sz.

lesek résztvenni a választási csatában, bár nincsenek politikai jogaik. Németországban 5 millió önálló keresettel rendelkező munkásnő van és szükséges, hogy politikai jogaik legyenek. A mi érdekünket nem az egyház, hanem a szociáldemokrácia fejezi ki. A nők csak a szociáldemokráciára szavazhatnak, azonban ezt a politikai jogfosztottság nem engedi meg. Ezért a nők feladata megvilágítani a férfiak előtt azt, hogy nekik a szociáldemokrácia mellett kell szavazniuk. Az egybegyűlések nagy lelkesedéssel elfogadták a határozatot a nők agitátor szerepéről a választási harcban, a szociáldemokrata párt oldalán.”³⁷

A párt az előkészítő munkában az összes burzsoá párt ellen harcolt. Ezzel egy időben leleplezte az imperialista Németország egész népellenes politikáját. A hamburgi gyűlésen szónokló Metzger mondotta: „A hadihajók építése a munkásosztály helyzetének rosszabbodását hozza magával. A kínai kalandorpolitika (Németország részvétele az 1900-as népfelkelés elnyomásában) 200 millió márkába került. Csak a szociáldemokrácia harcol a munkások helyzetének megjavításáért.”³⁸ A római gyűlésen rámutattak arra, hogy a bevezetett új vámtarifa elsősorban a dolgozók vállain nyugszik. A gyűlés nagy lelkesedéssel elfogadta azt a határozatot, amely szerint csak szociáldemokrata jelöltre fognak szavazni.³⁹

Az agitáció a szociáldemokrácia végecélja szempontjából is folytatódott, amely a tömegeknek a szocialista rend létrehozására való törekvéséről tanúskodik. A lipcei gyűlésen fellépő Motteler ezt fejezi ki: „A mi választási harcunknak a pártprogram alapján kell véghezmennie. Jelszavunk az osztályharc, mely a kapitalista társadalom ellen irányul.”⁴⁰

A párt sikeresen vitte végig a választási agitációt az uralkodó osztályok minden törekvése ellenére, akik felhasználták a szociáldemokrata párt ellen szellemi, anyagi rágalmozó eszközeit. A választások június 16-án voltak, keddi napon. A hatalmas levő osztályok számára természetesen a legjobban a munkanap felelt meg, bár a szociáldemokrata párt követelte a választások vásárnapi kiírását, amelyet azonban elvetettek.

Ennek ellenére a német szociáldemokrata párt eddig még nem látott ragyogó sikert ért el a parlamenti választásokon, 9.495.992 érvényes szavazatból 3.010.472-en a szociáldemokrata pártra szavaztak. (a választójogosultak száma 12.490.660.)⁴¹

A párt 900 ezer szavazattal kapott többet, mint 1898-ban — a növekedés 43,7%. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a lakosság általános növekedése 8%-os fejlődést mutat. Ebből következik, hogy korábban más pártokra szavazók jelentős száma most a szociáldemokrata párt oldalára ment át.

„A választók száma megnőtt 5 év alatt. A választásban való részvétellel ugyanolyan élénk volt, mint 1898-ban, de egyetlen párt sem ért el olyan növekedést, mint a mi pártunk. 1898-ban 58 képviselőnk volt;

³⁷ Leipziger Volkszeitung. 126. sz.

³⁸ Hamburger Echo 126. sz.

³⁹ Leipziger Volkszeitung. 129. sz.

⁴⁰ Leipziger Volkszeitung. 82. sz.

⁴¹ Vorwärts 169. sz.

1903-ban ez a szám 81; a mi frakciónk akkor a képviselők 14,6%-át tette ki a Reichstagban. 1903-ban már 20,4%,⁴² — mondotta Bebel a kongresszuson.

A párt a maga sikereit főleg az iparosított területeken érte el. Nagy jelentőségű volt a remek berlini eredmény. Itt a párt a szavazatok több mint $\frac{2}{3}$ részét kapta. Hat berlini választó kerületből ötben a szociáldemokrata párt kapott képviselőt.

A berlini választási eredmény:⁴³

Pártok	1898	1903	Az érvényes szavazatok száma: 326.780 volt.
szociáldemokrata	155.411	218.238	
szabadelvűek	55.329	55.782	
konzervatívok	42.210	40.663	

Singer a IV. berlini választókerületben 67,865 szavazatot kapott, míg a szabadelvű párt jelöltje csak 9.015-öt.

Szászországban érte el a párt a legnagyobb és legmeggyőzőbb sikert. 23 választókerületből 22-t a párt magának szerzett meg. 750.798 szavazatból 441.764 szavazatot kapott, vagyis 59%. 1898-ban a párt mellett 299.190-en adták voksukat, vagyis 49.5% Itt a legtöbb kerületben a párt az abszolút többséget is megkapta. A nemzeti liberálisok és a szabadelvűek csődbe jutottak. Szászországot vörös Szászországnak kezdték nevezni.

Hamburgban a szociáldemokrata párt 161,320 szavazatból 100.617-et kapott. A választások újból azt mutatták, hogy Hamburg a szociáldemokrácia erős bástyája.⁴⁴ Mindhárom hamburgi kerületben a szociáldemokrata jelöltekét választották meg, akik az abszolút többséget is megkapták, itt választották meg Bebelt is.

35 év alatt először ért el a párt nagy sikert a rajna-westfalai ipari tartományban. Itt rendszerint két párt harcolt, a centrum és a nemzeti liberálisok, mindegyik a maga eszközével; a szellemi butítással, illetve a gazdasági nyomással.

A fekete-kék demagógiával szemben a szociáldemokrata párt a szavazatok többségét megszerezte magának. Ebből következik, hogy a tömegekben a vallás (Németország nyugati részében a katolikus vallás túlsúlyban volt) és a gazdasági megvásárlás helyett az osztályharcos álláspont kerül előtérbe.

A szavazatok növekedését nagyon meggyőzően bemutatja a következő táblázat:⁴⁵

⁴² Protokoll... zu Dresden. 300. o.

⁴³ Vorwärts 169. sz.

⁴⁴ Hamburger Echo 138. o.

⁴⁵ Vorwärts 149. o. W. Düwell: Die Sozialdemokratie im Gebiet der rheinisch-westfälischen Grossindustrie..., Die Neue Zeit. 40. sz. 1903.

Kerületek	1898		1903	
	szociál- demokrata párt	centrum és a nemzeti liberális párt	szociál- demokrata párt	centrum és a nemzeti liberális párt
Essen	4,400	48,301	33,000	39,840
Dortmund	19,864	35,078	39,398	39,074
Bochum	22,379	50,380	52,000	50,500
Duisburg	7,804	40,975	29,932	36,430
Összesen:	54,447	184,034	154,330	165,844

Ebben a négy kerületben a szociáldemokrata párt az első helyre került.

A burzsoá pártok részéről az agitáció eddig nem látott arányú volt. Ha a liberálisok ellen a centrum részéről elegendő volt a szentírás, mint főfegyver, akkor a szociáldemokraták ellen már szükség volt külön gyűlésekre, a katolikus sajtó nagy aktivitására, de főleg a papok házi látogatásaira a munkás kerületekben. Ennek következtében a centrum elért bizonyos sikert, Bochumban pl. 12.000 munkás a fekete katolikus, reakciós párt mellett szavazott.⁴⁶

A harmadik hatalmas párt megjelenése következtében szükséges volt, hogy az uralkodó osztály két különböző pártja egyesüljön a számukra közös osztályellenség ellen. Helyesen jellemezte ezt a helyzetet a Kreuz-Zeitung: „A jelenlegi helyzet szükségszerűen előkészíti és kikényszeríti a Róma és Wittenberg közti harc szétkapcsolását a politikai élet miatt.”⁴⁷

A pártnak növekvő népszerűsége volt mezőgazdasági jellegű területeken is. Helyes és a parasztság érdekeinek megfelelő agrárprogram hiánya ellenére is, a párt a szavazatok 17,1%-át kapta meg ezeken a területeken.⁴⁸

Mezőgazdasági területeken a szavazatok a következőképpen oszlottak meg:

Centrum	1033 000
Szoc. Dem. Párt	735 000
konzervatívok	667 000
nemzeti liberálisok	546 000
birodalmi párt	206 000
szabadelvűek	174 000

⁴⁶ W. Düvell: Sozialdemokratie im Gebiet der rehinisch-westfälischen Grosindustrie... Die Neue Zeit. 40. sz. 1903.

⁴⁷ Protokoll... zu Dresden 30. o.

⁴⁸ Белье: Социальный состав социал-демократической..., 6. o.

Ez a körülmény a munkáspártnak a faluba való behatolásáról tanúskodik. A szociáldemokrata párt minden oldalon megerősödik.

Szászország falvaiban a szociáldemokrata párt sok szavazatot szerzett a nemzeti liberálisoktól. Így pl. Neuhoftaluban 1898-ban a liberálisok 116 szavazatot kaptak, 1903-ban csak 76-ot, viszont a szociáldemokrata párt 130-ról 243-ra növelte szavazatainak számát.⁴⁹

Szászország más falvairól hasonló képet kapunk. Egészében ki lehet jelenteni, hogy a szociáldemokrata párt, a szavazatok számát tekintve, mezőgazdasági kerületekben a második helyre került, megelőzve a konzervatívokat és a nemzeti liberálisokat.

A centrum párt különösen Bajorországban volt erősen túlsúlyban, ahol majdnem az összes kerületeket a katolikus párt szerezte meg. A fekete reakció pártja Bajorországban 422.642 szavazatot kapott, míg a szociáldemokrata párt 212.506-ot.⁵⁰ De még olyan katolikus városban, mint pl. Köln, eléggé erősen megrendült a centrum biztosnak vélt helyzete. (A centumpártiak kijelentették, hogy Köln Németország első katolikus állama.) A kölni választási eredmények szerint a centrum 15.662 szavazatot kapott, míg a szociáldemokrata párt 13.284-et.⁵¹

A konzervatív párt főleg Kelet-Poroszországban volt döntő befolyással, azonban a munkáspártnak itt is sikerült elfoglálnia a második helyet. A königsbergi központi választókerületben a konzervatívok 57.412 szavazatot és 6 mandátumot, a szociáldemokrata párt 38.654 szavazatot és egy mandátumot, a centrum 23.863 szavazatot és 2 mandátumot kapott.

Még a gumbinneni központi választókerületben is, ahol a konzervatívok kapták az összes mandátumot, kapott a szociáldemokrata párt 16.222 szavazatot.⁵²

E tények a párt mindenoldalú és nem valami lokalizált elterjedtségéről tanúskodnak. A szociáldemokrata kivételével egyetlen párt sem tudott 395 képviselőjelöltet állítani, a liberálisok csak 181-et, míg a centrum 161-et. A pártnak minden választókerületben meg volt a saját bázisa. Ezt a tényt különösen aláhúzza a választások második fordulója. Ekkor a szociáldemokrata párt 122, a liberálisok 65, a centrum 33, más pártok még kevesebb kerületben állítottak jelöltet. Ez a körülmény a növekvő osztályellentétokről tanúskodik a kapitalizmus idején. A szociáldemokrata párt ellen szövetkezett a burzsoázia, a junkerek és a katolikus egyház.

De a szociáldemokrata párt nemcsak szélességben, hanem mélységben is növekedett. 1903-ban 13 választókerületben szerezte meg a szavazatok abszolút többségét, míg 1898-ban csak 2 ilyen körzet volt. 1903-ban a szociáldemokrata párt 46 körzetben az össz-szavazatok 40—50%-át kapta, míg 1898-ban csak 16-ban. 30—40%-os eredményről számolhat-

⁴⁹ Leipziger Volkszeitung extra Ausgabe VI. 17.

⁵⁰ Vorwärts 158. sz.

⁵¹ Leipziger Volkszeitung 137. sz.

⁵² Vorwärts 158. sz.

nak be 51 körzetben. A visszamaradó körzetekben 10%-nál több szavazatot kapott a szociáldemokrata párt.⁵³

Ezek az adatok a szavazatok koncentráltóságáról, a szociáldemokrata párt mély gyökeresítéséről beszélnek az adott kerületekben, másrészt tanúskodnak a párt szélesarányú elterjedéséről más kerületekben is.

Meg kell jegyezni, hogy a reichstagi választások messze nem voltak általánosak és egyenlők. A magas korhatár, a nők és a hadkötelesek kizárása a választásokból, nagymértékben korlátozták a választás általános jellegét. Németország lakossága 1903-ban 56,367 000 volt, a választójogosultak száma pedig 12 490 660-at tett ki, és ebből leszavazott 9 495 992. A szavazatok és a képviselői mandátumok a különböző pártok között a következőképpen oszlottak meg:⁵⁴

Pártok	szavazatok száma	képviselők száma	%-ban a képviselők száma	a képviselők sz. 1898	+ vagy —
Szociáldemokrata párt	3,010,472	81	20,4	58	+ 23
Centrum	1,899,470	100	25,48	106	— 6
Nemzeti liberálisok	1,240,816	50	12,59	53	— 3
Konzervatívok	939,192	52	13,09	52	0
Szabadelvű párt	520,229	21	5,28	28	— 7
Lengyelek	347,420	16	4,03	14	+ 2
Bírodalmi párt	299,394	19	4,76	20	— 1
Szabadelvű Szövetség	238,089	9	2,26	15	— 6
Antiszemiták	130,785	11	2,77	12	— 1
Parasztszövetség	123,723	6	1,50	6	0
Elszászok	101,921	10	2,51	10	0
Welfek	—	7	1,76	3	— 4
Wildek	—	7	1,76	8	— 1
Dánok	—	1	0,21	—	+ 1
Nemzeti szocialisták	—	1	0,24	—	+ 1

Ahhoz, hogy világos képet nyerjünk a választások „egyenlőségéről” szükséges figyelembe venni a különböző pártok képviselőire leadott szavazatok számát:

egy szociáldemokrata képviselőre	37,167 szavazatot adtak,
egy katolikus centrupárti képviselőre	18,994 „
egy konzervatív párti képviselőre	18,061 „
egy nemzeti liberális párti képviselőre	24,816 „
egy szabadelvű. párti képviselőre	24,771 „

A választások „egyenlőségéről” tanúskodjanak még a következő adatok:

A potsdami választókerület körzeteiben a szociáldemokrata párt 363,711 szavazatból 175,200 szavazatot kapott, de csak 3 mandátumot.

⁵³ Wahlstatistisches... Die Neue Zeit 47. sz. 1903.

⁵⁴ Vorwärts 147. sz., 169. sz., 205. sz.

Zubeil szociáldemokrata képviselőt 73,854 szavazattal választották meg, a birodalmi párti képviselőt pedig 9 741 szavazattal.⁵⁵

Westfaliában a szociáldemokrata párt 104,840 szavazatot kapott és 2 mandátumot, míg a szabadelvű párt 22,612 szavazatot és szintén két mandátumot.

A düsseldorfi választókerületben a szociáldemokrata pártra szavazott 149,445 választó, de csak 3 mandátumot kapott, ugyanitt a centrum 180,444 szavazatot és 8 mandátumot kapott.⁵⁶

Ezekből az adatokból világosan kitűnik a párt befolyásának hatalmas növekedése, ami kifejeződik a szavazatok és a mandátumok számának növekedésében, a különböző burzsoá pártok szervezeteinek és mandátumainak csökkenése, különösen a liberális pártoké, és néhány nemzeti párt növekedése. Nagy jelentőséggel bírt a szociáldemokrata párt falusi sikere, bár a választási agitáció idején nem beszéltek a parasztkérdésről, a junker földeknek a parasztok kezébe való átadásáról. Az agrárprogram megoldatlansága — a siker ellenére is — érezte negatív hatását.

A választások eredményei a szavazók egyenlőtlen és aránytalan elosztásának fényes bizonyítékát nyújtják. A szociáldemokrata párt annyi szavazatot kapott, mint a centrum és a konzervatívok együttevve, ennek ellenére egyedül a centrum 19 mandátummal többet kapott nála, de természetesen a szavazatoknak az ilyen elosztása felelt meg a junker-burzsoá Németországnak.

A párt azért tudott ilyen hatalmas sikert elérni, mert a tömegek, különösen a proletariátus ereje növekedett, az osztályellentétek erősödtek, valamint a munkásosztály tudata is jelentős fejlődésen ment keresztül. A szociáldemokrácia sikere tanúskodik a széles tömegek elégedetlenségének a növekedéséről, amely az imperializmus igája és a burzsoá junker-kormány ellen irányul. A „Leipziger Volkszeitung” helyesen állapította meg: „A választások eredménye a kormány és a rendőralom elleni tiltakozás megnyilvánulása.”⁵⁷

A párt a választási harcból győztesen került ki és hatalmas sikert aratott.

A választások eredményei a szociáldemokrata párt tekintélyének növekedéséről tanúskodtak. Az eredmények értékelése nagy jelentőségű a párt további taktikájának meghatározása, valamint a más pártokhoz való viszony szempontjából, s a választások eredményeinek, a proletariátus érdekében való felhasználása szempontjából.

A párton belüli opportunisták szárny nagyon sietett felvetni a választási eredmények felhasználásával kapcsolatos új „téziseit”.

A revizionisták, amikor körvonalazták az általuk követendő új taktikát, a revizionizmus alapvető eszméiből indultak ki, mégpedig az osztályharc gyengüléséből és az ellentétes osztályok kibéküléséből. Túlértékelve a választások eredményeit és a parlament jelentőségét az 1903-as

⁵⁵ Vorwärts 152. sz.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Leipziger Volkszeitung. 139. sz.

június 16-i sikert a liberális burzsoázia megmentésére akarták felhasználni.

Az opportunistá W. Heine (aki 1898-ban a kormány támogatása mellett szólalt fel, különösen a kormány katonai politikájának támogatása és bizonyos „népi jogok” bevezetése mellett kardoskodott) a „Sozialistische Monatshefte” c. opportunistá folyóiratban cikket jelentetett meg, ahol különösen a liberális burzsoázia érdekében lép fel. Kifejezi véleményét, a kapitalista fejlődésből kiindulva a gazdaságilag tönkrementek nagy tömege „törekszik a munkásosztály soraiba, akik saját eszközeikkel hozzá akarnak járulni a szociáldemokrácia fejlődéséhez és ahhoz, hogy a jövőben az *egész nemzetet* képviselje. Ebből következik, hogy a liberális pártokat *nem lehet egyszerűen megszüntetni, hanem fel kell ezeket váltani*, hogy az állami és szellemi szabadság eszméjét nem lehet megszüntetni, hanem fel kell tölteni. A szociáldemokrácia ezt saját büszke kötelességének tekinti és arra törekszik, hogy közben tartsa a nemzet vezetésének ráeső részét a társadalom életében”.⁵⁸

Az opportunisták vezetője, E. Bernstein nézete szerint a párt növekedéséből, a szavazatok ilyen nagyarányú sokaságából következően, a szociáldemokrata pártnak minden feltétel nélkül el kell foglalnia az alelnöki tisztséget a Reichstagban. A pártnak sem szabad éles ellentétes viszonyban állnia más pártokkal. Bernstein rámutat arra, hogy Angliában és Franciaországban a burzsoá pártok nem támadják olyan erősen a munkásmozgalmat. A német munkáspárt, hogy történelmileg folytassa munkáját, most az osztályharcos tevékenységet korlátoznia kell. A burzsoá pártokkal és vezetőivel megegyező, hajlékony, testvéri viszonyt kell létesíteni. Amennyiben a liberális párt vereséget szenvedett, a szociáldemokráciának kell elfoglalni a helyét.⁵⁹

Vollmar, mint az állami és a gyakorlatias szocializmus teoretikusa, a választások eredményeit a következőképpen értékeli: „Az új helyzet, amely a párt előtt áll — mondotta Münchenben — abban van, hogy a mi pártunk ma a birodalom gazdasági és politikai fejlődésének szükséges összetevő része és ennek a pártnak elsőrendű politikai befolyással kell rendelkeznie.”⁶⁰

Vollmarnak teljesen természetes a munkásosztály pártjának gazdasági és politikai fejlődéséről szóló „elmélet” a kapitalista állam keretein belül.

Továbbá a „bajor király” — ahogyan Bebel szokta őt nevezni — nagyon pontosan meghatározza a szociáldemokrata frakció feladatát: „Az állam érdekében és a modern kulturális szükségletek következtében, nekünk a kereskedelmi szerződések mellett kell szavaznunk.”⁶¹

Tehát a szociáldemokráciának védelmeznie kell a burzsoázia és a feudálisok államának érdekeit. Vollmar elég logikusan jut el állításához: először a burzsoá-junker állam részévé kell válni, azután már védelmezőjévé.

⁵⁸ W. Heine: Der 16 Juni. Sozialistische Monatshefte 7. sz.

⁵⁹ E. Bernstein: Was folgt aus dem Ergebnis der Reichstagswahlen? Soz. Mon. 7. sz.

⁶⁰ G. Vollmar: Lehren und Folgen der letzten Reichstagswahlen München 14. o.

⁶¹ G. Vollmar: Uo.

A szociáldemokráciának milyen távolabbi perspektívája van? Vollmar erre a kérdésre is megadja a választ: „Feladataink a Reichstagban és az országban egyaránt megnöttek... Egész eddig a mi parlamenti tevékenységünk főleg bíráló jellegű volt, de most olyan tervet kell kidolgozni, amely átfogja a nép egész gazdasági helyzetét. Mi, szocialisták nem is kívánhatunk jobbat, mint jelenlegi pozíciónkat felhasználni a nagy nemzeti, kulturális feladatok megoldására.”⁶²

Tehát a szociáldemokrácia fő feladata bizonyos kulturális nemzeti problémák eldöntése, beleértve a társadalom legkülönbözőbb osztályait, de egyáltalán nem feladata harcolni a munkásosztály felszabadulásáért az elnyomó osztályok ellen.

Az opportunistákkal szemben teljesen ellenkezőleg értékelték a választások eredményeit és a parlament jelentőségét az ún. ortodoxok. Ők nagy jelentőséget tulajdonítottak a választásoknak, de az osztályharc és a proletáriátus további fejlődésének szempontjából értékelték ezeket.

R. Luxemburg a burzsoá parlament szerepét a munkásosztály nevelésének egyik eszközeként, valamint a burzsoázia osztályuralmaként értékelte, a proletáriátus felett. „A parlamentarizmus a burzsoázia osztályuralmának egy meghatározott történelmi formája. A burzsoá parlamentarizmus csak addig őrzi meg a maga életképességét, amíg folytatódik a burzsoázia és a feudálisok közötti ellentét. Ahogy megjelenik a harc éltető tüze, a parlamentarizmus elveszti történelmi célját.”⁶³ „A parlamentarizmus a kapitalista társadalom számára elvesztette minden tartalmát, de a felemelkedő munkásosztály számára az osztályharc egyik leghatalmasabb és legszükségesebb eszköze.”⁶⁴

Jellemezve a június 16-i választások eredményeit a szociáldemokrácia szempontjából, Bebel a következőket mondotta: „En mindjárt, most e, hatalmas győzelem után, amely engemet megdöbbsentett, mondtam, hogy nagyon kevés fog megváltozni. Nekünk nagyon kevés 3 millió szavazat. Mi kezünkben tartjuk a szavazatok egyharmadát, de a mandátumoknak csak egyötödét, s mi még kisebbség vagyunk, de olyan kisebbség, amelytől félnek az ellenfelei.”⁶⁵

Bebel különösen rámutat arra, hogy a választások második fordulója idején (Stichwahl), az ún. középpártok egyesültek a centrummal és a konzervatívokkal a szociáldemokrácia ellen. Az összes burzsoá párt egyezményt kötött a forradalmi párttal szemben és így a választásokon két alapvető erő vesz részt, amely sehogy sem tud megbékülni egymással, ez a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak osztálya.

A választások idején a különböző liberális pártok csak látszatot igyekeznek kelteni arról, mintha a szélsőséges jobboldali pártok ellen lépnének fel, azonban objektíve az ő érdekükben cselekszenek. Amikor harcolni kell a nép követeléseinek megvalósításáért, e pártok a harcról lemondanak.⁶⁶

⁶² G. Vollmar: Uo. 16. o.

⁶³ Р. Люксембург: Изб. соч., т. I, Ч. II. М. 1930, 126, o

⁶⁴ Р. Люксембург: Изб. соч., т. I, Ч. II. М. 1930, 128, o.

⁶⁵ Речи Бебеля, Жореса на Амстердамском конгрессе. Одесса, 1905, 19. o.

⁶⁶ A. Bebel: Das Fazit des Wahlkampfes Die Neue Zeit 40. sz.

„A burzsoá baloldal elvesztette egész radikalizmusát, ez a burzsoázia már nem ellenzéki. A burzsoá baloldalra többet számítani nem lehet. Ma nagy hiba lenne e burzsoá ellenzéktől oly harcot várni, amely a munkásosztály egyenlőségére irányulna. Ennek örökre vége”⁶⁷ — írta a „Leipziger Volkszeitung”.

Elemezve a Reichstag új összetételét Bebel megjegyezte: „Az új Reichstag és a burzsoá pártjai a kérdésekben közös állásponton lesznek. Semmi új a Reichstagban nem lesz. A kérdéseket nem minőségileg, hanem mennyiségileg fogják eldönteni.”⁶⁸ A centrum és az összes jobboldali (nemzeti, liberális és konzervatív) pártok közös álláspontot foglalnak el a „baloldali” burzsoá pártokkal. A Centrum és más pártok még csak reakciósabbak lesznek, mint eddig voltak. Ezt nekünk soha nem szabad elfelejtetünk, mondotta Bebel a kongresszuson.⁶⁹

A történetekből látható, hogy semmiféle megegyezés, az osztályharcnak semmiféle csökkenése nem következhetett be az antagonisztikus osztályok között. Erről tanúskodnak a második forduló választásai, amikor néhány „illuzionista” abban reménykedett, hogy a baloldali burzsoá pártok minden erőfeszítést ki fognak fejtetni annak érdekében, hogy a Reichstagban egy erős baloldal alakuljon ki.”⁷⁰

Megállapítható tehát, hogy a szociáldemokrata párton belül két egymásnak teljesen ellentmondó nézet alakult ki, a választási eredmények felhasználásának kérdésében. Az opportunistáknak antimarxista nézetük volt, amely kifejezte az osztályok közötti együttműködést.

A párt forradalmi szárnyának nézete megfelelt a párt osztályjelleének. A választások eredményeit fel kell használni a párt további ragyogó sikereinek megszervezésére. „A választások eredménye a bizalom ragyogó megnyilvánulása és az eddigi harc módszerének és taktikájának próbaköve. A választók szavazataikat ezért a támadó taktikáért, harci módszerért adták. A proletariátus osztályérdekének nevében, valamint az emberiség haladása nevében minden területen előre.”⁷¹

A választások eredményeinek felhasználása a kongresszus megnyitásaig egyik legfontosabb kérdés volt a párton belül. Nagyon sok kongresszus előtti gyűlésen, amelyek augusztusban, szeptemberben folytak, le, sokoldalúan és viharosan vitatták meg e problémát.

A revizionisták által felvetett opportunisták tézisek széles pártkörökben nagy elégedetlenséget váltottak ki. A párt tagjainak túlnyomó többsége elvetette ezeket a revizionista nézeteket. A tömegek hangulatának tanulmányozása nagyon fontos és szükséges, mert éppen a helyi párt-szervezetek határozatai egyben világos tanújelét adták a tömegek forradalmiságának és döntő hatást gyakoroltak abban, hogy a kongresszuson a revizionistákat elítélték.

A revizionisták azonban kezdetben elég szívós harcot folytattak a különböző gyűléseken. A revizionisták, amikor felléptek e gyűléseken,

⁶⁷ Leipziger Volkszeitung. 145. sz.

⁶⁸ A. Bebel: Das Fazit des Wahlkampfes Die Neue Zeit 40. sz.

⁶⁹ Protokoll... zu Dresden. 301. o.

⁷⁰ A. Bebel: Das Fazit des Wahlkampfes Die Neue Zeit 40. sz.

⁷¹ A. Bebel: Uo.

arra törekedtek, hogy bebizonyítsák tételeik helyességét és megszerezzék a többséget a párt soraiban, s ezzel revizionista határozatokat fogadtassanak el a drezdai kongresszuson. Az opportunistáknak ebben a törekvésükben látható nyilvánvaló frakciós harcuk abból a célból, hogy a pártot reformista alapokra helyezték. Július 30-án Berlinben, a harmadik választóköri körzetben nyílt pártgyűlés volt. Az egybegyűlteket előtt felszólalt a hírhedt opportunistá Heine a választási eredmények felhasználásának kérdésében. Rámutatott Franciaország példájára, ahol a szociáldemokráciának több politikai hatalma van, mint ez megfelelne az ottani párt belső erejének. De éppen fordítva van Németországban, ahol a szociáldemokrácia meg van fosztva a törvényhozástól, és az igazgatótól, habár szavazóinak és mandátumainak száma erről éppen ellenkezőleg tanúskodik. Tagadhatatlan, hogy a francia elvtársak politikáját át kell hozni Németországba. Továbbá megvilágította, hogy a cél elérésére elsősorban el kell foglalni a Reichstagban az első elnökhelyettesi pozíciót. Ezt a szociáldemokrata frakciónak követelnie kell. Követelni kell azt abból a szempontból is, mivel figyelembe kell venni, hogy a megváltozott helyzet következtében a Reichstag milyen nagy befolyással rendelkezik a közvéleményre.⁷²

A Szászország 10. választóköri körzetében megtartott gyűlésen felszólalt a parlamenti frakció tagja, Grünberg, és határozottan sikraszállt az alelnöki pozíció megszerzéséért. „A párt e kérdéssel tovább nem mondhat le. A dolgok egész fejlődése ezt szükségesszerűvé teszi.” — és még hozzátette, „hogy az udvar meglátogatása számunkra nem okozhat kárt”.⁷³

Ugyanilyen szellemben szólalt fel a „Volksfreund” szerkesztője Kolb Karlsruhe-ban, ahol a következőt mondotta: „Az alelnöki pozíció a pártnak erőt és befolyást fog eredményezni. A mi köztársasági szellemű elvtársaink számára (úgy látszik az opportunisták lehetségesnek tartották monarchista felfogású egyének párttagságát is) nem fog csődöt jelenteni az udvar meglátogatása.”⁷⁴

A gyűléseken azonban élesen elítélték a revizionista tendenciát. A berlini gyűlésen rámutattak a revizionista elmélet gyökereire (természetesen távolról sem a kellő alapossággal) és a fő és egyetlen okot, az ún. „akadémikusok” befolyásának növekedésében látták. Lukenwaldból javasolták, hogy „az akadémikusok növekedését a pártban akadályozzák meg és ne engedjék, hogy burzsoá elemek vezető pozíciókat töltsenek be”.⁷⁵

Még meggyőzőbben hangzik a második berlini választóköri körzet javaslata: „A pártkongresszus elhatározta, hogy a párt vezetését megbízzák, készítsen a következő pártkongresszusra javaslatot, amely szerint a parlamenti frakció minden tagja köteles munkájáról a pártkongresszusnak beszámolni.”⁷⁶

⁷² Vorwärts 170. sz.

⁷³ Vorwärts 192. sz.

⁷⁴ Uo. 189. sz.

⁷⁵ Protokoll... zu Dresden 131. o.

⁷⁶ Vorwärts 186. sz.

A berlini pártszervezet tagjai követelték, hogy a pártkongresszus véglegesen zárja le a revizionistákkal a vitát és utoljára foglalkozzon általában a revizionizmussal.⁷⁷

A berlini gyűlésen, amely augusztus 20-án volt, az összes választókerületben győzött a forradalmi álláspont. A párt feladata, ahogyan sok felszólaló megjegyezte, a választási eredmények helyes felhasználásában van. A párt nem köthet kompromisszumot a burzsoáziával és a párt programjának megfelelően csak munkáspolitikáját folytathatja. Amikor ilyen népellenes politika folyik, semmiféle egyességet más osztályokkal kötni nem lehet. A kongresszusnak meg kell jelölni a parlamenti frakció fő feladatát.

Az alelnöki pozíció megszerzésével kapcsolatban megjegyzik: a „Berlin 2. választókerület elvtársai mélyen meg vannak győződve arról, hogy ez a kérdés nagy jelentőséggel bír a burzsoá körök számára, de nem a szociáldemokrata párt számára”.⁷⁸

Általában a berlini kongresszus előtti gyűléseken és a különböző kongresszusi javaslatokban, nemcsak konkrétan, a bernsteini álláspontot, hanem általában a revizionizmust is elvették. „A 4. választókerület elvtársai azt tartják, hogy a Bernstein által felvetett alelnöki pozíció sok kárt okoz a pártnak, de semmi hasznot nem hoz és azt várják Bernstein-től, hogy a véleménysszabadságot a párt érdekében fejezze ki és nem szenzációhajszka érdekében.”⁷⁹

Berlinen kívül más helyeken is folytak a kongresszus előtti gyűlések. A Lübeckben lezajló gyűlésen megjegyezték „hogy a kongresszus legfontosabb pontja a revizionistákról szóló kérdés. A mi véleményünk, hogy semmi körülmények és feltételek mellett sem kell megváltoztatni a párt helyes vonalát, amely eddig volt. A szociáldemokraták sohasem mehetnek az udvarhoz”.⁸⁰

A 9. Schleswig-holsteini választókerületben síkra szálltak az eddigi taktika helyessége mellett és továbbra is ennek folytatását javasolták, valamint azt, hogy semmiféle engedményt e téren adni nem szabad.⁸¹

A hamburgi gyűlésen felszólalt Molkenbuhr és a hallgatók teljes támogatása és helyeslése közepette megjegyezte: „Éppen most, amikor ilyen remek győzelmet arattunk, akarják pártunkat megváltoztatni a burzsoázia hasznára. Bernstein javaslata hazug. Mi nem fogjuk revideálni a szociáldemokrácia alapjait. A frakció jobb feladatot nem teljesíthet, mint a mi helyes taktikánkat. A kongresszuson szükséges következetes harcot folytatni az „akadémikusokkal”.⁸²

A leipzig elvtársak javaslatában hangzik: „A pártkongresszus élesen szembehelyezkedik pártképviselőknek monarchikus szokásokban való részvételével és elítéli néhány elvtársnak a párt taktikai kérdésében

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Vorwärts 198. sz.

⁷⁹ Protokoll... zu Dresden 128. o.

⁸⁰ Hamburger Echo 181. sz.

⁸¹ Uo. 205. sz.

⁸² Hamburger Echo 188. sz.

elfoglalt revizionista törekvését.” A pártgyűlés elvárja a kongresszustól, hogy élesen szembehelyezkedjék a bernsteiniekkel.⁵³

A különböző gyűlések határozatait és javaslatait arról tanúskodnak, hogy a párt túlnyomó többsége nem haljandó az opportunisták nézetének megfelelő új taktikát elfogadni és szilárdan állnak a régi taktika alapján.

Az opportunisták, látva terveik sikertelenségét kénytelenek visszalépni, de ezt úgy teszik, hogy a párttagság körében azt a látszatot keltik, mintha semmiféle nézetkülönbség nem lenne közöttük.

Fischer egy gyűlésen felszólalt és kijelentette, hogy az alelnökségről szóló kérdés tisztán akadémiai jellegű és semmilyen gyakorlati jelentőséggel nem bír.

Auer, aki ugyancsak itt szólalt fel, kijelentette, arról van szó, hogy Bernstein egyszerűen rosszul fogalmazta meg a revizionisták tervét, s ebből a helyzetből következnek a félreértések. (Természetesen a kérdések eldöntése jobb Auer stílusában: Erről nem beszélnek, hanem azt csinálják.) Ez a kérdés, mondta ő, teljesen jelentéktelen és nem érdemli meg, hogy foglalkozzanak vele.⁵⁴

Ugyanez a szellem tükröződik a Fürstenwaldiak határozati javaslatában: „A pártkongresszusnak nem kell foglalkoznia másodrendű dolgokkal, mint amilyen pl. az alelnöki kérdés. A kongresszusnak fontosabb kérdésekkel kell foglalkoznia, és takarékoskodnia kell az idővel.”⁵⁵ Ezt a határozati javaslatot Braun és Heine befolyására fogadták el.

Erre a javaslatra válaszul Bebel nyilvánosságra hozta véleményét a párt központi lapjában. Rámutatott arra, hogy az adott kérdést nem lehet elrejteni és az egyáltalán nem másodrendű. Rámutatott arra, hogy ezt a javaslatot az opportunisták tevékenysége alapján fogadták el. A kérdés lényege nem abban van, hogy ezt el kell nyújtani, hanem tiszta képet kell nyerni a pártban a felmerült problémáról. Bebel indítványozta, hogy ezt az opportunistá javaslatot ne fogadják el.⁵⁶

A továbbiakban a „Vorwärts” Bebel ellen ultimátum jellegű cikket jelentetett meg, és abban követelték, hogy Bebel vonja vissza szavait, amelyekben Heinet és Braunt opportunistáknak nevezte. Bebel ezt nem tette meg, viszont a „Vorwärts” nem hozta nyilvánosságra a párt vezérének ezzel kapcsolatos nyilatkozatát, amelyben lényegében megismételte korábbi álláspontját, és kijelentette, hogy érthetetlennek tartja a központi lap ilyen irányú követelését. Ez a konfliktus is bebizonyítja, hogy a párt központi lapja az opportunistákat védelmezte.

Összefoglalva, milyen tervük volt az opportunistáknak a kongresszus előtt? Amikor felvetették a fentiekben tárgyalt kérdést, arra számítottak, hogy többséget érnek el a kongresszuson és így sikerül gyakorlatilag megvalósítani azt. De amikor látták, hogy a párt túlnyomó többsége ellenük van, akkor az volt a taktikájuk, hogy ezt a kérdést vegyék le a kongresszusi napirendről, abból a célból, hogy őket ne leplezzék le

⁵³ Protokoll... zu Dresden 129. o.

⁵⁴ Vorwärts 199. sz.

⁵⁵ Uo. 196. sz.

⁵⁶ Uo. 197. sz.

és a frakció ne kapjon semmi konkrét utasítást a kongresszustól. A frakció tevékenységét saját belátása szerint végezze annál is inkább, mivel a frakcióban a többség a revizionisták kezében volt.

Ezért teljesen helyesen és jogosan írta a „Gleichheit” c. folyóirat: „Bernstein követeléseiben kifejeződik az, hogy a fontosabb kérdésekben ne a párt, hanem a frakció mondja ki a döntő szót. Ez teljesen jogtalan és antidemokratikus. A frakció a párton belül van és nem felette. Természetes, hogy a pártnak kell meghatároznia a frakció magatartását a Reichstagban.”⁸⁷

Ez a vélemény feltárta az opportunisták terveit, helyesen mutatott rá a frakció szerepére és a párton belül vezetőik helyére, de nem leplezte le azokat, akik ezen a véleményen voltak és nem mutatott rá azokra a következményekre, amelyek ebből fakadtak.

Ugyiszintén a helyi pártszervezetek határozatai, javaslatai, bár elvetették az opportunisták vonalat, élesen elítélték a revizionistákat és követelték a revizionista propaganda betiltását, mégsem voltak következtetések ezek a határozatok, mert a kongresszuson még nem követelték az opportunisták kizárását a pártból.

⁸⁷ Die Aufgaben des Parteitagcs zu Dresden — Gleichheit, 19. sz. (Jahrg.) 13. (1903.)

HARMADIK FEJEZET

A REVIZIONISTA TERVEK KUDARCA A KONGRESSZUSON. A DREZDAI HATÁROZAT TÁMOGATÁSA A NÉMET ÉS A NEMZETKÖZI PROLETARIÁTUS RÉSZÉRŐL

A drezdai pártkongresszus megnyitását az egész német társadalom nagy érdeklődéssel várta. Az uralkodó osztályok sokat reméltek az opportunisták sikerétől. A burzsoá sajtó az égisz magasztalta a revizionista terveket és elképzeléseket.

A német munkásosztály a kongresszustól a revizionisták végleges elítélését, nézetük teljes szétzúzását, az osztályharc alapján álló taktikának a proletariátus érdekében való továbbfejlesztését várta.

A kongresszus időpontjára kialakult helyzet eléggé feszült volt, mert hatalmas harcot kellett vívni, hiszen a legfontosabbról volt szó: a továbbiakban is képes-e a párt az osztályharc alapján védelmezni és képviselni a proletariátus alapvető osztályérdekeit, avagy a párt a burzsoázia oldalára kerül és a szociális reformok pártjává alakul?

A kongresszus 1903. szeptember 13-án nyílt meg Drezdában. A kongresszusi termet Marx, Engels, Lassalle, Liebknecht mellszobraival díszítették fel. A kongresszust a helyi pártszervezet nevében este 7 órakor Kaden nyitotta meg. Nagy örömmel üdvözölte a kongresszus küldötteit a vörös országban és a vörös városban.¹ (Utalás a választási sikerekre.)

Megjegyezve a kongresszus feladatát, Kaden eláhúzta: „A kongresszusnak szét kell oszlatnia ellenségeinek reményét, akik a sorunkban meglevő ellentétekre számítanak.”² De az opportunist Kaden ezt a feladatot nem a következetes elvi harc, hanem az ellentétek elkenésének alapján, a két ellentétes csoportnak a minden áron való kibékítése, az egység megőrzése árán akarta elérni.

Az elnökök megválasztása után (Singer, Kaden) elfogadták a kongresszus napirendjét. A kongresszus napirendjét a „Vorwärts” július 26-i és következő számai közölték. De egészen a kongresszus megnyitásáig nem szerepeltek a napirendi javaslatokban a legfontosabb kérdések. Az első javaslatváltozatban a vezetőség beszámolója, május elseje megünneplése, a szervezeti szabályzat módosítása stb. javaslatok szerepeltek.

¹ Protokoll... zu Dresden 136. o.

² Uo. 137. o.

A legfontosabb kérdéseket a kongresszus előtti vita eredményeképpen vették fel a napirendbe, ahol tömegek játszották a fő szerepet. Az ő fellépésük következtében a napirendet a következő fontos kérdésekkel egészítették ki: a párt tagjainak együttműködése burzsoá lapokkal, a párt további taktikája, avagy ez ahogyan akkor szerepelt: az alelnökségről szóló kérdés és revizionista áramlatok a pártban. Singer javasolta, hogy ezeket a kérdéseket vegyék fel a kongresszus napirendjébe.

Az opportunisták már a napirendi és ügyrendi kérdésekkel szembe-
helyezkedtek. Az opportunistá Timm azt mondta, hogy ezek a kérdések nem gyakorlati jellegűek. Azt javasolta, hogy fel kell venni külön napirendi pontot a Reichstag-választások eredményéről, de külön kérdés ne szerepeljen az alelnökségről. Erről minden elvtársnak megvan a maga véleménye — mondotta ő.³

Az opportunisták itt már arra törekednek, hogy a vitát elkerüljék, nehogy leleplezzék őket.

De Bebel mindjárt Timm után felhívta a figyelmet: „Timm mély-
ségesen hibázik, amikor azt gondolja, hogy minden világos. Nekünk nem elegendő csak a választások eredményét megvitatni. Nekünk mindenoldalúan meg kell vitatnunk az alelnökségről szóló kérdést, mert ebben bennefoglaltatik a mi általános taktikánk. Ez rámutat az egész parlamenti frakció tevékenységére. Szavazzunk Singer javaslata mellett.”⁴

A kongresszus elfogadta Singer javaslatát. Tehát az opportunisták már az első napon vereséget szenvedtek, amikor nem sikerült aláaknázniok a legfontosabb kérdés megvitatását.

A kongresszuson 320 küldött vett részt, ebből 263 választott küldött volt, a többi 57 a parlamenti frakció tagja. A kongresszuson ugyan-
csak részt vettek az ellenőrző bizottság tagjai, a párt központi lapjainak (Vorwärts, Neue Zeit) szerkesztői, azonban nem minden küldött mandátumát ismerték el. Végeredményben 314 szavazatképes mandátummal rendelkezett a kongresszus.⁵ A kongresszusi küldöttek Németország legkülönbözőbb pontjairól érkeztek.

A kongresszuson részt vettek a külföldi szociáldemokrata pártok küldöttei is. A mi külföldi elvtársaink — mondotta Singer — nagy figyelmet fordítanak kongresszusainkra. Mi teljesen meg vagyunk győződve, hogy kongresszusaink a német nép és ezzel együtt az egész nemzetközi proletariátus felszabadulását szolgálják.⁶

A kongresszuson képviseltette magát az osztrák, a cseh, a holland, az angol, az amerikai szociáldemokrata párt. A kongresszuson részt vett az orosz szociáldemokrata párt képviselőjében N. N. Ljadov, akiről ismeretlen okok miatt a jegyzőkönyv nem tesz említést. (Valószínű konspirációs okok miatt.) A kongresszuson felszólaló külföldi szociáldemokrata küldöttek kiemelték a kongresszus határozatainak jelentőségét más pártok számára. Rövid üdvözlő beszédekben jó munkát és helyes határozatokat kívántak a küldötteknek.

³ Protokoll... zu Dresden 143—144. o.

⁴ Protokoll... zu Dresden 144. o.

⁵ Protokoll... zu Dresden 189—190. o.

⁶ Protokoll... zu Dresden 146. o.

A pártvezetőség a Pfannkuch által megtartott tájékoztatójának tudomásul vétele után a kongresszus rátért a napirend egyik legfontosabb kérdésének a megvitatására, amely a párt álláspontját határozta meg a burzsoá újságokkal együttműködő párttagok számára.

E kérdésnek a kongresszusi megvitatására ürügyül szolgált az oportunista Bernhard tollából származó cikk, amely egy burzsoá folyóiratban jelent meg. Jellemző e folyóiratra (Zukunft), hogy Marx, Engels, Liebknecht és Bebel még a szerkesztőség kérésére sem voltak hajlandók részt venni e folyóirat munkájában. Ugyanis az említett lap nagyon ellenségesen viszonyult a munkásosztályhoz.

Bernhard említett cikke, „A párterkölcseről” cím alatt jelent meg. A cikk támadást jelentett a párt ellen és demoralizáló hatást érhetett el a tagság soraiban. A cikkben a következő áll: „A párt vezetője saját akaratát és meggyőződését úgy viszi a tömegekbe, ahogy ő ezt akarja és ott az valósul meg, amit ő kigondol... A politikai pedagógusok csak irányt mutatnak, a párt többségének harcra nincs szüksége.”⁷ Bernhard a munkástömegeket sötét csordának nevezi, a párt irányvonalát pedig a vezetők akaratának.

Bernhard cikkére elsőnek Mehring válaszolt. A továbbiakban szintén azt fogjuk látni, hogy Mehring az első sorban volt a revizionizmus bármilyen megnyilvánulása elleni harcban.

Mehring cikkében, mely a Neue Zeit-ben jelent meg, a következőt írja: „Ez a cikk Harden úr erkölce (a Zukunft kiadója) és nem a párt erkölce. Ezt a cikket pártunknak egy tagja írta, de ő a mi ellenségünk, mivel egyezséget kötött a burzsoáziával. Ez a cikk a tömegek nyílt becsapása, és ilyen hazugságot szociáldemokrata újságíró terjeszt.”⁸

Mehring leleplezi e cikk pártellenes jellegét. Valójában Bernhard cikke a burzsoáziával való egyezmény, és ez megfelel a nyílt burzsoá ellenség érdekeinek. De Mehring nem mutat rá és nem leplezi le Bernhard téziseit, mely szerint „a többségnek harcra nincs szüksége”. Itt Bernhard az osztályharcot a vezetők ellentétére vezeti vissza. Itt arról van szó, hogy a tömegeket általában kizárják a harcból, annak elhíttetésével, hogy nekik ilyen harcot nem is kell folytatniuk. Ez természetesen a burzsoá társadalom nyílt védelmét jelenti.

Mindennek ellenére Mehring cikke nagyon jelentős és nagyon fontos, mert élesen leleplezte az opportunistákat és ennek következtében széles és heves harc bontakozik ki a párton belül.

Egy hét múlva megjelent a „Neue Zeit”-ben Bernhard rövid válasza Mehringnek. Önmagát védelmezve ezt írta: „Én általában írtam a pártról és ez közvetlenül nem vonatkozik a szociáldemokrata pártra.”⁹ De akkor ebből az következne, hogy a szociáldemokrácia semmiben sem különbözik más burzsoá pártoktól.

Kautsky ugyanebben a számban kinyomtatta nyilatkozatát, amelyben alapjában véve megismétli Mehringet, de nem olyan élesen, mint ezt Mehring tette és új következtetéseket nem vont le. Mehringnél még

⁷ F. Mehring: Konzessionschulzes Die Neue Zeit 16. sz.

⁸ F. Mehring: Konzensionschulzes Die Neue Zeit 16. sz.

⁹ Die Neue Zeit 18. sz.

bizonyos utalások találhatók Bernhardnak a pártból való kizárását illetően. Kautsky erre vonatkozólag hallgat.

1903. március 2-án megjelent a pártvezetőség határozata, amelyben rámutattak arra, hogy teljesen lehetetlen összeegyeztetni a párt érdekeivel a párt tagjainak együttműködését burzsoá lapokkal, szerkesztők és munkatársak minőségében, különösen olyan burzsoá lapokkal, amelyek gyűlöletes és rosszindulatú kritikával viszonyulnak a munkáspárthoz.¹⁰

Azonban a vezetőségnek ez a határozata mégis lehetőséget adott a párt tagjainak a burzsoá lapokkal való együttműködésre. A vezetőség határozatának, különösen második része teszi ezt lehetségessé azzal a kiegészítéssel, hogy ha az adott burzsoá lap nem viszonyul ellenségesen a párthoz, és ha a szociáldemokrata tagok, mint a burzsoá lap munkatársai nem fognak írni saját munkáspártjuk ellen. Továbbá a párt ezen tagjai nem tölthetnek be vezető helyet a pártban.¹¹

A vezetőségnek ez a határozata nem jelölte meg véglegesen a párt tagjainak viszonyát a burzsoá sajtóhoz, bár bizonyos törekvés volt arra vonatkozólag, hogy az együttműködés normáját megállapítsák. A határozat nem mondja ki a teljes tilalmat az együttműködésre, és a továbbiakban a pártnak néhány tagja együtt is működött burzsoá politikai lapokkal, figyelmen kívül hagyva a fent említett vezetőségi határozatot.

De az opportunisták nem elégedtek meg a vezetőség ilyen határozatával. Braun, a párt központi lapjának hasábjain fellépett ellene. „Ez a nyilatkozat lehetetlen azért, mert megszegi a véleményszabadság elvét. Ezt az elvet nem szabad korlátozni, ez olyan elv, amellyel nem szabad kereskedni.”¹² Braun továbbá követeli a pártvezetőségi határozat hibás voltának elismerését és a „Neue Zeit” részéről az opportunisták ellen folytatott bírálat beszüntetését. (Tehát a véleményszabadság „nagy harcosa” megfosztja a „Neue Zeit”-et ettől a jogtól. Így értelmezik az opportunisták a véleményszabadságot.)

Auer szintén bírálja a párt elméleti folyóiratát a burzsoá folyóirat ellen megírt éles cikkel kapcsolatban. De érdekes, hogy a burzsoá lapot Auer egyáltalán nem bírálja. Megjegyzi, hogy a kérdésben rendet kell teremteni, de teljesen céltalan emberekre rátámadni (itt az opportunistacsoportot veszi figyelembe) úgy, ahogy ezt a mi pártsajtónk tette¹³ A lényeget tekintve Auer elmosza az ellentéteket ebben a kérdésben és megint az opportunistákat védelmezi.

A revizionisták fellépése ellen különösen a „Leipziger Volkszeitung” folytatott éles harcot, védelmezve a pártvezetőség álláspontját, ellentétben a párt központi lapjával, amely helyet biztosított az opportunisták publikációinak.¹⁴

A választási kampány idején a kérdés megvitatása a pártban és a pártsajtóban ideiglenesen lekerült a napirendről. Azonban a kongresszus

¹⁰ Protokoll... zu Dresden 117. o.

¹¹ Protokoll... zu Dresden 118. o.

¹² Vorwärts 75. sz.

¹³ I. Auer: Zum sozialdemokratischen Parteitag zu Dresden. Sozialistische Monatshefte 9. sz.

¹⁴ Leipziger Volkszeitung 73. sz., 93. sz.

előtti tömeges pártgyűléseken éles vita folyt a felmerült kérdésben. A párt tagjainak nagy többsége csatlakozott a vezetőség határozatához, vagy ezen még túlment és követelte a burzsoá lapokkal való mindenféle együttműködés megtiltását.

Szászország 12. választókerzetének határozatában és úgyszintén a 2. berlini körzet határozatában leszögezik, hogy: „Mi teljesen egyetértünk a március 2-i nyilatkozattal és elvárjuk, hogy a kongresszuson ez a vélemény lesz többségben.”¹⁵

A hamburgi elvtársak javaslatukban rámutattak arra, hogy „A párt tagjai nem folytathatnak irodalmi és újságírói tevékenységet a párt-vezetőség beleegyezése nélkül.”¹⁶ Ez a határozat a vezetőség vezető szerepének tekintélyét akarta erősíteni.

Mindennél helyesebben jelöli meg az együttműködés normáját a brémai határozati javaslat: „A párt tagja, mint nem szociáldemokrata lap vagy folyóirat szerkesztője, vagy munkatársa, csak abban az esetben működhet, ha az adott lap tudományos, vagy műszaki, abból a célból kell dolgoznia, hogy a szociáldemokrácia elleni harcot ezen keresztül is megakadályozzák.”¹⁷ Ez a határozati javaslat a párt tagjainak mindenféle együttműködését megtiltja burzsoá politikai lapokkal.

Ez a kérdés széles méretekben vita alapját képezte a kongresszus előtti gyűléseken. Scharlottenburgban felszólaltak azok ellen az akademikusok ellen, akik még burzsoá lapokban írnak. Ezek kötelesek alávetni magukat a párt szervezeti szabályzatának és megszüntetni mindenféle együttműködést a nem szociáldemokrata lapokkal.¹⁸

A berlini pártgyűlésen az opportunistá Bernhard kijelentette, hogy a párt nem korlátozhatja ezt a tevékenységet. Ezek az újságírók a párt-nak nagy hasznót hoznak. Hasonló véleményt fejtett ki Bernhard, amikor Mehring jogos bírálatával szemben „védekezett”.

E kérdés megvitatása különösen élesen jelentkezett a kongresszuson, ahol már egészen személyi ellentétekig fajult.

A kongresszuson az opportunisták — az ún. irodalmárok — a kritika és a véleményszabadság érdekében léptek fel. Az opportunistá Heine megállapította, hogy a véleményszabadság a párt tevékenységének alapvető elve és a továbbiakban ki kell dolgozni azt az elvet, hogy „szabadság a gondolatban, egység a dolgokban”.

Általában ez a jelszó helyes, feltétlenül szükséges, hogy a párt tagjai szabadon gondolkozzanak, legyen saját véleményük, azonban az alapvető kérdésekben legyenek egységesek, és a többség által hozott határozatokat maradéktalanul mindenki teljesítse. Nem véletlenül jegyezte meg Bebel még a hannoweri kongresszuson; „A vélemény-szabadság a mi levegőnk”.

Az opportunisták számára ezek a jelszavak csak üres fázisok voltak. Az opportunisták bírálták a párt egész elméletét, habár látszólag magukévá tették és az opportunisták elleni határozatok mellett szavaztak,

¹⁵ Protokoll... zu Dresden 118. o.

¹⁶ Protokoll... zu Dresden 118. o.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Vorwärts 203. sz.

de ez nem zavarta őket pártellenes tevékenységükben, mindig ünnepélyesen a pártegységről nyilatkoztak. A cselekvés-egységhez hasonló jelszavakat az opportunisták természetesen sohasem tartották be és csak további fellépéseik álcázása céljából hangoztatták.

A kongresszuson e kérdés két fő opportunistá szónoka Braun és Heine voltak. Milyen tanulság vonható le felszólalásaikból? A vélemény-szabadság korlátozását egy adott személynek a szociáldemokrata párt-hoz való csatlakozása nem vonhatja maga után, ezért a burzsoá lapokkal való együttműködés joga továbbra is fennáll, annál is inkább, mert a párt számára ez hasznos, mivel a burzsoá lapokat mégiscsak a burzsoázia olvassa és ott a szociáldemokraták cikkeit tanulmányozhatja. Ezzel a burzsoá köröket közelebb lehet hozni a munkáspárthoz.

Ez volt aztán az eredmény. Csak hadd jöjjenek a burzsoázia köréből többen, majdcsak sikerül átalakítani a munkáspártot burzsoá párttá.

Véleményüket hosszú szövegekkel próbálták megalapozni történelmileg is. Arra támaszkodtak, hogy annak idején Marx, Engels, Liebknecht és mások szintén írtak burzsoá lapokban és ezzel saját tevékenységük helyességét próbálták igazolni az adott időben. De Marx és Engels akkor kénytelenek voltak burzsoá lapokban írni, és ők akkor is a munkáosztály érdekében léptek fel.

Különösen élesen szólalt fel Braun és Heine Mehring ellen, aki ebben az időben a „Leipziger Volkszeitung” főszerkesztője volt.

Braun a rágalomról sem mondott le, amikor Mehringet a rendőrmíniszterrel való kapcsolattal vádolta meg, és követelte, hogy Mehringet zárják ki a pártból.

Mehring a múlt század 70—80-as éveiben különböző cikkekkel valóban fellépett a szociáldemokrata párt ellen. Azonban a 80-as évek végére a marxizmus álláspontjára helyezkedett, amelyet Engels nagyra értékelt. Mehring a párt aktív tagja volt, és különböző cikkeivel fellépett Németország politikai rendszere ellen, valamint annak idején bírálta a szocialisták ellen hozott kivételes törvényt. Ezért jogosan jelenthette ki: „En soha nem írtam olyan rágalmozó cikkeket a szociáldemokrácia ellen, mint Bernhard és Bertold. Bernhard együttműködik egy ellenséges lappal és a pártra, valamint egy sor elvtársra támad rá, amely nagyon becstelen tett.”¹⁹

Mehring, mint ismeretes, a pártban baloldali állásponton volt. Ezért nem véletlen, hogy az opportunisták támadás céljára Mehringet választották ki. Felhasználva a Mehring elleni támadás lehetőségét, az opportunisták összeesküvést szerveztek, amely a kialakuló baloldali erők elleni szervezett támadásba nőtt át. Úgyszintén Mehring pártból való kizárásának a követelése nem véletlen jelenség, hanem a párt forradalmi erejének meggyengítése céljából kidolgozott és szervezett lépés.

De az opportunistáknak nem sikerült a kongresszus többségét becsapni. A kongresszuson felszólaló sok küldött az opportunisták ellen lépett fel. „Megengedhetetlen, hogy a párt tagjainak barátságos viszonya legyen a »Zukunft« vezetőségével, amely mindig ellenünk volt”²⁰

¹⁹ Leipziger Volkszeitung 79. sz.

²⁰ Protokoll... zu Dresden 213. o.

— mondotta Bebel, leleplezve a párt azon tagjait, akik szerkesztői, vagy munkatársi minőségben összekötöttesben álltak különböző burzsoá lapokkal. Ezen túl megjegyezte, hogy „A harcnak ebben a történelmi pillanatában, mely számunkra még soha nem hozott ennyi dicsőséget, körünkben vannak még spekulánsok, akik kapcsolatot tartanak olyan lappal, amely rendszeresen diszkreditálta pártunkat — én ilyen magatartást csak egy erős és egyértelmű szóval tudok jellemezni: pfuj.”²¹

Elesen elítélték azokat a személyeket, akiket a „burzsoá társadalom képviselőinek ismertek és akik azért jöttek hozzánk, hogy hassanak ránk”.²² „Az akadémikusok nem játszhatják a vezetők szerepét. A párt programjából és alapeszméjéből kiindulva többet nem kell ilyen kérdéssel soha foglalkozni.”²³

Hofmann felszólalásában rámutatott arra: „hogy a Reichstag képviselőit munkásokból és nem a burzsoázia soraiból kell kijelölni”.²⁴ Rámutatott az akadémikusok és a munkások közti nagy különbségre; míg a munkások a nehéz munka után rövid szabadidejükben a munkás-sajtó terjesztésével foglalkoznak és új előfizetőkért agitálnak, az irodalmárok ezalatt az idő alatt burzsoá lapokban ellenünk firkálnak. Hogy lehet ezt összeegyeztetni pártunk jellegével?²⁵

A kongresszusi küldöttek ezt a kérdést nem korlátozták csak Braun esetére, hanem rámutattak a hasonló pártellenes fellépések lényegére is. Zubeil szavaival: „Ez egyáltalán nem berlini kérdés, s a kérdés lényege nem Bernhardban és Braunban van, hanem abban az áramlatban, amely már néhány éve arra törekszik, hogy pártunkat letérítse hagyományos talajáról, amelyen pártunk olyan hatalmas sikereket ért el, s amely arra törekszik, hogy pártunkat burzsoá reformista párttá változtassa.” És még megjegyezte: „a mi kötelességünk az, hogy ezt a törekvést pártunkban ne engedjük meg”.²⁶

Teljesen helyes marxista szempontból indult ki Klara Zetkin, amikor az együttműködés lényegét meghatározta. „A burzsoá sajtóval való együttműködés kérdése taktikai kérdés. Ez szoros kapcsolatban van a burzsoá társadalomhoz való egész viszonyunkkal. A kérdés lényege abban van, hogy képesek vagyunk-e megférni a kapitalista világgal, hogy a magunk oldalára tudjuk vonni meggyőződéssel és jó manőverekkel, avagy arra kell törekednünk, hogy ezt a világot legyőzzük. Az én véleményem az, hogy az osztályharc lényege meghatározza a mi taktikánkat. Én azt gondolom, hogy a békés belenövés jó manőverekkel, hazug állítás. És a mi taktikánkat az osztályharc követelései diktálják.”²⁷ Klara Zetkin e szavait a küldöttek viharos tapssal fogadták.

A revizionisták törekvései határozott ellenállásba ütköztek a kongresszus többsége részéről. Ez az ellenállás az opportunistákat visszavo-

²¹ Protokoll... zu Dresden 224. o.

²² Uo. 172. o.

²³ Uo. 182. o.

²⁴ Uo. 183. o.

²⁵ Uo. 181—182. o.

²⁶ Protokoll... zu Dresden. 199—200. o.

²⁷ Uo. 181. o.

nulásra kényszerítette és kijelentették, hogy többet nem fognak együttműködni az említett burzsoá lappal és magukévá fogják tenni a párt határozatát.²⁸

E nyilatkozat kapcsán az OSzDMP képviselőjében a kongresszuson résztvevő Ljadov, általában helyesen jelölte meg az opportunisták magatartását, akik azért jöttek a szociáldemokrata pártba, hogy azt felhasználják céljaik érdekében és a párt segítségével a képviselői székbe kerüljenek.²⁹ De Ljadov túlértékelte Heinenek és másoknak az ígéreteit és így kiált fel: „Igen, van mit tanulnunk a német elvtársaktól.”³⁰ — rámutatva a kemény pártfegyelemre.

A kongresszuson megvédelmezték Mehringet is minden támadástól. Bebel kijelentette, hogy Braun, Heine és Göhre neveit már régen elfelejtették, amíg Mehring nevét ismerni fogják. (Így is van.) Kautsky úgy jellemezte őt, mint a párt egyik jelentős teoretikusát, valamint a német szociáldemokrácia egyetlen történészét.³¹

Kétnapi vita után elfogadták a pártvezetőség március 2-i határozatát. A határozat mellett 283-an szavaztak, ellene 24-en és tartózkodott 4 küldött a szavazástól. A határozat ellen szavazott: Braun, Heine, Göhre, Fischer, Kolb, Südekum, Vollmar, Timm és mások. Tartózkodtak a szavazástól: Auer (a pártvezetőség tagja), Bernstein, Dawid és Heimann.³²

Az elfogadott határozat korlátozta a párt tagjainak bármilyen együttműködését a burzsoá lapokkal, de ezt az együttműködést teljes mértékig nem tiltotta meg. A brémai javaslat sokkal következetesebb volt, mivel feltétel nélkül megtiltotta az együttműködést. Tehát a revizionisták mégsem cselekedhettek saját belátásuk szerint, mivel a nagy többség szembeállt velük. Ezen túl fontos még megjegyezni a küldöttek felszólalásainak egész hangnemét a kongresszuson. A küldöttek nagy szenvedéllyel védelmezték a párt osztályharcos álláspontját és szembeálltak mindazokkal, akik ezt meg akarták változtatni. A felszólalások szelleme azonban az elfogadott határozatban nem tükröződik és vázolt következetlensége miatt engedményekre ad lehetőséget a revizionistáknak.

Az adott kérdés megvitatása nagy jelentőségű volt és nagy hatást gyakorolt a fő taktikai kérdés megvitatásában.

A taktikai kérdés a drezdai pártkongresszus fő kérdése volt. E kérdés körül óriási harc bontakozott ki a revizionista áramlat ellen.

A revizionisták e törekvése akkor jelent meg, amikor mindjobban kiéleződött a burzsoázia és a munkásosztály közötti ellentét, amikor a munkásosztály győzelmet aratott az uralkodó osztály felett, amikor a munkásosztálynak élesebb harcra kellett készülnie a burzsoáziával szemben és új harci eszközöket kellett találnia a siker biztosításához.

Miben állt a párt taktikája? A párt harcot folytatott a munkásosztály gazdasági, politikai helyzetének közvetlen megjavításaért, a burzsoá demokratikus jogok további kiszélesítéséért, harcot folytatott a reakciós

²⁸ Uo. 240, 242. o.

²⁹ Искра, № 48.

³⁰ М. Н. Лядов: Съезд германских социал-демократов. X Искра № 48.

³¹ Protokoll... zu Dresden 174. o.

³² Uo. 263, 264. o.

kormány ellen, leleplezve a junkerek és a burzsoázia népellenes politikáját. A párt folytatva ezt a harcot, szemben állt az összes burzsoá pártokkal. Megállapítható, hogy a párt gyakorlati tevékenysége ebben az időben még az osztályharc alapján állt.

A párt taktikájában mindenekelőtt kifejezésre jutott a szociáldemokrata párt viszonya a burzsoá államhoz, a kapitalista társadalomhoz, a különböző burzsoá pártokhoz. A szociáldemokrácia a XX. sz. elején még nem kötött semmiféle lényeges kompromisszumot az uralkodó osztályok pártjaival, s következetesen leleplezte a burzsoá-junker állam osztálytartalmát.

A párton belül létező oportunista csoport, vezettetve saját áruló elméletétől, felvetette tervét, hogy a szociáldemokrata párt viszonyát az egész burzsoá társadalomhoz gyökeresen meg kell változtatni és új, a bernsteini osztályharccsökkenés elméleten alapuló taktikát akart elfogadtatni. A revizionisták a burzsoá államgépezet szerveibe való beépülést tartották fontosnak. Szerintük a szociáldemokratáknak a burzsoá állam funkcióban részt kell vállalniuk, s így a junker-burzsoá államnak népies jellege lesz, amelyen keresztül az osztályok kibékítésével az állam átalakul. A revizionisták nem értették meg az állam osztályjellegét, s az államgépezet felszámolása nélkül akarták azt megváltoztatni, a burzsoáziával együttműködve. Kétségtelen, hogy ebben a felfogásban érződik a lassallei szabad népállam elméletének hatása.

Eppen ezért a német revizionisták féltékenyen néztek Franciaországra, ahol őket már megelőzték a francia Millerand típusú szocialisták a munkáosztály elárulásának ügyében.

Millerandnak a burzsoá kormányba való belépését a német opportunisták úgy tekintették, mint amely Németország számára a legszükségesebb és leghelyesebb példa. Vollmar rögtön, ahogy Millerand a burzsoá kormányba belépett, kijelentette, „Németországnak követnie kell Franciaországot”.

A szociáldemokrácia 1903-as választási győzelmét úgy tekintették, mint a legkedvezőbb pillanatot a revizionista elmélet gyakorlati kivitelezésére. A revizionisták ezt a pillanatot már régen várták, és a cél eléréséhez megfelelőnek tartották, mivel a választási eredmények revizionista módon való beállítása lehetőséget adott taktikájuk elfogadására.

A kongresszus előtt nagy feladat állt. Meg kellett védeni a párt taktikáját a revizionista frakció támadásától, le kellett leplezni a revizionisták taktikai terveinek tarthatatlanságát és ugyanakkor be kellett mutatni e terv szerves kapcsolatát az egész revizionista elmélettel, s ezzel együtt határozottan elvetni az egész revizionizmust, bemutatva elfogadhatatlanságát az osztályharc alapján álló tömeges munkáspárt számára.

Meghatározza a párt taktikáját, Bebel a kongresszuson a következőket mondta: „A taktika, mint olyan, nem örök. A párt taktikájának egységben kell állnia a párt alaptéziseivel. Liebknecht azt mondta, hogy taktikámat 24 óra alatt 24 szer változtatom meg, de egyetlen egyszer sem leszek ellentétben az alaptételekkel. Most a párt sikerei láthatók, és kiindulva a történelmi helyzetből, nekünk a legkisebb ürügyünk sincs arra, hogy megváltoztassuk kipróbált taktikánkat. Nekünk változtatni

kell a taktikánkat, de nem olyan értelemben, hogy akadályozzuk, vagy leállítsuk, hanem ilyen győzelem után még energikusabban és élesebben kell folytatni harcunkat, mint eddig.”³³ Bebel e szavait viharos tapsal fogadták.

Bebel itt helyesen állapította meg az elmélet és a taktika egységét. A párt taktikája nyilvánvalóan csak akkor helyes, ha elvi alapból indul ki. De a revizionisták, elvetve a szociáldemokrácia elméleti alapjait, nyilvánvalóan pártellenes következtetésekre jutottak a taktika kérdésében is.

Az ő alapvető eszméjük, ahogy már a fentiekből kiderül, abban volt, hogy a szociáldemokráciának el kell foglalnia az alelnöki helyet a birodalmi gyűlésben. A revizionisták nézetüket azzal indokolták, hogy bár a szociáldemokrácia ereje évről évre nő és gyarapszik, de sohasem lesz képes arra, hogy elérje az általános többséget. Soha nem volt kedvezőbb idő arra, hogy a szociáldemokrácia (1903) egyesüljön más pártokkal és létrehozzon egy erős kormányzati többséget. A revizionisták ezen túl azt követelték az új frakciótól (jelentősen túlértékelve szerepét), hogy fejtsen ki sokoldalú tevékenységet, különösen új törvényjavaslatok kidolgozásában. Azonban amikor ezt a követelésüket kijelentették, akkor rámutattak arra, hogy itt nem a munkások mindennapos helyzetéből kell kiindulni, hanem a gazdaság objektív feltételeiből (ahogyán ez látható volt Vollmarnál).

„Teljesen helytelen taktika lenne a szociáldemokrácia részéről az alelnöki hely el nem fogadása, amely teljesen megfelel az általános parlamenti szokásoknak és nem áll ellentétben a párt alapvető politikai tételeivel... és annak következtében, hogy a szociáldemokrácia ilyen helyet töltene be, a szociáldemokráciára irányuló burzsoá támadások megszűnnének.”³⁴

A lényegyet tekintve ez a taktika a francia szocialista miniszterek taktikája német kiadásban. Ez a munkásosztály érdekeinek teljes alávetését jelenti a burzsoázia érdekében. „Ez az angol tradeunionok és az angol munkások taktikája, akiknek már több évtizede nincs önálló politikájuk.”³⁵

Bernstein az osztályharc beszüntetését nyilvánítja ki, kölcsönös engedmények ellenében. De mindenekelőtt a proletariátusnak kell engedményeket tenni a burzsoázia irányában.

A burzsoáziával való koalíciós kormány megalakításának gondolata a XX. sz. elején áruelő jellegű volt. A szociáldemokrácia vezetői állandóan bebizonyították, hogy a liberális burzsoázia és a konzervatívok között nincs különbség a munkásosztályhoz való viszonyban, és ezt a helyzetet még az is aláátamasztotta, hogy Németországban nem egy párt alapította meg a kormányt, (mely kivívta volna a többséget), hanem éppen az összes burzsoá-junker párt szövetkezett a növekvő szociáldemokrácia ereje ellen. Hiszen Németország alapjában feudális, rendőri módon irányított ország volt, amely Törökország mellett egyik legreakciósabb európai ország volt.³⁶ (Bebel ehhez még hozzá tehetné volna,

³³ Protokoll... zu Dresden 305—306. o.

³⁴ E. Bernstein: Der neue Reichstag und die Aufgaben der Sozialdemokratie. Soz. Monatshefte 9. sz.

³⁵ Kautsky: Noch ein Wort zum Parteitag. Die Neue Zeit Nr. 50.

³⁶ Речи Бебеля, Жореса..., 13. o.

hogy a cári Oroszország, valamint az Osztrák—Magyar Monarchia még reakciósabb volt.)

Az alelnöki pozíció elfogadása kötelezte volna a szociáldemokráciát — ahogy ez a Reichstag gyakorlatában volt, bár ezt a birodalmi alkotmány nem követelte —, hogy részt vegyen a német császárnál a szokásos fogadásokon.

Az opportunisták készek voltak ezen köteleességeket teljesíteni, amely alapján véve a szociáldemokrácia legcsúfosabb szereplését jelentette volna. Vollmar még ki is jelentette, hogy „ezeket a magas kötelezettségeket a császár nagyra fogja értékelni”.³⁷

Bernstein ebben a kérdésben bebizonyította „ragyogó” logikáját. Egyik breslaui felszólalásában kijelentette, hogy a szociáldemokrata alelnök megjelenése a császárnál, a császár hódolatának a kifejezését fogja jelenteni a szociáldemokrácia irányában.

Az alelnöki pozíció elfogadása a szociáldemokrata párt részéről éppen Bernstein állításának ellenkezőjét jelentette volna. A szociáldemokrata alelnök kötelező részvétele a császári fogadáson a társadalom leghaladóbb erejének feltétel nélküli behódolását jelentette volna a császárság intézménye előtt. Ilyen módon a munkásosztály forradalmi pártja udvari párttá vált volna. A szociáldemokrácia ezzel a junkeri Németországot elismerte volna az állami rend jogos és helyes formájának. E lépéssel a párt elvesztette volna a tömegeknek azt a széles támogatását, amelyre mindenütt támaszkodott. Kautsky ezzel kapcsolatban megjegyezte: „Számunkra nem az a fontos, hogy ez hogyan hat (a császári fogadás) Bernsteinre és Vollmarra, hanem hogyan hat ez a lakosság tömegeire. Számunkra politika létezik és nem egyes személyek.”³⁸

Ha a párt elfogadja ezt a javaslatot, akkor le kell mondania a köztársaság melletti agitációról. „Németországban az összes alkotmányok nem — írta Mehring — monarchikus jellege volt. Németországban még nem volt népi alkotmány. Valójában a szociáldemokratáknak le kell mondaniuk köztársasági meggyőződésükről? Valójában nekünk olyan alkotmányt kell támogatnunk, amelyet a német és francia fiatalok elhulajtott vérén hozott létre a vaskancellár? Ez Bernstein különleges kívánsága, amelyet feltétlenül el kell vetnünk.”³⁹

A monarchista alkotmány ellen a köztársasági burzsoázia legjobb képviselői szintén harcoltak. Ilyenek voltak Jakoby, Ziegler és mások. A szociáldemokráciának a burzsoázia e forradalmi hagyományait nemcsak folytatnia kell, hanem ennél tovább kell még mennie, ahogyan azt Bebel jogosan megjegyezte: „Mi sok esetben a burzsoá pártok örökösei vagyunk, de nem olyan módon, ahogyan ezt Heine értelmezi, mintha mi a burzsoá liberalizmust csak felváltanánk. Nem! Nekünk azt túl kell szárnyalnunk.”⁴⁰

A revizionisták lemondtak a korlátozott burzsoá forradalmi hagyományokról is. Nem beszélve arról, hogy a proletár forradalmi szel-

³⁷ G. Vollmar: Lehren und Folgen der letzten Reichstagswahlen. 1903. 17. o.

³⁸ Kautsky: Zum Parteitag, Die Neue Zeit 49. sz.

³⁹ Mehring Von Extra und anderer Wurst Die Neue Zeit 49. sz.

⁴⁰ Protokoll... zu Dresden 308—309. o.

lemet sohasem ismerték. „Bernstein minden új követelése, amelyet felvetett, ellentmond a köztársasági propagandának. Kiindulva abból, nekünk meg kell változtatni programunkat és korlátozni kell parlamenti tevékenységünket.”⁴¹

Az opportunisták (mint Vollmar, Göhre) azt állították, hogy az államhatalom formájáról szóló kérdés másodrendű jelentőségű, s ezért teljesen közömbösek voltak a köztársasági propaganda iránt. Az alelnöki pozíció elfoglalásakor „nekünk még köszönetet kell mondanunk a porosz királynak és német császárnak és még hajlonganunk kell az udvarban, amikor Poroszországban még a háromlépcsős választási rendszer létezik és a szociáldemokrácia még most is meg van fosztva a választásokon való részvételtől”.⁴² Az opportunistáknak érthetetlen volt a burzsoá köztársaság jelentősége a munkásmozgalom fejlődése szempontjából. Ők le tudtak mondani a köztársaságról és ki tudtak békülni Németország monarchista rendszerével, bár a köztársaság megvalósításával az egyik legközelebbi feladat vált volna valóvá. De az opportunistáknak a szocialista miniszterek és államtitkárok kinevezése fontosabb volt mindeennél. Bebel az opportunisták ilyen jellegű tevékenységét, mint hiperopportunizmust jellemezte.

Ezeket az ultraopportunisták eszméket a burzsoá lapok nagy lelkesedéssel fogadták, Vollmart nagyra értékelte a burzsoázia. A „Frankfurter Zeitung” helyesen jegyezte meg a revizionista taktika célját. Teljesen helyesen mondta Vollmar úr — írta a lap —, hogy az alelnöki pozícióról szóló gondolatnak milyen nagy értéke van a szociáldemokrácia számára. A párt ezzel nagy sikert ér el nemcsak a Reichstagban, hanem ami fontosabb, választóinak egy nagy többségénél is. A forradalmi változás híveinek száma jelentősen csökken.⁴³

Es valóban, a revizionisták teljes erejükkel törekedtek arra, hogy a párt forradalmi szárnyának híveit csökkentsék.

A burzsoá „Berliner Tagenblatt” is nagy örömmel jellemezte Bernstein pompás gondolatait, melyek szerint a Reichstag szociáldemokrata frakciója a 3 milliós hadsereg férfias és hős harcát átalakítja a monarchikus államforma előtti meghajlássá. Bernstein legelső és legfontosabb feladatát a párt udvari jellegének megteremtésében látja.⁴⁴

A burzsoá lapok egyáltalán nem tagadták a revizionista tervek egybeesését a burzsoázia érdekeivel.

Bernstein és Vollmar, a párt taktikáját nehézkesnek tartották és a rugalmasság példájaként emlegették Franciaországot. Különösen Jaures példáját ajánlották a német szociáldemokraták figyelmébe, aki akkor még nem ítélte el Millerandot, sőt még védelmezte is.

Kétségtelen, hogy a német birodalomnak szüksége volt a szociáldemokrácia mindenoldalú segítségére. A császár nyíltan kijelentette, csak nekem lenne egy Millerandom. Bebel nem félt kijelenteni a kongressz-

⁴¹ Leipziger Volkszeitung 151. sz.

⁴² Bebel: Ein Nachwort zum Vizepräsidentfrage und Verwandtem. Die Neue Zeit. 49. sz.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Mehring: Von Extra und anderer Wurst. Die Neue Zeit 40. sz.

szuson: „Nekünk van egy Vollmarunk, ez a bajor király, aki teljesen egyenlő Milleranddal.”⁴⁵

Kézenfekvő, hogy az opportunizmus térhódítása a német szociáldemokrácia csődjét és a millerandizmus korlátlan behatolását jelenti a német szociáldemokráciába.

A revizionisták taktikázgatása, ahogy ez a fentiekből látható, elméleti alapokból indult ki, elsősorban az osztályharc csökkenéséről szóló bernsteinista elméletből. „Ha mi úgy határoznánk, mint a revizionisták, írta Bebel, akkor véglegesen olyan álláspontot kellene elfoglalnunk, amely teljesen lehetetlenné teszi a párt jelenlegi taktikájának további fenntartását.”⁴⁶ Az alelnöki pozíció elfoglalása után következtek volna más helyek elfoglalása és még több engedményt kellett volna tenni, míg végül is teljesen le kellett volna mondani a forradalmi harcról. A frakciónak az adók, a hadihitelek mellett kellett volna szavaznia az imperialista Németország támogatása érdekében. (Ami meg is történt 1913-ban, amikor a szociáldemokrácia kompromisszumot kötött a liberálisokkal az 1912-es választásokon.) Jogos haraggal jegyezte meg Bebel, hogy „az alelnöki kérdésről kialakult vitát a legszegyenteljesebbnek tartom, amelyet a pártra rákényszerítettek.”⁴⁷

Mehring forradalmi meggyőződéssel vetette el a revizionista terveket: „Mi tiszteljük a véleményszabadságot és a párt minden tagjának véleményét, de csak a szervezeti szabályzat és a pártprogram alapján. Kötelességünk minden erőnkkel a program érdekeinek alávetni és ezért elvetnünk minden demagóg zajt, amely hangulatot akar teremteni, mert mi a program alapján állunk. Minden törekvés és kétség ellenére, amely pártprogramunk megváltoztatása irányában megnyilvánult, tekintet nélkül arra a tendenciára, amely a kapitalista társadalmat kívánja felemelni, valamint a párton belül végbemenő szellemi dezorganizációra, mi erősebbek leszünk, mint az állami »elvtársaink« vagy a »szövetséges elvtársaink«, mert bennünket a modern proletariátus forradalmi öntudata vezet.”⁴⁸

De a párt nem minden vezetője harcolt ennyire nyíltan a revizionizmus ellen. Kautsky cikkeiben mindenoldalúan törekedett a revizionizmus veszélyét kicsinyíteni. Már akkor jellemző rá az ortodoxok és a revizionisták közötti ingadozás. Bár a revizionistákat nyíltan nem védelmezi, de mindig lehetőséget talál arra, hogy elmossa a revizionisták és a szembenálló szárny közötti szakadékot. Kautsky közvetlenül a kongresszus előtt egy cikket jelentetett meg, amelyben a következő volt: „A revizionistáknak nincs teljes és világos képük saját nézeteikről és maga az egész revizionizmus nem képvisel egy végleges és rendszerezett elméletet, következésképpen nincs végleges taktikája sem.”⁴⁹

Kautskynak ez az állítása objektíve a revizionisták mentegetőzésére szolgál. Ebben az időben pontosan meg lehet állapítani, hogy a revizio-

⁴⁵ Protokoll... zu Dresden. 316. o.

⁴⁶ Bebel: Ein Nachwort zum... Die Neue Zeit 49. sz.

⁴⁷ Bebel: Ein Nachwort zum... Die Neue Zeit 49. sz.

⁴⁸ Mehring: Desorganisation der Geister. Die Neue Zeit 45. sz.

⁴⁹ K. Kautsky: Noch ein Wort zum Parteitag. Die Neue Zeit 50. sz.

nizmus általában egy kiforrott, rendszerezett a maga nemében, anti-marxista elmélet volt és meghatározott taktikával rendelkezett. Nem hiába írta ebben az időben Lenin: „Hogy mi a lényege a »régi dogmakus« marxizmussal »kritikusan« szembenálló »új« irányzatnak, azt elég határozottan megmondotta Bernstein és megmutatta Millerand.”⁵⁰ Meghatározva a revizionizmus osztálylényegét, Lenin megjegyezte, „tartalmát tekintve ennek az irányzatnak nem is kellett fejlődnie és alakulnia; készen hozták át a burzsoá irodalomból a szocialista irodalomba”.⁵¹

Kautsky, akinek döntő befolyása volt a pártban, pártszerűtlen nézetével képtelen volt következetesen fellépni a revizionizmus ellen.

A kongresszuson felszólalva, az opportunisták a taktika kérdésében nem tudták megalapozni saját nézetüket. Látva terveik sikertelenségét, ugyanúgy, mint a kongresszus előtti gyűléseken, a küldötteknek azt sugalmazták, hogy ez a kérdés jelentéktelen. Vollmar, aki a taktika kérdésében Bebelrel együtt szintén előadói beszédet mondott, nem tudott Bebel ellen semmit felhozni. Vollmar és Bernstein kijelentették, „hogy ez a kérdés egyenesen a dolgokból következik, de egyáltalán nem elsőrendű jelentőségű”.⁵² Vollmar felszólalása Bebel személye ellen irányult, amikor a párt diktátorának nevezte, hirtelen embernek, aki nem tudja magát tartóztatni, s aki könnyen saját hangulatának rabjává válik.⁵³ Ebből az következett, hogy a felmerült kérdést csak Bebel jellemvonásának szempontjából vitatták meg. Vollmar hasonló felszólalásait csak úgy értékelhetjük, mint amely Bebelnek a pártvezetésről való álcázó eltávolítását követeli.

Auer és Bernstein megjegyezték, hogy az alelnökségi kérdés egyáltalán nem elméleti kérdés (Auer korábban azt mondta, hogy ennek elméleti jelentősége van), hanem a párt gyakorlatának szempontjából van jelentősége. Szociáldemokrata alelnök — állították — meggyorsíthatja a szociáldemokraták törvényjavaslatainak a megvalósítását.⁵⁴

Ezzel kapcsolatban Bebel megjegyezte: „A német birodalomban az összes törvényhozási törekvés, de a világ összes parlamentjében is, csak nagyon kielégítetlenek és jelentéktelenek. Az osztálytársadalomban osztálytörvények uralkodnak, melyek egyre inkább élesebbek.”⁵⁵ A burzsoázia a győztes forradalom eredményeképpen haladó törvényeket alkotott, azonban az imperializmus korszakában a reakciós burzsoáziának már nincs szüksége semmilyen haladó törvényre. A revizionisták képtelenek megkülönböztetni a XVIII. sz. burzsoáziáját a XX. sz. burzsoáziájától.

Az opportunisták felszólalásaikban tagadták a revizionizmus létezését a párton belül, kinyilvánították a párt egységét. A revizionisták megalkották a pártegység meséjét abból a célból, hogy megakadályozzák a pártból való kizárásukat.

⁵⁰ V. I. Lenin: ÖM. 5. k. 363. old.

⁵¹ Uo.

⁵² Protokoll... zu Dresden 345. o.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Protokoll... zu Dresden 345. o.

⁵⁵ Uo. 307. o.

Vollmar, amikor a revizionizmusról beszélt, megjegyezte, hogy ez a radikálisok kigondolása, és ez olyan csoda, amelyet még soha senki nem látott. Ez az elmélet fanatikusainak terméke. Mindennek ellenére rámutatott, a maga módján természetesen, a nem létező revizionizmus okaira: „Mindannyiúnknak különböző vérmérséklete, temperamentuma van, aminek következtében különböző módon fogunk fel és magyarázunk meg azonos dolgokat. Mindent megmagyaráz ez az ok.”⁵⁶

Kolb meghatározva a revizionizmus lényegét nagyon büszkén kijelentette: „A revizionizmus nem más, mint a jelenlegi taktikánk. Kautsky és köztem a véleménykülönbség csak abban van, hogy ő hiszi, hogy a kapitalizmus pusztulása elkerülhetetlen, én azt gondolom, hogy ennek megváltoztatását elérhetjük törvényes úton is. Nekem úgy tűnik, hogy mi egy jelenleg végbemenő szocialista forradalom központjában vagyunk. Mi lassan akarjuk a kapitalista társadalom gazdasági alapjait megváltoztatni, és akkor majd megváltozik a politikai felépítmény is.”⁵⁷

Kolb elismerte, hogy a párton belül létezik ilyen áramlat, de mégis arra törekedett, hogy kinyilvánítsa a nézetek egységét és a párt egységes célját. Kolb számára nem bír különleges jelentőséggel az, hogy ki milyen elvi alapon áll a pártnak, a fontos csak az, hogy nyilvánosan párttagnak vallja magát, a párt elméleti alapjai nélkül. Felszólalásában nyíltan kiállt a revizionisták által oly sokszor hangoztatott osztályharc tagadása mellett.

Auer az opportunisták folyóiratában írta, közvetlenül a kongresszus előtt nyilvánosságra hozott cikkében: „Okosabb lett volna, ha Bernstein elképzeléseit a frakció előtt ismerteti, mert akkor nem látszott volna, hogy a pártnak vannak ellentétek, amelyek szakadásra vezethetnek.”⁵⁸ Véleménye szerint az ellentéteket el kell leplezni és nem kell beszélni róluk. Nagyon gyorsan megváltoztatta korábban hangoztatott véleményét, amelyben elismerte a pártnak létező mély ellentéteket. Auer a kongresszuson kijelentette: „Mi soha nem voltunk olyan egységesek, mint most. Bernstein nagyon jó elvtárs, akivel én mindig együtt harcoltam. Vádolják a revizionistákat abban, hogy ők tagadják az osztályharcot; ha így cselekednének, akkor elárulnák a pártot. De mutassanak nekem csak egy revizionistát, én még soha ilyet nem láttam.”⁵⁹

Néhány revizionista beszélt a pártnak meglevő revizionista tendenciáról, és mivel féltek a pártból való kizárástól, felhívták az ortodoxok és a revizionisták között végbemenő harc beszüntetésére, de nem marxista alapokon. Így szólalt fel pl. az opportunisták Timm: „Nekem meggyőződésem, hogyha ez (a két áramlat további létezése) így fog folytatódni, akkor ez a dolog a párt szakadásával fog végződni. Mi most hatalmas párttá váltunk, mögöttünk a különböző szervezetek nagy tömege áll és a mi feladatunk abban van, hogy megtartsuk és kibékítsük a különböző áramlatokat sorainkban.”⁶⁰

⁵⁶ Uo. 333. o.

⁵⁷ Protokoll... zu Dresden. 348—349. o.

⁵⁸ I. Auer: Zum sozialdemokratischen Parteitag zu Dresden. Sozialistische Monatshefte 9. sz.

⁵⁹ Protokoll... zu Dresden. 366—367. o.

⁶⁰ Protokoll... zu Dresden 366—367. o.

A revizionisták minden eszközt felhasználtak arra, hogy most már elérjék számukra a legfontosabbat, azt, hogy a pártban maradhassanak. A revizionista pártellenes törekvések ellen határozottan felszóltak a kongresszus küldöttei. Bebel fellépet azok ellen, akik azt tartották, hogy a revizionizmus csak egy hangulat és figyelmeztetett, hogy a revizionizmus „céljául azt állította, hogy a kormányban hatalomra kerüljön és szocialista minisztériumot alakítson, vagy szocialista államtitkárokat szerezzen”.⁶¹ Bebel a leghatározottabban elvetette a pártegységről kigondolt mítoszt, amikor kijelentette: „Csak ne beszéljenek a párt egységéről, ez nem igaz és én ezt a leghatározottabban elvetem. Soha nem voltunk korábban ennyire nem egységesek, mint éppen most. Az ellentétek soha nem voltak még ilyen mélyek, mint most.”⁶²

Stücklen felszólalásában még következetesebb volt, mint Bebel „Pártunknak proletár forradalmi jellege van és ezért a párt vezetősége nem lehet az »akadémikusok« kezében, hanem csak azoknak az elvtársaknak a kezében, akik együtt mennek a néppel”.⁶³ Ezt a felfogást a küldöttek többsége teljesen támogatta.

Bebel beszédének végén felhívta a kongresszust, szavazzon arra a javaslatra, amely élesen elítélte a revizionista áramlatokat. „Most, amikor a revizionizmus az utóbbi választások után különleges erővel rendelkezik, mivel minden figyelmét a frakcióra fordította, most, amikor a pártkongresszusnak véglegesen határoznia kell ebben a kérdésben, úgyszintén ki kell nyilvánítnia véleményét a frakció tevékenységét illetően is. Meggyőződésem, hogy a kongresszus ezt a kérdést a párt történelmi feladata teljesítésének szellemében oldja meg.”⁶⁴

Bebel, Singer, Kautsky benyújtotta határozati javaslatát, amely kifejezésre juttatta azt a készséget, hogy megőrizték a párt korábbi taktikáját, valamint a leghatározottabb módon elvetett minden revizionista tendenciát, amely a párt taktikájának megváltoztatására irányul a burzsoázia érdekében. Voltak törekvések, hogy a benyújtott javaslatok erejét gyengítsék. Az opportunisták szakszervezeti vezér, Legien javasolta, hogy a javaslatból húzzák ki a „revizionista áramlatok” szavakat, azonban ezt az indítványt elvetették. A határozati javaslatot lényegtelen kiegészítésekkel a kongresszus elfogadta.

A javaslat mellett szavazott 288 küldött, ellene 11. A határozat mellett szavazott Auer, Kolb, Südekum, Vollmar, a kongresszus nagy derűsége közepette. A javaslat ellen szavazott Bernstein, Dawid, Grünberg, Müller, Schwarcz és mások. Voltak, akik a határozati javaslatot bizonyos következetlensége miatt vetették el.

E határozat elfogadása a revizionizmus elvetéséről, az osztályharc alapján álló proletárpárt taktikájának védelméről tanúskodott. A kongresszus határozottan elítélte a revizionistáknak nemcsak taktikai terveit, hanem az egész revizionizmust, mint pártellenes áramlatot.

⁶¹ Uo. 315. o.

⁶² Uo. 319. o.

⁶³ Uo. 353. o.

⁶⁴ Protokoll... zu Dresden 320—321. o.

A párt taktikája, mint korábban is, az uralkodó osztályok ellen irányult.

A kongresszus napirendjén volt még május 1-e megünneplésének kérdése, valamint az általános tömegsztrájkról szóló kérdés. E kérdéseket nagyon gyorsan megvitatták, a kongresszus különleges jelentőséget ezeknek nem tulajdonított.

Mint a fentiekben már rámutattunk Németországban megünneptették május 1-ét, de ezek az ünnepségek változó sikerrel folytak le.

E kérdésben világosan tükröződött és kifejeződött a párt és a szakszervezet közötti viszony. Ismeretes a szakszervezetek vezetőinek negatív álláspontja május 1 megünneplésével kapcsolatban, s éppen e kérdésben a párt és a szakszervezetek között éles viták folytak. E kérdés helyes eldöntésének elengedhetetlen feltétele a párt vezető szerepe. Ismeretes az, hogy a szakszervezetek opportunisták vezetés alatt álltak. A szakszervezeti vezetők „szakszervezeti függetlenséget” hangoztattak a párttal szemben. Ennek volt köszönhető az, hogy a szakszervezetek lényegében politikai munkát nem folytattak. Viszont a német szociáldemokrata párt vezetősége a kivételes törvény bukása után nem ismerte fel a szakszervezet óriási jelentőségét a munkásosztály politikai harca szempontjából, mivel a szakszervezeteket ekkor még lebecsülték. A későbbiekben a viszonyt javítani akarták, de nem sikerült a párt és szakszervezet közötti egészséges kapcsolatot kiépíteni. Bár az ún. „független” szakszervezetek munkájában, különösen a tömegeknél és a közép- és alsóbb vezetésnél, érvényesült a párt ideológiai és politikai befolyása, mégsem váltak a szakszervezetek, minden érdekvédelmi jellegük mellett sem, még a Marx által meghatározott politikai harc iskoláivá.

A május 1 megünneplésével kapcsolatban benyújtott javaslatok többsége az ünnep jobb szervezésével foglalkozott. Frideberg és Breslau párt-szervezeteinek javaslataiban rámutattak arra, hogy a pártvezetőség május 1. alkalmából bocsásson ki több rölapot, plakátot, amelyek a megfelelő formában kifejezésre juttatják a munkások követeléseit. Szükséges, hogy e nap alkalmából energikusabb propagandát fejtsenek ki az Internacionálé kongresszusi határozatainak értelmében, nagyszabású munkásgyűlést szervezenek a munkaidő csökkentéséért, a munkások helyzetének javításáért.⁶⁵ Az elfogadott határozatban leszögezték: „A pártkongresszus kifejezi azt, hogy május 1-én általános munkabeszüntetés legyen és valósítsák meg ezt ott, ahol erre lehetőség van.”⁶⁶

A kongresszus döntő többsége elvetette azt a müncheni javaslatot, amely kifejezésre juttatta, hogy május 1 megünneplését mindenütt május első vasárnapján kell megvalósítani. De elvetették azt a düsseldorfi javaslatot is, ahol rámutattak arra, hogy május 1-ét mindenütt munkabeszüntetéssel kell megünnepelni, ahogy ezt elhatározta az Internacionálé kongresszusa.

A kongresszus kibékítő határozatot fogadott el. Az elfogadott határozat második részében, ahol a május 1-i munkabeszüntetésről volt szó, ezt olyan feltételhez kötötték, hogy a munkabeszüntetés megvalósítása.

⁶⁵ Protokoll... zu Dresden. 123. o.

⁶⁶ Uo. 422. o.

mindig a helyi adottságoktól és feltételektől függ. Ily módon lényegében ez a kitétel az opportunizmusnak kompromisszumos engedményt tett.

Az általános sztrájk kérdése a kongresszuson nagyon jelentéktelen helyet foglalt el, bár az általános sztrájk eszméje a kongresszus előtti gyűléseken felvetődött. Még 1903 januárjában Szászország 12 és 13-as választókerületének pártkonferenciáján kijelentette az itt felszólaló Klott, hogy az általános választójog bevezetése egy távoli idő kérdése. Ennek a meggyorsítására szükséges alkalmazni az általános sztrájkot, mint eszközt.⁶⁷

De ezen a konferencián arra hivatkozva, hogy ennek a kérdésnek elméleti jelentősége van, és hogy ez a kérdés még nincs kidolgozva, megvitatását elvetették. Néhány szónok olyan lehetetlen állítással lépett fel, hogy ilyen sztrájkot csak szervezetlen munkásokkal lehet megvalósítani.⁶⁸ A kérdés lényege pedig éppen fordított, mert egy ilyen nagy jelentőségű sztrájk megvalósítására a munkások szervezettsége egyik fontos előfeltételt képez.

A berlini gyűlésen felszólaló Frideberg azt állította, hogy meg kell változtatni a párt taktikájának jellegét, mivel a parlamenti úton az osztályuralmat elérni nem lehet, annál is inkább, mert a parlamentarizmus már túlélte magát. Azt mondotta, hogy az általános sztrájk propagandájának szükségességével, mint egyetlen helyes eszközzel lehet elérni az osztályuralmat...⁶⁹

Frideberg az általános sztrájkról anarchista szellemben beszélt. Bár helyesen mutatott rá a politikai hatalom kivívásának lehetetlenségére a parlamenten keresztül, de nézete helytelen volt, mert anarchista jelenség az általános sztrájkról úgy beszélni, mint amely a politikai hatalom kivívásának egyetlen eszköze. Nyilvánvaló, hogy a tömegsztrájk ilyen megvilágítása káros volt. E kérdésben Bebel a párt jénai kongresszusán élesen elítélte az anarcho-szindikalistákat.

Az opportunisták a tömegsztrájk eszméjét, mint a harc egyik eszközét tartották károsnak és elfogadhatatlannak. Auer, még a kongresszus előtt kijelentette, hogy az általános sztrájkról szóló gondolat nem más, mint egy általános értelmetlenség. Néhány szónok kijelentette, hogy a szociáldemokrata mozgalom kereteiben az általános sztrájk lehetetlenség, csak kárt okoz az egész mozgalom számára.⁷⁰ A szakszervezetek opportunistá vezetője, Legien, ezeket a nézeteket aláhúzta: „Az általános tömegsztrájk propagandája a sztrájkok megvalósításának egy szerencsétlen eszköze a jövőben.”⁷¹ Az opportunisták mindenáron arra törekedtek, hogy a felmerült kérdést vegyék le a kongresszus napirendjéről.

Frideberg javaslatához nyíltan csatlakozott Kautsky, Stadhagen, Zetkin, Luxemburg. A kongresszuson felszólalt ellene Legien és Ledebour. Frideberg javaslata alapján véve helyes volt, mert az adott körülmé-

⁶⁷ Leipziger Volkszeitung 18. sz.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Vorwärts 191. sz.

⁷⁰ Uo.

⁷¹ К. Ленин: Развитие профсоюзного движения в Германии за 1894—1903 г. г., 15. о.

nyek között ez a javaslat nem anarchista jellegű felfogást tükrözött viszsza. „A pártkongresszus megbízza a pártvezetőséget, hogy a következő pártkongresszus napirendjére vegye fel az általános sztrájkról szóló kérdést.”⁷²

Legien, felszólalva a kongresszuson, azt hangoztatta, hogy a kérdés megvitatásának elvi jelentősége van, s ezért a kongresszuson tárgyalni nem kell. Még ha az amsterdami internacionálé kongresszus elfogadja is ezt a kérdést, Németországnak akkor is elfogadhatatlan.⁷³ „Nem kell semmilyen új eszköz, hogy a szakszervezeteket a továbbiakban is a munkásosztály felszabadító harcának fontos tényezőjeként számítsák, hanem csak a megkezdett harc nyugodt folytatására van szükség. Németországban a tömegsztrájk eszméje nem fog kiváltani együttérzést.”⁷⁴ Ledebour ehhez még hozzátette, hogy ez a javaslat csak Frideberg egy szerencsétlen gondolata.⁷⁵

Legien már előre elveti az amsterdami határozatot, indokolva, hogy Németországra nem vonatkozik a tömegsztrájk, Legiennnek ez a kijelentése fényesen bizonyítja azt, hogy az opportunisták hogyan teljesítették a kongresszusok határozatait. Az opportunistáknak a nyugodt harcról szóló elmélete a burzsoázia kezére játszott. Teljesen nyilvánvaló és nincs semmi kétely abban, hogy a szakszervezeteknek az ilyen vezetőit a munkálatók megvásárolták. E kérdésben a kongresszus elvetette Frideberg javaslatát és az opportunisták felülkerekedtek, azonban e kérdés a kongresszus után a párt különböző fórumain vita tárgyát képezte.

1903 októberének közepén Parwus, aki 1903-ban még marxista alapokon állt; egy cikket jelentetett meg a tömegsztrájkokról. Parwus kijelenti, hogy nem elegendő csak határozatokat elfogadni, hanem azt is tudni kell, hogy a célhoz milyen eszközök vezetnek. Minden bizonnyal a parlamenti választásokon kívül vannak még más harci formák is. A politikai tömegsztrájk speciális céllal lehet támadó és védekező. A politikai tömegsztrájk, figyelembe véve a feltételeket, történelmi szükség-szerűség. Parwus felvetette azt a kérdést, hogyha a munkásosztálytól el akarják venni a választójogot, akkor milyen eszközökkel kell azt megvédeni?⁷⁶

Valóban a német és a nemzetközi szociáldemokráciát nagyon érdekelte ebben az időben a tömegsztrájk. Az ellentétek kiéleződése az imperializmus idején a munkáspártokat a harc élesebb formáira kényszeríti. Az orosz munkásosztály új típusú pártjának vezetésével nagyszerűen tudta felhasználni ezeket a harci formákat és új korszakot nyitott meg a nemzetközi munkásmozgalom történetében.

A továbbiakban szükséges bemutatni a drezdai pártkongresszus általános értékelését, valamint a kongresszus határozatainak következetlenségét. Az értékelésnél figyelembe kell venni a pártban meglevő két áramlat visszhangját.

⁷² Protokoll... zu Dresden 134. o.

⁷³ Uo. 432. o.

⁷⁴ К. Ленин: Развитие профсоюзного..., 16. o.

⁷⁵ Protokoll... zu Dresden 433. o.

⁷⁶ Leipziger Volkszeitung. 242. sz.

Ahogy ez már bemutatást nyert, a kongresszus fő kérdése a taktikáról szóló kérdés. A revizionisták a kongresszus után is fenntartották és megőrizték korábbi meggyőződésüket. Ők általában a drezdai pártkongresszust negatívan értékelték. Egészében értékelve a kongresszus eredményeit, Elm a következőket írta: „A drezdai pártkongresszus kevésre tanított meg és a küldöttek többsége csalódással tért haza. Sok kárt okozott a proletariátus ügyének és mi csak örülhetünk annak, hogy még sokára lesznek választások. A párt ereje jelentősen gyengült a kongresszus után és most nem tud olyan mértékben harcolni az ellenséggel, mint korábban.”⁷⁷ Elveti az osztályharcos irányvonalat, amely kifejezésre jutott a határozatban, és csak arra a harcra hív fel, melyet a tredeunionisták folytatnak. „Mi nagy haladást értünk el a szakszervezetekben és jobban ismerjük a tömeget, mint Bebel, és ha gazdasági helyzetünk már elég erős lesz, akkor majd a burzsoá társadalmi rendszert szocialistává építjük.”⁷⁸

Különösen éles kritika alá vetette Bernstein a taktikáról szóló határozatot. „Ez a taktika — írta — felesleges, lehetetlen, s ezért a pártban dolgozni is lehetetlen,”⁷⁹ de Bernstein megállapította a revizionisták feladatát: bemutatni a határozat tarthatatlanságát és elérni, hogy azt megváltoztassák.⁸⁰

A revizionisták nem mondtak le a további pártellenes harcról, sőt ők a nézeteltérések elmélyítésére törekedtek és nem vetették alá magukat a többség határozatainak.

Sajátos módon értékelte a kongresszus munkáját Kautsky. Megjegyzi: „Az utóbbi idő revizionista mozgalmát nem lehet megérteni, mert ha felosztjuk két részre, elméletire, azaz tudatosra és gyakorlatira, azaz öntudatlanra, akkor — kiindulva a határozatból — csak a első csoport érzi magát leleplezettnek. A második csoport csak egy meghatározott hangulatot képez, amely mindig volt és lesz a pártban.”⁸¹

Kautsky korlátozottan tartja a revizionizmus kiterjedését. Szerinte a revizionisták olyan emberek Bernstein körül, akik Németország egy politikai tényezőjét alkotják. Véleménye szerint a revizionizmust Bernstein Angliából importálta. Ő nem mutat rá a revizionizmus szociális alapjaira Németországban, hanem csak az emberek különböző jellemvonásaira, valamint Németország fejlődésének sokrétűségére és így véli, csak ezek a feltételek képezik a revizionizmus elterjedésének alapját.

Kautskynak a szociáldemokrata mozgalomban kifejtett tevékenysége kezdettől nem volt áthatva a marxizmus igazi forradalmi szellemétől, nem értette meg valójában, hogy a revizionizmus burzsoá ideológiát képvisel és ezért ő a revizionistákat soha nem jellemezte úgy, mint akik objektíve a burzsoázia képviselői a munkásmozgalomban.

A kongresszusi delegátusok többsége — együtt Bebellel — azt tartotta, hogy a revizionizmus egyik jelentős szociális bázisa, az ún. aka-

⁷⁷ A. Elm.: Der Parteitag des Sieges. Soz. Monatshefte 10. sz.

⁷⁸ A. Elm.: Uo.

⁷⁹ E. Bernstein: 1878 und. 1903. Soz. Monhefte. 10. sz.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ K. Kautsky: Der Dresdener Parteitag. Die Neue Zeit 52. sz.

démikusok nagy száma és befolyásos pozíciója a pártban. „A kongresszus munkája bebizonyította, hogy pártunkban sok olyan személy van, akik a szocialista mozgalomban csak saját érdekeiket látják, akik egyéni ügyeiket a párt ügyei fölé helyezik. De a párt ilyen személyei nem dolgoznak, hanem csak a kuliszák mögött tevékenykednek.”⁸²

Bebel a kongresszuson, amennyire ez lehetséges volt, törekedett rámutatni a munkásarisztokrácia szerepére is. Ezzel kapcsolatban a következőt mondotta: „a revizionisták másik része a munkásosztályból származik, ők látták a munkásosztály helyzetét, elnyomását. Sokan befutották saját karrierjüket és a proletariátushoz csak származásuk szerint tartoznak”.⁸³ Bebel, ellentétben Kautskyval, látta a revizionizmus osztály és szociális bázisát, valamint ennek az ideológiának osztálylénnyegét is.

De ezzel együtt Bebel helytelenül jegyezte meg azt, hogy: „a revizionizmusnak pártunkban nincs sikere, hanem csak kárt okoz a pártnak. A revizionizmus szétforgácsolja erőnket és akadályozza fejlődésünket és kényszerít bennünket az egymás közötti harcra”.⁸⁴

Ezek a vélemények, bár a maguk nemében helyesek, de nem értékelték a revizionizmus káros voltát és helytelenül mutattak rá az ellene folytatott harcra, amiben a következetlenségük jutott kifejezésre.

Rosa Luxemburg helyesen és jogosan jegyezte meg, hogy a revizionizmusnak kapcsolata van a burzsoáziával. „A drezdai pártkongresszus, nemcsak erőteljesebben húzta alá korábbi ítéletünket, hanem egy időben elítélte a revizionizmus másik oldalát, azaz politikai etikáját, amely a burzsoáziával való kapcsolatban gyökeredzik.”⁸⁵ De Luxemburg nem áll meg a következtetéseknél, hanem gyakorlati intézkedéseket javasol a revizionizmus elleni harcban. „Az idő megérett arra, hogy a pártot megtisztítsuk a szétforgácsolódás elemeitől, akik az utóbbi 5 év alatt megerősödtek.”⁸⁶ Ez a nézet volt a legkövetkezetesebb, amely követelte a revizionisták kizárását a pártból.

A pártkongresszus jelentősége nagy. A kongresszus megvédte a revizionisták támadásaitól korábbi álláspontját, a leghatározottabban leleplezte a revizionista törekvéseket. A kongresszus elítélte a revizionistákat, nemcsak a taktikai kérdésben, hanem az egész revizionizmust, mint a párton belüli áramlatot és azt egészében elvetette.

Nagy jelentősége volt a kongresszusnak még abból a szempontból is, hogy a marxista taktikát megvédte Millerand árulása után. A német proletariátus nem engedte, hogy becsapják, hogy pártját liberális reformista párttá alakítsák át. A korábbi taktika védelme nagy jelentőséggel bír a világ munkáspártjainak számára.

A drezdai pártkongresszus a leghatározottabb volt az összes kongresszusok közül, ahol a revizionizmus kérdését vitatták meg. A revizionizmus ilyen éles leleplezését és elítélését a tömeges munkásmozgalom

⁸² Der Parteitag zu Dresden. Gleichheit 21. sz.

⁸³ Protokoll... zu Dresden 320. o.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ R. Luxemburg: Geknickte Hoffnungen. Die Neue Zeit. 2. sz. 1903/04.

⁸⁶ R. Luxemburg: Uo.

növekedése tette lehetővé. Nagy jelentőségű volt a kongresszus előtti pártgyűlések sokasága, ahol már a kongresszus előtt elítélték az új revizionista törekvéseket. A tömegmozgalom növekedésének hatása és a párt tagjainak fellépése jelentették az elsőrendű, döntő feltételt a kongresszus ilyen irányú kimenetelében.

Bár kedvező feltételek voltak, az elfogadott határozat mégsem volt következetes. Teljesen jogosan írta ebben az időben Plehanov a kongresszusról: „Mi forrón üdvözljük a vörös kongresszust, de mi nem akarjuk saját magunkat becsapni rózsás reményekkel. A revizionizmust ugyan halálra ítélték, és ez nagyon jó. De a revizionisták, úgy mint előbb, fontos pozíciót töltenek be a párt különböző szerveiben és ez nagyon rossz, azért, mert ők minden bizonnyal felhasználják ezeket a pozíciókat saját céljuk érdekében. Az igazat megvallva, mi azt gondoljuk, hogy a drezdai kongresszus többet tehetett volna, mint tett a revizionisták gyakorlati befolyásának gyengítése érdekében.”⁸⁷

A pártban semmilyen egység nem volt, hanem eszmei szétforgácsoltság és e téren két vonal alakult ki. A forradalmi szárny harca és győzelme ideiglenes, következtelen volt.

A párt vezető szerveiben volt a következetes szociáldemokratáknak egy csoportja, amely már akkor követelte a szervezeti szakítást az opportunistákkal. De a kongresszuson ők sem vetették fel a revizionisták kizárásának kérdését a pártból és ezt az elvi harcot nem vitték végig.

A német szociáldemokraták többsége nem tartotta helyesnek a revizionistákkal való szervezeti szakítás szükségességét. Kautsky a kongresszus előtt azt írta: „Bernstein csak ismerje be, hogy az ő taktikai javaslata csak egyszerűen szeszélyesség volt és akkor ezt az egész kérdést eldöntöttnek lehet tartani.”⁸⁸ Természetesen ilyen és hasonló módszerekkel lehetetlen volt a szervezeti szakítást megvalósítani. A párt vezetőinek többsége azt gondolta, hogy mivel az opportunistáknak nincs talajuk a munkásosztály körében és mivel a nagy tömegek a marxista szárny mögött állnak (ez valójában így is volt) a revizionisták végül saját maguk be fogják látni mélységes hibájukat.

Plehanovnak más véleménye volt: „Bernstein nem olyan veszélytelen a párt számára, mint ahogy azt ők gondolják. Még nagyon sok kárt fog okozni a pártnak.”⁸⁹ Lenin ezt a körülményt azzal magyarázta meg, hogy „az opportunizmust nem ritkán elhajlásnak és szélsőségnek tartották, de mégis a szociáldemokrata párt összetevő részének”.⁹⁰

A drezdai pártkongresszus elítélte a pártellenes törekvéseket, de nem vitte végig ezt a harcot a következetes szervezeti szakításig.

A továbbiakban szükséges bemutatni a német és a nemzetközi munkásosztály viszonyát a drezdai pártkongresszus határozataihoz.

A határozat meghozatalát és a kongresszus egész munkáját a német munkásosztály nagy figyelemmel kísérte és mély visszhangot váltott ki a munkásosztály körében. A kongresszus után egész Németországban

⁸⁷ Плеханов: Красный съезд в красной стране. — Искра № 49.

⁸⁸ K. Kautsky: Noch ein Wort zum Parteitag. Die Neue Zeit 50. sz.

⁸⁹ Плеханов: Красный съезд в красной стране. — Искра № 49.

⁹⁰ V. I. Lenin: ŐM. 21. k. 314. old.

nagyszámú ülést tartottak, ahol megvitatták a legfontosabb kérdéseket. A gyűlések nagyon viharosan zajlottak le.

Anton város helyi pártszervezetének határozata szerint: „A gyűlés kijelenti, hogy egyetért a pártkongresszus határozataival, és elvárja, hogy a pártvezetőség véglegesen megvalósítsa a még el nem döntött kérdéseket a pártban.”⁹¹ A felszólalók kijelentették, hogy a Bebel által beterjesztett határozat a leghelyesebb.

Értékelve a taktikai kérdésben lezajlott vita eredményét a „Magdeburger Volkstimme” ezeket írta: „A taktikáról szóló határozat a radikalizmus győzelme a pártban. Mi folytathatjuk harcunkat a burzsoázia pártjaival és az uralkodó osztályokkal és e harcot az egész kapitalista társadalom ellen irányítjuk.”⁹²

A schandaui gyűlés egyhangúlag elfogadta: „a gyűlés kijelenti, hogy a kongresszus határozatával teljesen egyetért és üdvözli, hogy a bernsteiniánusok törekvéseit legyőzték és aláhúzza a szociáldemokrácia forradalmi osztályjellegét. Úgyszintén üdvözli a párttagoknak a burzsoá sajtóval való együttműködését elítélő határozatot is”⁹³

Ezek a határozatok alapján véve megismétlik a kongresszus határozatát és teljesen helyeslik, de nem mutatnak rá annak hiányosságaira.

A helyi pártszervezetek több határozata azonban erélyesebb intézkedést javasol a revizionizmus ellen és rámutat a kongresszusi határozat hiányosságaira is.

„A weimari elvtársak kijelentik, hogy a kongresszusi határozattal egyetértenek, csak az agitáció és a szervezeti kérdésekben is a taktikához hasonló határozatokat kell elfogadni.”⁹⁴

Értékelve a kongresszus eredményeit a „Leipziger Volkszeitung” írta: „A kongresszus a revizionizmus jól előkészített visszavonulása alapján folyt le. Amikor ők (a revizionisták) a nagy csatában vereséget szenvedtek, akkor egy részük feladta saját pozícióját és a kongresszus radikális többsége oldalához ment át. Ez most még nem világos, hogy ez a revizionizmus teljes visszavonulása, vagy csak egy jól kigondolt taktikai manőver. Ezért a pártnak ébernek kell lennie irányukban, hogy bármilyen lépésüket vissza lehessen verni.”⁹⁵

Ennek az értékelésnek azért van nagy jelentősége, mert nem osztja a revizionizmus teljes vereségéről kialakított véleményt, hanem rámutat további várható galád terveikre.

A szociáldemokrata nőmozgalom folyóirata szintén rámutatott az elfogadott határozat hiányosságára, ami azt is bizonyítja, hogy mellette tudtak szavazni a nyílt opportunisták és néhány radikális pedig ellene szavazott.⁹⁶

Ezzel kapcsolatban írta a szociáldemokrata hannoweri lap teljesen jogosan: „Az elfogadott határozat lehetőséget nyújt a revizionistáknak,

⁹¹ Vorwärts 238. sz.

⁹² Hamburger Echo 223. sz.

⁹³ Uo. 228. sz.

⁹⁴ Hamburger Echo 220. sz.

⁹⁵ Leipziger Volkszeitung 220. sz.

⁹⁶ Der Parteitag zu Dresden. Gleichheit 21. sz.

hogy szavazatukkal támogassák azt. A határozatban fel kellett volna tüntetni ezek neveit és akkor Vollmar és Auer, és mások kénytelenek lettek volna a határozat ellen szavazni és akkor őket jobban leleplezhettük volna.⁹⁷

„A gyűlés kijelenti — hangzik a dortmundi határozatban —, a kongresszus határozataival egyetért. Ha a 130-as határozat (ez volt a taktikában elfogadott revizionistákat megbélyegző határozat) pontosabb és erősebb formával rendelkezne a revizionisták elítélésével kapcsolatban, akkor azt üdvözlénk.”⁹⁸

A lipcsei gyűlésen elfogadott határozat rámutatott: „A gyűlés nagy lelkesedéssel fogadja azt, hogy a kongresszus túlnyomó többségében fellépett a proletár osztályharc érdekében, a revizionista törekvések ellen. A gyűlés a továbbiakban elvárja, hogy a pártot megtisztítsák a bernsteinianizmus és a revizionizmus más megnyilvánulási formáitól, mert ezek csak gyengítik a párt harcokésztségét.”⁹⁹

Ezek a határozatok már rámutatnak a kongresszus hiányosságaira és helyes javaslatokat adnak a revizionizmus elleni harcra. A leipzig-i szociáldemokraták felvetették a párt megtisztítását a revizionista elemektől.

A kongresszus utáni gyűlések feszülten folytak le Berlinben. A 2. választókerületben megtartott gyűlésen, ahol több mint 2000 ember vett részt, felszólalt Bebel. Több mint kétórás beszédében jellemezte a párt belső helyzetét. Kijelentette: „Mi erősen nőttünk szélességben, de nem mélységben. Az elvtársak nagy része, akik a mindennapi harccal vannak elfoglalva, teljesen lemondtak a párt elméleti felvilágosító munkájáról a tömegek körében, a pártsajtó nagy része abból a hibás elképzelésből indult ki, hogy nem szabad megingatni a nyugalmat; az egységet a pártban. Az utolsó években mindinkább kezdtek hozzászokni ahhoz, hogy az ellentéteket elmosassák.” Értékelve a kongresszus eredményeit, Bebel még hozzátette, nagyon hibás lett volna, hogyha ezeket a kérdéseket nem vitattuk volna meg a kongresszuson. Még soha egy kongresszus nem volt annyira hasznos a pártnak, mint a drezdai.¹⁰⁰

A berlini gyűléseken felszólalók nagyon élesen elítélték a revizionistákat és gyakorlati intézkedéseket javasoltak. A 3. választókerület gyűlésén követelték Braun, Bernhard, Heine, Göhre kizárását a pártból. Heinetől továbbá még követelték, hogy mondjon le képviselői mandátumáról és helyette más küldjenek a Reichstagba. „Az irodalmárok undorító szerepet játszottak. A továbbiakban az kell, hogy a párt szervezeti kérdéseit dolgozzák ki. Ha az irodalmárok ígéretet adtak, ez még nem jelent beleegyezést, a munkások még nem mondtak igent. Ezeket a kérdéseket, mindenekelőtt a munkásokkal együtt kell megvitatni.”¹⁰¹

A revizionisták kizárásának követelése, akik szorosan kapcsolatban voltak a burzsoáziával, teljesen helyes és következetes. Azonban ezeket a követeléseket nem teljesítették, mert „a párt döntő bírósága nem ta-

⁹⁷ Vorwärts 246. sz.

⁹⁸ Leipziger Volkszeitung 238. sz.

⁹⁹ Uo. 223. sz.

¹⁰⁰ Leipziger Volkszeitung 232. sz.

¹⁰¹ Uo. 228. sz.

lálta megalapozottnak a követelést” és ezek a nyílt opportunisták a bíróság véleménye szerint „nem tettek semmit, amely ellentmondana a szervezeti szabályzatnak és a párt alaptételeinek”.¹⁰²

Az opportunisták, habár őket a kongresszuson elítélték, nem nyugodtak. Gyűléseken, az újságok hasábjain felszólaltak a kongresszus határozata ellen. Müller, felszólalva a müncheni gyűlésen, kijelentette: „Ez a kongresszus nemcsak a munkásoknak volt egy elvesztett hét, hanem egyenesen kárt okozott. A kongresszus csak zavart keltett a különböző kérdésekben.”¹⁰³

A revizionisták által vezetett és szerkesztett újságok a kongresszust úgy jellemezték, mint „az elvesztett napok”, „szerencsétlen hét”, „szégyen a pártra”.

A hasonló nézeteket a pártkörökben is elítélték. A Rajna menti Mülheimben kijelentették, hogy nem értenek egyet a kölni szociáldemokrata lappal és követelik, hogy hasonló cikkek publikálását szüntessék be. Hasonló határozatot fogadtak el Kölnben is.¹⁰⁴

A badeni pártgyűlésen felszólaltak a „Volksfreund” szerkesztősége ellen, mert az újságban revizionista cikkek jelentek meg. A gyűlésen követelték és határozatba foglalták Kolb eltávolítását a szerkesztőségből.¹⁰⁵

A breslaui pártgyűlésen olyan határozatot fogadtak el, melyben kifejezésre juttatták, hogy nem értenek egyet képviselőjükkel (e képviselő Bernstein volt) és ha továbbra is hasonló véleményen és nézeten lesz, akkor szükségessé válik leváltása.¹⁰⁶

A schwelmiaki határozatban rámutattak arra, hogy „Timm kongresszusi felszólalása után lehetetlenné vált az ő képviselői mandátuma. Követeljük, hogy másik képviselőt választhassunk”.¹⁰⁷

Az opportunisták Göhrétől szintén követelték a képviselő mandátumáról való lemondást és kénytelen volt ezt a követelést teljesíteni.

A tömegek ilyen fellépése nagyon fontos, mert az opportunisták befolyásának korlátozására törekszik. A tömegekben meg volt a törekvés arra, hogy a pártot megtisztítsák a burzsoá elemektől.

A helyi pártszervezetek számos határozatban kifejezik hálájukat Bebel iránt, ragyogó felszólalásáért, amelyet a proletariátus érdekeinek védelmében mondott el. Továbbá kifejezésre juttatják azt a kívánságukat, hogy a továbbiakban még következetesebben és határozottabban harcoljon a revizionizmus ellen.

Lenin nagyra értékelte Bebel felszólalását a drezdai kongresszuson. Lenin rámutatott arra, hogy Bebel felszólalása a revizionizmus ellen Hannoverben és Drezdában „hosszú időre példaképe marad a marxista nézetek védelmezésének és a munkáspárt valódi, szocialista jellegéért vívott harcnak”.¹⁰⁸

¹⁰² Protokoll... des Parteitage zu Bremen 1904. 34—40. o.

¹⁰³ Leipziger Volkszeitung 227. sz.

¹⁰⁴ Leipziger Volkszeitung. 241. sz.

¹⁰⁵ Uo. 237. sz.

¹⁰⁶ Hamburger Echo 230. sz.

¹⁰⁷ Leipziger Volkszeitung. 239. sz.

¹⁰⁸ Lenin ŐM. 19. k. 294. old.

A drezdai pártkongresszus nemcsak a német, hanem a nemzetközi munkásmozgalom figyelmének középpontjában állt. Erről helyesen írt Kautsky: „Mi nemzetközi párt vagyunk és a német szociáldemokrácia a nemzetközi mozgalom élen halad. Magatartása nagy hatással van a világ proletár osztályharcára.”¹⁰⁹

„Az egész világ öntudatos proletariátusának figyelme Drezda felé irányult. Abban a harcban, amelyben mi részt veszünk, német elvtársaink haladnak az élen. Ők nekünk utat mutatnak, mi tőlük tanulunk harcolni, mi követjük az ő példájukat”¹¹⁰ — írta a Népszava.

„Az elfogadott határozatért — írta a kongresszus után Plehanov — a nemzetközi szociáldemokráciának hálát kell mondani a drezdai kongresszusnak.”¹¹¹

És valóban Angliában és Franciaországban a kongresszus határozata éles visszhangot és az önálló proletár osztálypolitika folytatásának követelését váltotta ki. Ezért nem véletlen, hogy a francia szocialisták az Internacionálé amsterdami kongresszusának napirendjébe javasolták felvenni a drezdai kongresszus határozatának megtárgyalását, ill. elfogadását, mint amely taktikai útmutatásul szolgál nemzetközi méretekben. E kérdés megvitatása a nemzetközi kongresszuson központi helyet töltött be.

Mint ismeretes, az Internacionálé 1900-as párizsi kongresszusán már fogadtak el határozatot taktikai kérdésben, Millerand árulása után. Ez volt a híres Kautsky-féle kaucsuk-határozat, mely szerint végeredményben a párt maga döntötte el a burzsoá kormányba való belépés kérdését. Ez opportunistá határozat volt és szükséges volt új határozattal felcserélni.

Az 1904-es amsterdami kongresszuson külön bizottságot hoztak létre, amely a szocialista pártok taktikájának nemzetközi szabályát dolgozta ki. E bizottságban minden ország képviseltette magát, és minden küldött-ségnek két szavazata volt.

A fenti bizottság első ülésén felszólalt Guesde és javasolta a drezdai határozatot a bizottságnak elfogadás céljából. Kijelentette, hogy „a taktikáról szóló kérdés minden ország számára általános kérdés. A drezdai határozatnak általános jellege van.”¹¹²

Jaures fellépett a határozat ellen, azzal indokolva, hogy „különböző országokban különbözőek a feltételek, ezért egy párt taktikája különbözik más párt taktikájától. A kongresszusnak nincs joga meghatározni minden párt taktikáját.”¹¹³ Jaures beszélt arról, hogy a taktika az osztályharcon alapul, túlértékelte a burzsoá köztársaság jelentőségét és szerepét. Felszólalásában megtalálható bizonyos törekvés arra, mintha a szociáldemokráciának elsőrendűen a burzsoá köztársaságért kellene harcolnia. „Mi harcol-

¹⁰⁹ K. Kautsky: Nachklänge zum Parteitag. Die Neue Zeit 1. sz. 1903—1904.

¹¹⁰ Népszava 105. sz.

¹¹¹ Плеханов: Красный съезд в красной стране. — Искра № 49.

¹¹² Internationaler Sozialisten Kongres zu Amsterdam 1904. 58. o.

¹¹³ Uo. 59. o.

tunk a katolikus egyház ellen, a reakció erős hatalma ellen és most a köztársasági politika megvalósításának feltételeiben élünk.”¹¹⁴

Jaures felszólása után Adler és Vandervalde új határozati javaslatot terjesztettek be egy új kaucsuk-javaslat szellemében. E javaslat szerint a drezdai határozatból ki kellett húzni a legfonosabbat, a revizionista tendenciákat, a pártban létező revizionista törekvések elítélését, de a legfontosabb, fel kell újítani Kautsky hirhedt határozatát.¹¹⁵

Adler alátámasztva e javaslatot, kijelentette: A drezdai határozat csak egyszerűen elméleti deklaráció. Nemzetközi vonatkozásban nem szükséges bárkit oly élesen elítélni.¹¹⁶

Vandervalde rámutatott: Nemzetközi viszonylatban a taktikai kérdésben nem lehet egységes szabályt alkalmazni. Kautsky 1900-as határozata világosabb, mint a drezdai.¹¹⁷ Adler és Vandervalde javaslatai ellen fellépett Ferri, Plehanov, Katojama, Rakovszki és mások, akik egyértelműen támogatták a drezdai határozatot és emlékeztették a résztvevőket, hogy Kautsky határozata az opportunistákat erősítette.

Bebel élesen bírálta Jaures felszólalását. Kijelentette, hogy a revizionizmus nemcsak egyszerűen német jelenség, ahogy ezt állította Jaures, hanem nemzetközi jellege van. Bebel, amikor az államhatalom formájáról beszélt, megjegyezte, hogy bár az államformák különbözőek, mégis minden országban a burzsoázia tartja azt kezében. Vajon, tette fel a kérdést, a francia burzsoázia nem alkalmazza a sztrájkoló munkások ellen a rendőrséget? Hol van akkor az a hatalmas különbség a monarchia és a köztársaság között?¹¹⁸

Az adott kérdés háromnapos vitája után a drezdai határozatot 27 szavazattal elfogadták, 3-an ellene szavaztak és 10-en tartózkodtak.

A kongresszus plenáris ülésén a drezdai határozat ellen újra felszólt Jaures és újra felvetette, helyesebben, folytatta azt az elméletet, amely szerint a szocialistáknak kell megvédelmeznii a köztársaságot. (Amely egyáltalán nem volt veszélyben.) Részletesen elemezte a reformok jelentőségét. Jaures vádolta a német szociáldemokráciát, mivel szerinte nem tudta felhasználni a választások eredményeit és a drezdai kongresszuson nem tudott elfogadni cselekvő programot. „A drezdai határozat elfogadása a nemzetközi kongresszuson azt jelentené, hogy a nemzetközi szocializmus minden országban, minden formájában csatlakozik a német szociáldemokrácia ideiglenes, de szörnyű tétlenségéhez.”¹¹⁹

Jaures azt állította, hogy ezt a határozatot nem lehet elismerni kötelezőnek minden ország számára. Annál is inkább, mert ennek ideiglenes jelentősége van, és csak a sajátos német feltételek között lehet alkalmazni. Ha ezt a határozatot elfogadják, akkor ez a német szociáldemokrácia önkényuralma lesz a nemzetközi mozgalom felett.¹²⁰ Ő a ha-

¹¹⁴ Uo. 60. o.

¹¹⁵ Internationaler Sozialisten Kongress zu Amsterdam 1904. 32. o.

¹¹⁶ Uo. 62. o.

¹¹⁷ Uo. 63. o.

¹¹⁸ Uo. 67. o.

¹¹⁹ Речи Бебеля, Жореса..., II. o.

¹²⁰ Речи Бебеля, Жореса..., II. o.

határozatot, mint szektást jellemezte, amely „nem látja, hogy a proletár osztályharc érdekében sokféle demokratikus erőt kell igénybe venni, amelyek nem közvetlenül a proletariátushoz tartoznak, de ezt meg kell tenni azért, mert a burzsoá demokraták hasznosak lehetnek a proletariátus számára, mégpedig a reakció elleni harcban és reformok megvalósításánál.¹²¹

Jaures ezen a kongresszuson reformista revizionista nézeteket hangoztatott.

Fellépett ellene különösen Bebel, Guesde, Vaillant. Felszólalásukban bebizonyították, hogy a proletariátus és a burzsoázia közötti szövetség (amiről beszélt Jaures), nagyon ideiglenes jellegű és ez nem lehet tartós, folyamatos szövetség, mivel a munkásosztálynak önállóan kell megoldania feladatait. Ezzel kapcsolatban Bebel jogosan jelentette ki: „A határozat megfelel nemcsak a mi Reichstag frakciónknak, hanem más országok taktikájának is a burzsoá országokban.”¹²²

A felszólalók meghatározták az elfogadott határozat lényegét. Az elfogadott határozat értelmében a szociáldemokrácia részvételét megtiltották burzsoá kormányokban, és elítélték mindazokat, akik e határozatot megszegik.

Az amsterdami kongresszus a burzsoá kormányhoz való viszony kérdésében elfogadta a drezdai határozatot az egész nemzetközi munkásmozgalom számára. Az együttes ülésen a határozat mellett szavazott 25, ellene 5 és 12 küldött tartózkodott a szavazástól.

Lenin, értékelve a drezdai határozat jelentőségét, megjegyezte: „A drezdai szociáldemokrata kongresszus határozatait, amely megerősítette a szociáldemokrácia régi kipróbált taktikáját, elfogadta az amsterdami nemzetközi szocialista kongresszus és az ezáltal a világ öntudatos proletariátusának közös határozatává vált.”¹²³

¹²¹ Речи Бебеля, Жореса ..., 5. о.

¹²² Речи Бебеля, Жореса на ..., 13. о.

¹²³ Lenin ОМ. 9. к. 292. о.

BEFEJEZÉS

A német szociáldemokrata párt drezdai kongresszusa az összes kongresszusok közül a leghatározottabban ítélte el a revizionizmust. A párt marxista alapjainak védelme a revizionista támadásoktól a kongresszus legfőbb eredménye volt.

A revizionizmus ilyen éles elítélésének kiinduló pontjául a kialakuló széles tömegmozgalom, valamint a párt tagjainak határozott fellépése szolgált.

Mindezt figyelembe véve, a kongresszus munkája következtetlenséggel volt telítve.

A német szociáldemokraták azonban nem értették meg teljesen a revizionizmus veszélyét. A revizionizmus elleni harcot nem folytatták végig (bár ez következett a helyes határozatból) a szervezeti szakításig (bár erre kedvező feltételek voltak).

A párt baloldali szárnya a kongresszuson nem vetette fel a revizionisták kizárásának kérdését. A revizionizmus elleni következtetlen harcban nagy szerepet játszottak a Kautsky-féle típusú vezetők, akik a pártban meglevő mély ellentéteket minden oldalon el akarták mosni és így akadályozták a következetes harc véghezvitelét, ellenezték a revizionisták ellen alkalmazott gyakorlati intézkedések bevezetését.

Az ugyancsak ez évben lefolyt történelmi jelentőségű OSzDMP II. kongresszuson a nagy Lenin vezetésével a bolsevikok szervezetileg szakítottak az opportunistákkal. A bolsevikok e kongresszuson megalapozták a munkásosztály újtípusú pártjának létrehozását, amely a munkásosztály következetes harcát vívja meg a proletárdiktatúra megvalósításáért.

A német szociáldemokrata párt, amely nem folytatott következetes harcot a revizionizmussal, fokozatosan elvesztette forradalmi jellegét és mivel a revizionisták és centristák fokozatosan felülkerekedtek, elárulta a munkásosztályt.